

RESEPTI.

Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston teologisten asiain tiedotuslehti 1/1994 –
toimitettu yhteistyössä Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan ekumeniikan arkiston kanssa

- KATSAUKSIA KIRKKOJEN
VÄLISIIN SUHTEISIIN
- MATKARAPORTTEJA
- EKUMENIIKAN ARKISTO
TIEDOTTAA
- AJANKOHTAISIA JUL-
KAISUJA JA ESITELMIÄ
- MINNE MENNÄ
- EKUMEENISIA KOULUTUS-
MAHDOLLISUUKSIA

1. KATSAUKSIA KIRKKOJEN VÄLISIIN SUHTEISIIN

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon teologisten asiain jaoston vastaukset Confessing the One Faith -asiakirjasta esitettyihin kysymyksiin	3
Jaana Hallamaa: Bioetiikka ja luterilainen näkökulma	7
Tuomo Mannermaa: Santiago de Compostela 1993 ja me	9
Viktor Lytik: Suomessa venäläisenä stipendiaattina	13
Antti Saarelma: Teologian ja teologien pyyteetön palvelija	15
Pirjo Työrinoja: Luterilainen luostari Suomeen?	20

2. MATKARAPORTTEJA

Risto Cantell: Upsalan kokouksen juhla ja kardinaali Cassidy'n vierailu	23
Toula Lehto: New York, New York	26
Tuija Mannström: Ahdistuksia ja löytöjä	28
Antti Raunio: Luther-tutkijat "vapauden valtakunnassa"	32
Kirsi Stjerna: Akateeminen huippukokous Washingtonissa	38

3. EKUMENIIKAN ARKISTO TIEDOTTAA

Petri Järveläinen: Teologianhistoria ja sen ekumeeninen anti	40
Kari Kopperi: Kulaisen elämän summa - Antti Raunio väitös	45
Antti Raunio: Center for Catholic and Evangelical Theology	48
Antti Saarelma: Centro pro unione 25-vuotta	50

4. AJANKOHTAISIA JULKAISUJA JA ESITELMIÄ

Olli-Pekka Lassila: LML:n itäsuhteet	56
Antti Saarelma: STKS:n vuosikirja	59
Antti Raunio: Ajankohtaisia julkaisuja	61
Pirjo Työrinoja: Ajankohtaisia ekumeenisia asiakirjoja	65

5. MINNE MENNÄ

"Usko ja kulttuuri" -seminaari	67
Ekumeenisia väitöksiä	69
Ekumeeninen iltapäivä	69

6. EKUMEENISIA KOULUTUSMAHDOLLISUUKSIA

Raija Eeva: Urban Servant Corps	70
Stipendit haettavaa	72
?????????Reseptio + tilauslipuke	75

RESEPTIO / Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto / teologiset asiat
osoite: PL 185, 00161 Helsinki, p. 90-1802 397, fax 90-1802 230
yhteystieto: Helsingin yliopisto / ekumeniikan arkisto
PL 48 (Fabianink. 7), 00014 Helsingin yliopisto, p. 90-191 3025, fax 191 3033
toimitus: TL (väit.) Antti Raunio, TK Antti Saarelma (Rooma), TL Pirjo Työrinoja
taitto: Minna Hatakka

Kirkon ulkomaanasiain keskuksen teologisten asiain jaoston vastaukset Confessing the One Faith (COF) -asiakirjasta esitettyihin kysymyksiin.

Päätetty lähettää komissiolle TAJ:n kokouksessa 30.9.1993.

(Työryhmä dos. Juha Pihkala, pj., prof. Fredric Cleve, TK Antti Saarelma ja TL Pirjo Työrinoja, s)

Faith and Order -komissio on esittänyt kirkkoille vastattavaksi viisi kysymystä koskien tutkimusasiakirjaa "Confessing the One Faith". Nämä viisi kysymystä ovat seuraavat:

1. Would your Church find the explication of the Nicene Creed contained in the Confessing the One Faith in basic agreement with "the faith once for all delivered to the saints" as confessed and lived in your ecclesial community?

2. Do any parts of the text impress you as being particularly positive and helpful? Do any sections cause your Church particular difficulties?

3. Would a positive evaluation of Confessing the One Faith by other ecclesial communities be taken by your Church as a significant step toward the common confession of the apostolic faith required for the visible unity of the churches as the one Church of Christ?

4. Would a positive evaluation of the text by your Church open the possibility for its members to join at appropriate times

with those of other churches who affirm the text, in a common proclamation of the Nicene Creed as ecumenical symbol of the Church's one apostolic faith and a common witness of this faith to our contemporaries as churches and Christians move toward fuller unity in faith, life and service to the world?

5. What particular recommendations can your Church offer to Faith and Order as it continues its work on the common confession of the apostolic faith today?

Koska esitetyt kysymykset kohdistuvat dokumentin päälinjoihin, vastauksemme liikkuvat myös yleisillä linjoilla. Siksi emme pidä tarkoituksenmukaisena käsitellä asiakirjaa tässä vastauksessamme kovin yksityiskohtaisesti.

1. Nikaian-Konstantinopolin uskontunnustuksella (NC) on kirkossamme tärkeä merkitys: Se kuuluu tunnustuskirjoihimme, se lausutaan pappisvihkimyksessä, piispanvihkimyksessä sekä diakonin ja lehtorin vihkimyksessä. Sillä on oma, joskaan ei kovin laaja käyttö kirkkomme liturgiassa. Kirkkomme pitää suomalaisen ekumenian kannalta tärkeänä, että ekumeenisista uskontunnustuksista saataisiin aikaaan yhteinen suomenos. COF-projektin arviointi onkin herättänyt aloitteen, että uskontunnustusten yhteinen ekumeeninen sanamuoto luotaisiin nyt, kun kirkossamme on muutenkin käynnissä liturginen uudistustyö.

Kirkkomme pitää NC:a apostolisen uskon keskeisenä tiivistelmänä. Toisaalta kirkkomme ymmärtää apostolisuuden laajempaan kuin mikä on NC:n sisältö. NC ei *in expressis verbis* sisällä kirkkomme uskon kaikkia keskeisiä ulottuvuuksia.

Siksi pelkkä NC:n käsittely ei riitä apostolisen uskon tyhjentäväksi selitykseksi. Samalla on todettava, että ilman NC:a ja NC:n sisällön hyväksymistä ei ole oikeaa apostolisen uskon tulkintaa.

COF:n sisältämä apostolisen uskon tulkinta on käsityksemme mukaan sopuoinnussa (agreement) NC:n olennaisen sisällön kanssa. Koska puolestaan NC on kirkkomme uskon mukaan apostolisuuden välttämätön kriteeri, COF:a on pidettävä eräänä apostolisuuden luotettavana selityksenä (explication). Siksi COF:n ja kirkkomme uskonkäsityksen välillä on perustava yhteisymmärrys (basis agreement). COF on tärkeä ja hyödyllinen asiakirja siitä huolimatta, että se ei käsitä kaikkea, minkä kirkkomme sisällyttää apostoliseen uskoon.

Pidämme välttämättömänä, että apostolisuuden ja apostolisen uskon metodologista selvitystä jatketaan ja syvennetään. Tuemme pohjoismaisen AF-työryhmän esittämiä jatkokysymyksiä. Kirkkomme tervehtii ilolla Santiago de Compostelassa esitettyjä suosituksia, joiden mukaan Faith and Order -komission on käynnistettävä hermeneutiikkaa, metodologiaa ja kriteriologiaa koskevat tutkimukset.

2. Faith and Order -liikkeen historiassa COF on ensimmäinen yritys antaa yhteinen kuvaus koko kristillisen uskon sisällyksestä. Pidämme erittäin merkityksellisenä sitä, että näinkin paljon on voitu sanoa yhdessä. Koska COF on ennemmin apostolisen uskon kokonaisuuskuvaus kuin yksittäisten uskonkohtien tarkka analyysi, se auttaa näkemyskäsityksemme mukaan kirkkoja jäsentämään ja tunnistamaan omaa uskoansa.

Läpiviety trinitaarisuus on eräs tärkeistä elementeistä COF:n kokonaisuudessa. Pidämme tätä lähestymistapaa hyödyllisenä kirkkollemme. Se auttaa meitä tunnistamaan omasta luterilaisesta perinteestämme apostolisia ja vanhakirkollisia piirteitä, jotka ovat olleet syrjässä tai peitossa.

Raamatunkäyttö COF:ssa on onnistunut ja se tarjoaa myönteisen esimerkin siitä, miten eksegetiikan tutkimustuloksia voidaan hyödyntää tämän tyyppisessä asiakirjassa. Juuri Raamatun käyttö kytkee meidät selvästi kirkon apostoliseen alkuaan. Myös COF:ssa käytetty kieli on kirkkomme ja kontekstimme kannalta ymmärrettävää ja käyttökelpoista omassa selvittelyissämme.

NC:n kontekstuaalisuus tulee COF:ssa mielestämme hyvin esiin. NC vastaa oman aikansa kysymyksiin, mutta vastaukset saavuttavat universaalin pätevyyden. Näin NC:n selitys (explication) korostaa kysymystä "klassisen" ja "kontekstuaalisen" teologian suhteesta. Pidämme vastakkainasettelua virheellisenä, sillä kaikki teologia on samanaikaisesti jossain suhteessa sekä omaan aikaansa ja ympäristöönsä sidottua (kontekstuaalista) että yleispätevää (universaalia). Erottelu tulisikin pikemminkin tehdä universaalin ja partikulaarin teologian välillä. Tällä näkökulmalla COF osoittaa nykyajalle ansiokkaasti toisaalta NC:n yleispätevyyden ja toisaalta relevantin nykyajallemme.

COF ei käsittele mielestämme riittävällä tavalla mm. aiheita antropologia, ristin merkitys, paha ja perisynty. Niitä tulisi jatkotutkimuksessa käsitellä syvemmin. Oman luterilaisen perinteen ja teologiamme mukaan kyseiset näkökulmat

ovat tärkeitä. Mielestämme läntinen pelastuskäsitys voidaan ilmaista vivahteikkaammin, kuin mitä COF:ssa on tullut esiin ja silloin ristin teologia on voimakkaammin läsnä. Esimerkiksi Jumalan toiminnan paradoksaalisuus ja Jumala *mysterium tremendumina* ovat aihepiirejä, joita COF ei riittävästi käsittele.

NC ei mainitse kaikkia ongelmakohtia, jotka ovat vaikeudesta huolimatta väistämättömiä kirkon tulevaisuuden kannalta. Näitä ovat mm. kysymykset kirkon virasta ja auktoriteetista. Tuemme Santiago de Compostelassa esitettyä suositusta, että Faith and Orderin puitteissa uudelleen käynnistettäisiin tutkimus "Kenellä on oikea auktoriteetti kirkossa". Ekklesiologinen tutkimusprojekti tulee olemaan koko FaO-liikkeelle erittäin keskeinen. Pidämme tärkeänä, että myös BEM-reaktioiden pohjalta nousseet jatkokysymykset sekä niiden käsittely tuodaan lähemmäksi AF-tutkimusta. Tällaisina näemme esim. kysymyksen sakramenteista ja sakramentaalisuudesta sekä Raamatun ja tradition suhteesta.

3. Kysymykseen voi vastata vain myönteisesti. Nykytilanteessa kirkkoja tulisi rohkaista ottamaan ykseyttä kohti konkreettisia näkyviä askeleita, joita dialogeissa on jo hahmotettu. Pelkän COF-tutkimusasiakirjan hyväksymisestä olisi astuttava yhteyden toteuttamiseen. Tämä asiakirjan avulla löydetty yhteinen perusta tulisi ilmaista sekä kirkkojen liturgiassa että muussa toiminnassa ja keskinäisissä suhteissa. Jos eri kirkot tunnistavat COF:ssa oman uskonsa, toivomme, että yhteinen löytö edistäisi myös paikallista ekumeniaa. Toivomme, että COF:n pohjalta syntyä laajempi yhteys sekä liturgiassa – mahdollisesti ehtoollis-

vieraanvaraisuudessa – että kirkon muussa elämässä.

4. Vastaamme tähänkin kysymykseen myönteisesti. Toteamme kuitenkin, että filioque-kysymys tulisi selvittää syvällisesti. Jos länsi lopulta luopuu filioque-lisäyksen liturgisesta käytöstä, ortodoksisen osapuolen voisi toivoa tunnustavan, ettei se enää pidä lisäystä intentioiltaan harhaoppisena. NC:n yhteisen tunnustamisen tulisi voida sallia erilaisia teologisia painotuksia esim. filioque-kysymyksessä.

Viime aikoina on toistuvasti kuultu aloite yhteisen tunnustamisaktin järjestämisestä. Akti edellyttäisi laajaa yksimielisyyttä tunnustuksen sisällön yksityiskohdista, erityisesti filioque-lisäyksestä. Siksi filioque-kysymys on erityinen haaste Faith and Order-työskentelylle. Santiago de Compostelan maailmankonferenssissa ei saavutettu tässä kysymyksessä huomattavaa edistymistä. Mielestämme työskentelyssä tulisi jatkaa 1970-luvulla aloitettua prosessia (Spirit of God, Spirit of Christ, Faith and Order Paper 103). Nyt on tullut aika harkita laajaa ekumeenista yhteisen uskon tunnustamista. Se voisi tapahtua vuosituhannen vaihteen tienoilla ja sen tulee käsittää koko ekumeeninen liike. Siksi sitä ei tule rajoittaa vain Kirkkojen maailmanneuvoston 50-vuotisjuhlan puitteisiin.

5. Kirkkomme haluaa antaa vahvan tuen AF (Apostolic Faith) -projektin jatkamiselle. Pidämme projektin erityisenä haasteena apostolisen uskon universaalien ja partikulaarien ilmausten (expression) suhdetta. Vaarana on, että erilaiset kielet, kontekstit ja kokemukset eristävät kirkot omiin partikulaarisiin uskontulkintoihinsa. NC:n kontekstuaalisuuden oivaltaminen voi olla hedelmällinen lähtökohta erilaisten teologisten metodien vuoropuhelulle.

Myös apostolisen uskon jatkuvuus on vaakalaudalla. On vaarana, että aktuaalinen tilanne synnyttää yksittäisen uskontulkinnan, jolla ei enää ole yhteyttä kirkon yhteiseen uskoon. Aito aktuaalisuus säilyttää aina uskon jatkuvuuden, yksittäisen uskonilmauksen kontekstuaalisuus juurtuu apostolisen uskon universaalisuuteen.

AF-työskentelyllä on edessään suuria haasteita, mutta Faith and Order -liikkeellä on kirkkomme käsityksen mukaan tädet edellytykset kääntää ekumeenisen teologian ristiriidat hedelmälliseksi jännitteeksi, jonka kautta kirkot voivat yhdessä tunnustaa yhä voimakkaammin yhtä uskoa Jumalan kunniaksi ja maailman tähden, jota Jumala niin rakastaa (confess the one faith "once for all delivered to the saints" for the glory of God and for the sake of the world God loves so much").

Bioetiikka ja luterilainen näkökulma

LML:n bioeettisen työryhmän kokous Sigtunassa

Jaana Hallamaa

Luterilainen maailmanliitto (LML) kutsui kuluneen syksyn aikana koolle ryhmän, jonka tehtävänä on laatia käsikirjoitus LML:n myöhemmin julkaisemaan, bioetiikan ongelmia käsittelevään kirjaan. Kaksivuotiseen työskentelyyn sitoutuneeseen ryhmään kutsuttiin yhdestä neljään edustajaa kustakin Pohjoismaasta ja se kokoontui ensimmäiseen, lyhyeen, mutta erittäin tiiviiseen kokoukseen Sigtunaan lokakuun lopulla. Suomen edustajina kokouksessa olivat professori Hans-Olof Kvist, dosentti Sakari Karjalainen, pastori Jukka-Mikko Karjalainen ja minä. Seuraavassa esittelen lyhyesti LML:n projektiin osallistumisen herättämiä ajatuksia.

Vaikka laadittavana on kaikkien LML:n jäsenkirkkojen käyttöön tarkoitettu dokumentti, sen suunnittelu on annettu pohjoismaisten kirkkojen tehtäväksi. Tähän ratkaisuun on päädytty sen vuoksi, että Pohjoismaissa on vankka bioetiikkaa koskeva tietämys ja kokemusta biomedisiinisten kysymysten tarkastelusta teologisen etiikan näkökulmasta. Ajatuksena on myös ollut välttää työskentelyä usein käytännössä hankaloitettavia esteitä: pohjoismaisista edustajista kootun ryhmän voi ajatella olevan homogeenisempi ja siksi helpommin yhteisymmärryksen saavuttava kuin jonkin laajapohjaisen kokoonpanon. Tämä ennakkokäsitys jouduttiin kuitenkin heti alussa asetta-

maan kyseenalaiseksi, vieläpä asiassa, jossa ainakaan minä en odottanut vaikeuksia syntyvän. Ruotsalaisedustajien joukossa oli muutamia, jotka vastustivat voimakkaasti *luterilaisen* dokumentin laatimista. Heidän mielestään ainoa mahdollisuus luoda jotain kestävä, on lähes tyhjä annettu aihe kristillisestä näkökulmasta, kokoamalla kaikista traditioista ekumeenisessa hengessä parhaat palat. Huomautus, että näin menetellen kokoamisen kriteerinä käytettävä periaate muodostuu uudeksi "tunnustukseksi" ei saanut ruotsalaiskannan puolesta esiintynyttä edustajaa näkemään lähtökohtansa ongelmallisuutta. Varsinaisen debatin asteelle kysymyksessä päästiin viimeisessä istunnossa, jossa keskustelun intensiteetti ja sävy saivat jo tyypillisistä pohjoismaisesta poikkeavia piirteitä. Tämän ongelman nouseminen niin keskeisenä kertonee luterilaiseen identiteettiin sisältyvistä vaikeuksista, jotka olivat ainakin minulle uusia ja yllättäviä.

Kokouksen osanottajista osa oli lääkäreitä, jotkut filosofi ja loput teologisen etiikan asiantuntijoita. Työskentely alkoi kirkkojen bioetiikkaa koskevan työskentelyn esittelyllä. Tämä ja laaja etukäteen lähetetty "lukupaketti" toimi taustana keskustelulle, joka ylitti joka vaiheessa kaiken sille varatun ajan. Hämmästykseni tästä näännyttävästä keskustelumyllystä saatiin kuitenkin syntymään ehdotuksia, joita kolmesta jäsenestä koottu "drafting group" pantiin yömyöhällä työstämään. Tämä lienee yksi käytetyimmistä kansainvälisen kokoustyöskentelyn metodeista. Aamuksi ryhmä oli saanut kokoon suunnitelman bioetiikan kirjaksi, joka sitten ajanpuutteen pakottamana hyväksyttiin työskentelyn pohjaksi. Suunnitelmana on laatia noin sadan sivun mittainen, kahdesta erilaisesta

osasta koostuva julkaisu. Alkuosaan on tarkoitus hahmotella lyhyt esitys luterilaisen etiikan perusteista. Tätä laatimaan valittiin yksi edustaja kustakin viidestä Pohjoismaasta. Kirjan toisen, laajemman osan muodostaa kahdeksan kirjettä, jotka on kirjoitettu kuvitteellisille, ammattinsa tai roolinsa vuoksi bioetiikkaan liittyville. Kirjeet päätettiin laatia pareittain, lyhyiden teemalistojen pohjalta.

Seuraavan kerran ryhmämme kokoontuu syyskuussa 1994 Suomessa. Tässä kokouksessa on tarkoitus käydä läpi siihen mennessä valmiiksi saatu käsikirjoitus, keskustella siitä ja korjata sitä tarpeen mukaan. Tulevan kevään aikana ryhmän jäsenten tulisi kirjoittaa kommunikoiden koostaa oma osansa kirjasta. Tehtävä on haastava ja vaikea, mutta myös innostava: työssä on aidon prosessin tuntua, kun täydellisen epäonnistumisenkin mahdollisuus tuntuu realistiselta vaihtoehdolta. Bioetiikka on aiheena polttavan ajankohdainen ja kiinnostava ja kun sen kysymyksiä saa pohtia ryhmässä, joka ei ole vailla aihetta ja aiheen esittämistä koskevia ristiriitoja, ei itselleen haasteita toivoa voi enempää toivoa. Muutaman vuoden kuluessa selviää julkisestikin, mihin ryhmämme päättyy ja mitä se saa aikaan.

Santiago de Compostela 1993 ja me

Tuomo Mannermaa

Santiago de Compostelassa pidettiin elokuussa 1993 viides *Faith and Order* -maailmankonferenssi. Kokouksen merkitystä kuvaa, että edellinen vastaava maailmankonferenssi pidettiin kolmekymmentä vuotta sitten Montrealissa (1963). Paljon on tapahtunut sen jälkeen sekä yhteiskunnassa, kirkossa että teologisessa tutkimuksessa. Santiago kiteyttää tapahtuneen ja viitoittaa kirkkojen yhteistä tietä eteenpäin vuosikymmenien ajaksi.

Suomalainen ekumeeninen unelma ja Santiago

Systemaattisen teologian laitoksen ekumeenisessa tutkimuksessa on hahmotettu ekumeeninen ohjelmaluonnos, jota laitoksen tutkijat ovat edustaneet enem-

män tai vähemmän selvästi osallistuesaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon neuvotteluihin esim. Suomen ortodoksisen kirkon, Venäjän ortodoksisen kirkon, Saksan evankelisen kirkon (EKD), Anglikaanisen kirkon, Suomen Vapaakirkon ja helluntailiikkeen kanssa. Olennaista tässä ohjelmassa on, että vanhurskauttamista ja pyhitystä ei käsitteellisesti eroteta toisistaan, kuten myöhemmän luterilaisuuden ns. puhtaan forensisen vanhurskauttamisopin mukaan menetellään.

Syntien anteeksisaaminen (myöhemmän luterilaisuuden vanhurskauttaminen) ja kolmiyhteisen Jumalan olemuksellinen "asuminen" uskovassa (myöhemmän luterilaisuuden pyhitys) eivät ole vain loogisessa seuraamussuhteessa keskenään. Sen sijaan ne ovat välittömästi kristologisesti ankkuroituneita: Kristus on sekä

syntien anteeksiantamus että Jumala itse reaalisesti ja olemuksellisesti läsnäolevana. Usko on ytimeltään Kristus-yhteyttä eli Kristus-kommuuniota. Usko vanhurskauttaa, koska siinä Kristus on läsnä sekä anteeksiantamuksena (Jumalan "suosio") että jumalallisena luontona (Jumalan "lahja"). Vanhurskauttava usko ei siis ole pelkästään syntien anteeksiantamuksen vastaanottamista, vaan juuri Kristuksen persoonassa olevan syntien anteeksiantamuksen vastaanottamisena usko on samalla pneumaattista osallisuutta itse Jumalan olemiseen Kristuksessa. Vanhurskauttavan uskon rakenne on näin ollen trinitaarinen: usko on osallisuutta Pyhässä Hengessä Kristuksen kautta Jumalaan. Koska Jumala on agape-rakkaus, usko merkitsee myös osallisuutta tähän rakkauteen, mikä puolestaan merkitsee rakkaudessa tapahtuvaa kommuuniota toisten ihmisten kanssa.

Edellä on yksinkertaista hahmoteltu suomalaisen ekumeenisen perusteologian luonnos. Onko tällä hahmotuksella, joka on syntynyt Lutherin teologian pohjalta, mitään liittymäkohtaa Santiagossa kiteytettyyn kirkkojen yhteiseen ekumeeniseen teologiaan?

Onko unelma toteutunut?

Ensimmäinen, tosin myöhempää kvalifointia vaativa vastaus on useastakin syystä ilahduttavan myönteinen. Ensinnäkin Santiagossa kaikkien olemassa olevien ekumeenisten mallien teologiseksi perustaksi asetettiin koinonian käsite. Koinonia ei ole uusi ekumeeninen malli, joka lisättäisiin aikaisempien, kuten "konsiliaarisen yhteyden", "sovitettujen erilaisuuden" tai "orgaanisen ykseyden" mallien rinnalle. Sen sijaan koinonian katsotaan

muodostavan kaikkien olemassa olevien yhteysmallien "raamatullisen kehyksen" ja "teologisen perustan" (Discussion Paper 21.) Tämä määrittely on jo sellaisenaan ekumeeninen edistysaskel. Se laukaisee liikkeelle uuden keskustelun olemassa olevien ekumeenisten mallien teologisesti luonteesta ja tarjoaa mahdollisuuden avata eriäiden mallien mahdollisesti yksipuolistakin teologista konseptiä kohti täydempää ja syvempää kokonaiskatsomusta.

Ilahduttava suomalaiselta kannalta on toiseksi se, miten Santiagossa koinonia perusteltiin teologisesti. Koinonian ydin ymmärrettiin partisipaatioksi Pyhässä Hengessä Kristuksen kautta Jumalaan. Tätä partisipaatiota luonnehdittiin "Kristuksessa" olemiseksi (being "in Christ", viittauksin 2 Kor 5:17; Kol 1:27-28; Joh 15:1-11) ja Kristuksen olemiseksi uskovassa Pyhän Hengen hänessä asumisen kautta (Christ being in the believers through the indwelling of the Holy Spirit, viittauksin Rm 8:1-11; Gal 2:20. Discussion paper 31.) Kyseinen Kristus-kommuunio tapahtuu sanassa, kasteessa ja ehtoollisessa ja siinä kristityt on kutsuttu "...kasvamaan tullakseen osallisiksi jumalallisesta luonnosta (2 Piet 1:4)" ("to grow to become partakers of the divine nature". Sec. I, 13.) Tämä jumalallinen luonto on itsessään trinitaarista kommuuniota. "Jumalallisen kommuunin salattu elämä Jeesuksen Kristuksen ja hänen Isänsä ja Hengen välillä on persoonallista ja relationaalista – sen rakkauden antamista ja vastaanottamista joka virtaa heidän välillään." (Sec. I, 7.) "Pyhän Hengen voiman kautta kristityt kuolevat Kristuksen kanssa ja nousevat uuteen elämään hänessä, ja näin heidät yhdistetään Isään." (Sec. I, 8.) Ihmisten välinen kommuunio sekä ihmisen ja luon-

non välinen kommuunio perustuu siihen, että ihminen partisipoi trinitaarisen Jumalan sisäiseen kommuunioon, joka on rakkautta. "Ihmisolentoina, jotka on luotu Jumalan kuviksi, meidät on luotu elämään jumalallisen elämän atmosfäärissä, rakastamaan toisiamme kuten Jumala on rakkaus ja toimimaan luomakunnan vastuullisina huoneenhaltijoina." (Sec. I, 5.)

Tietystä keskeisestä näkökulmasta Santiagon ekumeeninen perusteologia on hyvin lähellä suomalaista ekumeenista unelmaa. Uuskantilainen eettis-relationaalinen ja dialektis-aktualistinen keerygmäteologia ovat Santiagossa saaneet väistyä vanhakirkollisen realistisen ja "ontologisen" peruskatsomuksen tieltä.

Edellä sanottu pitää paikkansa tietyin varauksin. Santiagon 1. jaoston raportissa on nimittäin ilmauksia, jotka sellaisinaan voidaan tulkita toiseen suuntaan viittaaviksi. Niinpä esim. Pyhän triniteetin elämä tulkitaan paikoin siinä määrin pelkän relation kategorialta käsin, että jää epäselväksi, missä määrin voidaan enää puhua partisipaatiosta Jumalan olemukseen. Jos partisipaatio Jumalaan ymmärretään vain osallisuudeksi "relationaaliseen elämään", partisipaatio muodostuu lähinnä esimerkin luontoiseksi: meidän on eletävä suhteessa toisiin ihmisiin, toisiin kirkkoihin ja koko ihmiskuntaan kuten Jumalakin on omassa olemuksessaan "suhteessa toiseen olemista". Näin voitaisiin tulkita edellä lainattu kohta (Sec. I, 5), jossa puhutaan osallisuudesta Jumalan rakkauteen: "...meidät on luotu... rakastamaan toinen toistamme k u t e n Jumala on rakkaus." Tämäntapaiset kohdat voitaisiin ymmärtää pelkän jäljittely- ja esimerkki- suhteen pohjalta. Kuitenkin 1. jaoston raportissa on kohtia, jotka varsin selvästi puhuvat reaalisesta par-

tisipaatiosta itse Jumalaan. Selvimpiä näistä kohdista on kappaleeseen Sec. I, 13 sisältyvä maininta partisipaatiosta "jumalalliseen luontoon" ja siihen liittyvä viittaus kristillisen theosis-opin klassiseen kohtaan 2 Piet 1:4. Jos tulkinnessa otetaan vielä huomioon Santiagon virallisiin asiakirjoihin sisällytetty valmisteluasiakirja "A Discussion paper", Faith and Order -maailmankonferenssin partisipaatio-käsityksen vanhakirkollis-reaalinen tulkinta vahvistuu entisestään. Näin ymmärrettynä Santiagon kommuunio-käsitys voitaneen tulkita peruslähtökohdaltaan samansisältöiseksi suomalaisen ekumeenisen ohjelman kanssa.

Tehtäviä

Santiagon kommuunio-käsitys ei kuitenkaan ole vielä valmis. Se vaatii täydentämistä ja tarkennuksia. Mainitsen seuraavassa vain eräitä olennaisimpia.

1. Kuvattaessa partisipaatiota Kristukseen on välttämätöntä käyttää distinktiota "suosio" (anteeksiantamus, favor Dei) ja "lahja" (Jumala itse olemuksellisesti läsnäolevana, donum Dei). Ilman tätä käsite-erottelua anteeksiantamuksen perustavaa merkitystä ei voida tematisoida. Ilman anteeksiantamuksen jatkuvan tarpeellisuuden huolellista selvittämistä ei taas voida estää partisipaatioajatuksen muodostumista eettisen kasvun malliksi ja lopulta katteettomaksi ideologiaksi.

2. "Suosion" ja "lahjan" erotuksen puuttumista vastaa Santiagon kommuuniokäsityksessä lain ja evankeliumin distinktion puuttuminen. Puutteen syy on itse asiassa se, että koko laki-käsite puuttuu tai on ainakin jäänyt tematisoimatta. Tästä seuraa (tai on sen syy?), että Santiagon

kommuunio-käsitettä leimaa tietyssä kohdassa syvä ambivalenttisuus. Kommuunio ymmärretään nimittäin toisaalta sanassa ja sakramenteissa tapahtuvaksi partisipaatioksi trinitaarisen elämään, mikä luonnollisesti tapahtuu kirkossa. Toisaalta taas annetaan ymmärtää, että tämä kommuunio on universaalista ja että se koskee koko ihmiskuntaa ja luomakuntaa eikä vain niitä, jotka vastaavat tähän lahjaan uskossa Kristukseen ("This gift of God is extended to all creation and humankind and to those who respond in faith to Jesus Christ." Sec. I, 5. Vrt. myös Sec. IV, 23–24.) Näyttää siltä, että Jumalan universaalinen toiminta koko ihmiskunnassa ja luomakunnassa ymmärretään tavalla tai toisella universaalisen armon ja kommuunion käsitteestä lähtien. (Tai varovammin: Jumalan universaalisen toiminnan reflektointi jätetään suorittamatta.) Tällöin joka tapauksessa Jumalan kaikkien ihmisten sydämiin piirtämän ns. luonnollisen lain (lex naturalis) problematiikka jää käsittelemättä

samoin kuin jää käyttämättä mahdollisuus tuikita ihmiskunnan yhteinen kyky erottaa hyvä ja paha (moraalissa ja yhteiskunnan oikeusjärjestyksessä) nimenomaan Jumalan antaman luonnollisen lain (eikä armon) perustalta nousevaksi. Lain unohtaminen merkitsee – paitsi uhkaa evankeliumin puhtauden ymmärtämiselle – myös sitä, että kirkosta tulee moraalisen ja yhteiskunnallisen toiminnan yksinomainen agentti ja että kristittyjen toiminta maallisen yhteiskunnan oikeusjärjestyksen puitteissa ja sen kehkeyttämisessä unohtuu. – Kirkossa tapahtuvan kommuunion ja koko ihmiskunnan ja luomakunnan kommuunion suhteen jännitteisyys Santiagossa lienee ainakin osittain seurausta Faith and Order -prosessin ja ORLE-prosessin vielä keskeneräisestä yhteenliittämisestä. Kommuunion universaalisuuden ongelma on epäilemättä yksi Santiagon keskeisimmistä jatkotyöskentelyä vaativista teemoista.

Suomessa venäläisenä stipendiaattina

Viktor Lytik

Ennen tuloani Suomeen olen toiminut pappina pyhän Nikolauksen Katedraalisessa Leningradissa. Olen naimisissa ja meillä on kaksi lasta. Vuonna 1984 Leningradin ja Novgorodin metropoliitta *Antonius* ehdotti minulle matkaa Suomeen stipendiaattina evankelis-luterilaisessa kirkossa. Helmikuussa vuonna 1985 minä saavuin Suomeen ja sain asunnon ylioppilasasuntolasta "Konviktii". En salaa, että elämä nuorten teologian ylioppilaiden joukossa olisi sujunut moitteettomasti. Vähitellen minä totuin asumaan sympaattisen nuoren henkilön kanssa. Erikoisesti säilyi kiitollinen muisto emäntäni Mirkkua kohtaan, joka huolehti huomaavaisesti minusta.

Aloin lukea teologiaa Helsingin yliopistossa. St. Petersburgin hengellisen akatemian opetus oli hyvin erilaista kuin Helsingin yliopistossa. Täällä on itsenäisempi systeemi (jokainen itse valmistautuu)

ja tutkinnot ovat myös erilaisia. Kosketus opettajan ja ylioppilaan kesken on hyvin välitöntä. Suomalaisen ylioppilaan pitää osata ulkomaan kieltä, koska tutkinnon takia hänen täytyy lukea paljon teoksia ulkomaan kielellä. Se on oikein hyvä asia.

Helsingissä on kaksi Moskovan patriarkaatin seurakuntaa. Toimitan siellä jatkuvasti jumalanpalveluksia. Seurakuntalaisista eniten on emigrantteja, jotka tulivat Suomeen 1917 ja myöhemmin 1939–44. Heidän joukossaan ovat vielä uudet tulokkaat Venäjältä ja heidän kanssaan on aika paljon uskon valistuksen työtä. Erikoisesti nykyisin on paljon kastetilaisuuksia. Pitää kastaa lapset, aikuiset ja myös koko perheen jäsenet.

Minun stipendiaattiaikanani matkustin hyvin paljon Suomen maan halki, olen osallistunut moneen seminaariin, tutus-

tunut usean luterilaisen seurakunnan toimintaan ja osallistunut kesäkursseihin opistoissa.

Suomi on kaunis ja siisti maa, missä asuvat hyvät ja ystävälliset ihmiset. Olen tuntenut sen jo ihan alussa, kun asuin Konviktissa. Suomi on kristillinen maa, missä pääsuunta on kristillisuus.

Viime aikoina maailmassa on alkanut nationalismin pyrkimys, mikä johtuu yleis- taloudellisen ja hengellisen kriisin syistä. Nykyisin minäkin joudun huomaamaan uuden ilmiön, mutta yleisesti Suomen kansa on hyvin ystävällinen, erikoisesti vanhemmat ihmiset.

Koko maailmassa on nykyisin hyvin levotonta, ihmisveri vuotaa, yhtä levotonta on Venäjällä. Se on kommunismin ajan seurauksia. Poliittinen ja taloudellinen epävakaisuus vaikuttaa myös kirkolliseen elämään, sielläkin alkaa jakaminen. Näin on tapahtunut ennenkin historian aikana.

Kristittyinä me uskomme, että kaikki se, mitä on tapahtunut on Jumalan rankaisu

meidän syntiemme takia. Toivomme, että Jumalan armo ja apu vielä tulee, uskomme, että rauha ja yksimielisyys tulee meidän maahan.

Olin kahdeksan vuotta evankelis-luterilaisen kirkon stipendiaattina Suomessa. Mitä se antoi minulle? Minäkin kysyn usein itseltäni ja rehellisesti vastaan, että sain aika paljon tästä ajasta. Ennen kaikkea se on tietoa ja uusi rikastuttava kokemus. Toisen kristillisen uskon jäsenten kanssakäyminen on ehdottomasti välttämätöntä jokaiselle kristitylle ja erikoisesti papille. Sain paljon toisen kulttuurin ja lähimmäisen kosketuksesta. Suomessa tiedon ydin on vahva ja terve. Se on perustettu hyvän ja syvän traditi on pohjalta. Vaikeudet, mitä Suomi nyt kärsii, tulevat voitetuiksi.

Tahdon välittää kiitollisuuteni evankelis-luterilaiselle kirkolle Suomessa, että sain mahdollisuuden olla täällä stipendiaattina ja erikoisesti niille henkilöille, joiden kanssa olin jatkuvasti yhteydessä: *Lorenz Grönvik, Minna Väliaho ja Pirjo Työrinoja*.

Teologian ja teologien pyyteetön palvelija jaostopäällikkö Lorenz Grönvik siirtyi eläkkeelle 1.11.1993

Antti Saarelma

Kirkkomme ulkosuhteiden pitkäaikainen avainhenkilö ja suomalaisten teologien ilmiömaainen impressaari Lorenz Grönvik jäi eläkkeelle Kirkon ulkomaanasiain keskuksen teologisten asiain jaoston jaostopäällikön virasta viime lokakuun lopussa. Reseptio kuulosteli Grönvikin näkemyksiä ekumeniasta, luterilaisuudesta ja teologianharjoituksesta lähes 20 vuoden viranhoidon viime päivinä.

Yhteyksien ihmemies

Lorenz Grönvik on tullut kirkossamme tutuksi monen monille teologeille Katanokan kontaktihenkilönä, joka on hoitanut uupumattomasti jatko-opiskelijoiden yhteyksiä ulkomaisiin yliopistoihin ja rahoittajiin. Vähitellen lähes 20 vuo-

den aikana solmitut lukemattomat yhteydet ovat kantaneet hyvää hedelmää. Tuloksina ei ole vain opinnäytteitä ja väitöskirjoja, vaan myös laajat, monitasoiset yhteysverkostot sekä omassa kirkossamme että ulkomailla.

Omassa kirkossamme on joka suunnalla teologeja, joille Grönvik on välittänyt uusia opintomahdollisuuksia ja usein ratkaisevan tärkeitä kokemuksia muista kirkkoista muissa maissa. Ulkomaisissa kirkkoissa ja teologisissa tiedekunnissa Lorenz Grönvik tunnetaan miehenä, joka on pitänyt luterilaisen teologian ja suomalaisten teologien lippuja aina korkealla. Missä Grönvik on noita lippuja liehuttanutkin, aina on löytynyt vanha ystävä valmiina tarttumaan toimeen.

Monipuoliselta taustalta...

Lorenz Grönvik aloitti omat teologian opintonsa kotikaupungissaan Helsingissä syksyllä 1948. Hän kertoo suorittaneensa Helsingin yliopistossa eksegetiikan ja siirtyneensä sitten Åbo Akademiin. Siellä hän suoritti kaikki teologiset tutkinnot pääaineenaan dogmatiikka. Pääaineen opettajat, väitöskirjavaiheessa *Göthard Nygren*, mutta aikaisemmin myös *Walter Lindström* ja *Helge Nyman*, välittivät "tärkeitä impulsseja ruotsalaisesta Luther-renessanssista".

Grönvik pääsi kiinni eturivin Luther-tutkimukseen myös kahdella apurahajaksolla Saksassa. Hän opiskeli Kirkkojen maailmanneuvoston apurahan turvin yhden vuoden Erlangenissa jo ennen kandidaattitutkintoaan: "Olin Erlangenin stipendiaatti ennen (Baijerin maakirkon suomalaisille myöntämiä) Erlangenin stipendejä".

Toinen Saksan jakso kesti puolitoista vuotta 1967–68. Lisensiaatti Grönvik teki silloin pääosan väitöskirjatutkimuksestaan Heidelbergissä Humboldt-apurahan turvin. Heidelbergissä opettivat silloin modernin luterilaisen teologian suuret nimet *Edmund Schlink* ja *Peter Brunner*, ja Schlinkin assistenttina toimineesta *Günther Gassmannista* tuli Grönvikin yhteistyökumppani vielä myöhemminkin moniksi vuosiksi, kun kummastakin tuli kirkkojenvälisten suhteiden ammattiteologi.

Schlinkin kasteteologian seminaarin vaikutteet ja kuulun Ökumenisches Institutin ilmapiiri olivat ilmeisen hedelmällisiä Grönvikin oman väitöskirjatyön kannal-

ta: Grönvikin väitöskirja "Die Taufe in der Theologie Martin Luthers" vuodelta 1968 on edelleen käytetty ja luotettu perustutkimus.

Ennen Heidelbergin tutkimusjaksoa Grönvik työskenteli sekä seurakuntapapina Turussa että eri tehtävissä Åbo Akademin teologisessa tiedekunnassa. Väitetyään 1968 hän siirtyi Karjaalle, jossa toimi kappalaisena yli viiden vuoden ajan. Maalaisseurakunnan elämä oli kaupunkilaiselle aluksi vierasta. "Pääsin silloin stadin kundina suoraan pitämään kinkereitä ilman mitään omaa kinkerikokemusta, mutta opin silloin paljon!"

...vaatimaan virkaan

Helmikuussa 1974 Lorenz Grönvik siirtyi seurakuntatyöstä kirkon ulkomaanasiain neuvoston palvelukseen, tehtävään, josta tuli hänen varsinainen elämäntyönsä. Ensin KUT:n teologisten asiain valiokunnan sihteerinä, sitten teologisten asiain jaoston jaostopäällikkönä hän on palvellut keskeisenä avainhenkilönä kirkkomme ulkosuhteiden hoidossa lähes kahdenkymmenen vuoden ajan marraskuuhun 1993.

Grönvikin vastuulla olleet teologiset kysymykset ovat käsittäneet kirkkomme ekumeenisiiin suhteisiin liittyvien päätösten ja kannanottojen valmistelua, kirkkoliittojen teologisen työskentelyn seurantaa ja ekumeenisia oppikeskusteluja. Toinen pääalue Grönvikin työssä on ollut kirkkomme stipendiohjelma, joka liittyi samanaikaisesti sekä maamme teologisten tiedekuntien jatko-opintohankkeisiin että kirkkomme henkilöstökoulutukseen.

Stipendiohjelman haasteet ja hyödyt

Grönvikin virkakauden aikana kirkon ulkomaanasiain neuvoston stipendiohjelma on laajentunut moninkertaiseksi ja sen kautta on kulkenut varmasti satoja kirkkomme työntekijöitä. Neuvosto on välittänyt sekä kirkkoliittojen apurahoja että kirkkomme omiin, kahdenvälisiin sopimuksiin perustuvia stipendejä.

Grönvik itse toivoo, että ulkomaanjaksolla olisi opittu seurakuntatyön kannalta tärkeitä tietoja ja taitoja: "Meillä ei ole varaa olla oppimatta muiden know how'sta. Haasteet ja probleemmat liikkuvat nopeammin kuin me ja kirkot. Jos ehdimme oppia toisiltamme, ehdimme olemaan nopeampia kuin haasteet."

Tämän "know how -oppimisen" menestystä Grönvik arvioi varsin myönteisesti: "Stipendiohjelmamme on palvellut hyvin paljon sekä sitä että tätä. Siitä on ollut hyötyä mitä moninaisimmissa erikoiskysymyksissä ja erikoistuneissa hankkeissa." Toisaalta kirkkomme stipendiohjelman rakentaja asettaa ulkomaanopintojen tärkeimmän tavoitteen konkreettisten tietojen, taitojen ja tulosten tuolle puolelle: "Loppujen lopuksi aina on tärkeintä oppia, mitä merkitsee kuulua Kristuksen universaaliin kirkkoon. Se on kaiken oppimisen ydin ja sydän."

Stipendejä välittäessään Grönvik on oppinut tuntemaan laajasti kirkkomme teologeja. "Olemme pyrkineet olemaan clearing bank puhelimitse. On kuunneltu opiskelijoiden ja tutkijoiden tarpeita ja toisaalta opiskelumahdollisuuksien tarjontaa ja oltu sitten yhteydessä niihin, jotka tuntevat sisältökysymyksiä ja enti-

siin stipendiaatteihin, jotka tuntevat käytännön olosuhteita parhaiten. Hyvällä poiminnalla ja huolellisella valmistelulla on saatu hyviä tuloksia."

Stipendiaateista on Grönvikin lainaaman ilmauksen mukaan muodostunut "laaja ystäväkansa, jonka kanssa voidaan ohjata eteenpäin". "Entiset stipendiaatit ovat paitsi omien tutkimusongelmiensa specialisteja, myös eri maiden ja kirkkojen asiantuntijoita, jotka palvelevat usein tärkeinä yhteyksien pitäjinä kauan stipendijaksonsa jälkeenkin. Heidän kokemuksiaan tulisi hyödyntää kirkossamme yhä enemmän."

Stipendiohjelma on ollut Grönvikille selvästi mieluisa tehtävä. "Yhteys nuorten ihmisten kanssa on ollut inspiroivaa ja näin vanhemmalla iällä varmaan ihan tarpeellistakin!" Grönvik sitä paitsi korostaa, että ulkomaanapurahat eivät liity pelkästään lähtijöiden omiin opintoihin, vaan niillä on merkitystä koko kirkon työlle: "Yleensä inhoan uusia, byrokraattisia hallintonimikkeitä, ne ovat usein niin näsäviisaita. Mutta kun stipendiohjelma on annettu nimi Personnel Development Program, huomaisin, että tästä hän juuri on kysymys!"

Luterilaisuuden etuvartiossa?

Lorenz Grönvikin rakkaus *Martti Lutherin* teologiaa ja luterilaista kirkkoa kohtaan tunnetaan ekumeenisissa piireissä ympäri maailman. Hän tähdentää kuitenkin, että luterilainen lähtökohta ei ole "keppihevonen tai yksityinen lempiharastus". "Kysymyksessä on teologisten asiain jaoston työn ja kirkkomme ulkosuhteiden päälinja. Se takaa yhtenäisen esiintymisen kaikkiin suuntiin käyt-

missämme ekumeenisissa neuvotteluissa.”

Ammattiluterilaisena ekumeenikkona Grönvik on iloinut uudesta suomalaisesta Luther-tutkimuksesta. ”Se on suomalainen vaihtoehto hämärälle gnesioluterilaisuudelle, sille melanchthonilais-luterilaisortodoksiselle linjalle, joka erottaa elämän opin toisistaan. Gnesioluterilaisuus on kristinuskon teoretisoinnista tavalla, jota ei löydy Lutherin teologiasta.”

Grönvik näkee uuden suomalaisen Luther-tutkimuksen taustalla sen kritiikin, jota pohjoismaissa on esitetty gnesioluterilaisuutta vastaan ja jota *Lauri Haikola* ja Åbo Akademin dogmaatikot ovat välittäneet Suomeen. ”Tuo pohjoismainen Luther-renessanssi on merkinnyt minulle henkilökohtaisesti hyvin paljon. Gnesioluterilaisuus on hämärä, vaikeasti määriteltävä ilmiö, mutta sen vaarallisuus on kuitenkin tullut meidänkin kirkossamme ilahduttavan monille riittävän selväksi.”

Luterilainen teologia ei selvästikään ole Grönvikille pelkästään akateeminen innoittaja. Hän pitää sitä suomalaisen kirkollisen elämän voimanlähteenä: ”Sisä-suomalainen alati kristillisyyttä ja Kristus-keskeisyyttä ja tikkäläinen Luther-tutkimus ovat löytäneet toisensa ilahduttavalla tavalla. Itse olen ollut hyvin kiitollinen sisäsuomalaisista vaikutteista ja tuesta. Olisin halunnut keskustaa Sisä-Suomen seurakunnissa enemmän, mutta käytännössä se on tapahtunut enemmän puhelimitse.”

Vanhan kirkon perustalla

Samalla kun Grönvik puhuu luterilaisesta teologiasta kirkkomme ekumeenisen toiminnan lähtökohtana, hän muistuttaa myös vanhakirkollisista juuristamme: ”Vanhan kirkon perinne on tietysti meille tärkeä. Se on rikastuttanut ekumeenista osallistumistamme.” Samoin on käynyt Grönvikin mukaan myös esimerkiksi roomalaiskatolisessa kirkossa: ”Vaticanum II ei olisi ollut mahdollinen ilman patristista renessanssia.”

Grönvik huomauttaa kuitenkin huolellisesti, että ”vanhan kirkon teologinen ja hengellinen perintö ei ole yksiselitteinen vaan differentisoitu asia”. ”Vanhan kirkon perinne voi avata kirkkomme uskon kokonaisuuteen uusia näkökulmia, mutta differentisoidulla tavalla.” Tällä ”differentisoinnilla” Grönvik tarkoittaa luterilaisen uskonkäsityksen omimpien erityispiirteiden vaalimista kaikissa tilanteissa: ”Esimerkiksi eukaristisissa rukouksissa luterilainen perinne liittyy tiukasti asetussanojen lupausluonteeseen. Tämä on luterilainen erikoisuus, oma arvokas korostus, jota on syytä vaalia.”

Yhteysbalanssi

Luterilaisen teologian ja vanhakirkollisen perinnön eväin kirkollamme on Grönvikin mukaan hyvät mahdollisuudet tehdä kestävä ekumeenista työtä. Yhteydet muihin luterilaisiin kirkkoihin ovat Grönvikin mukaan arvokas lähtökohta, jota on aina priorisoitu. Muissa ulkosuhteissa on tärkeitä pitää huolta ekumeenisesta tasapainosta.

Grönvik viittaa tässä yhteydessä viimeaikaisiin oppikeskusteluihin Britannian anglikaanien kanssa: ”Näyttää siltä, että yhteytemme anglikaaneihin ovat kohta läheisemmät kuin Keski-Euroopan reformituihin. Yhteyksiä on hoidettava heihin päin, vaikka jossain määrin suurempaa läheisyyttä meillä onkin anglikaanien kanssa, esimerkiksi liturginen ja sakramentaalinen jumalanpalvelus.”

Piispanvirka on noussut anglikaanineuvotteluissa yhdeksi pääkysymyksistä. Toisinaan onkin ollut puhetta jonkinasteisesta ”piispuusromantiikasta” tässä yhteydessä. Grönvik kuitenkin toteaa: ”Piispuusromantiikka on tullut minun kohdallani entymytologisoiduksi. Nyt piispat kyllä luulevat, että olen pettynyt heihin, mutta ei se niin ole. Piispuuden olemassaolo on ollut hyvin, hyvin tärkeä tuki omalle työlleni. Piispuus on ykseyden virka, mutta kyllä anglikaanineuvotteluissa on oltu jalat tukevasti maassa.”

Paikallisseurakunta keskipisteenä

Tärkeimpänä tähtäyspisteenä kirkkomme ekumeenisessa toiminnassa Grönvik korostaa erityisesti seurakuntatyötä: ”Näille hommeleille paikallisseurakunnan viitekehys on ollut tavattoman tärkeä. Oman seurakuntatyöni taustalta olen pyrkinyt pitämään mahdollisimman paljon yhteyksiä seurakuntiin. Sieltä saamani positiivinen resonanssi on ollut hyvin ilahduttavaa. Kyllä luterilaista teologiaa on tuettava myös susirajan tuolla puolella.”

Grönvik uskookin vakaasti, että kirkkojenvälisellä teologisella työskentelyllä on merkitystä myös seurakuntatyölle: ”Kun ollaan oppimassa Kristuksen yh-

den Kirkon olemusta, saadaan uutta pohjaa ja innostusta olemaan myös paikallisseurakunta.” Ekumeeninen teologia ei Grönvikin mielestä saa koskaan ohittaa konkreettisen seurakuntatyön kysymyksiä, mutta samalla ”oman kirkon hengellinen ja teologinen identiteetti voi antaa syvyyksiprospektiiviä myös paikallisseurakunnan käytännöllisiin kysymyksiin.”

Luterilainen luostari Suomeen?

Pirjo Työrinoja

"Hiljaisuuden viljely, pysähtyminen ja itsetutkistelun tarve ovat Suomessa viime vuosina lisääntyneet. Kantavat eettiset arvot ovat hämärtyneet, kaivataan selkeää suuntaa. Hyvinvoinnin vuosien nurjat kasvot paljastuvat: luottamus mammonaan teki eristyneestä, itseriittoisesta elämäntavasta lähes ainoan hyväksyttävän mallin. Nyt monissa on herännyt yhteisöelämän tarve. Ja henkilökohtainen sitoutuminen, joka kuuluu tasapainoisen yhteisöelämän elinehtoihin, on taas alkamut sisäisenä kutsuna puhutella niitä, jotka kyselevät selkeän ilon salaisuutta.

Viime vuosikymmeninä perinteinen luostari on eri tahoilla kristikuntaa uudistunut avoimen yhteisön suuntaan ja levinnyt myös usko-puhdistuskirkkoihin. Monien sisar- ja veljesyhteisöjen tärkein tehtävä on olla rukoushiljaisuuden paikka, joka tarjoaa myös maailmassa elävälle tilaisuuden käydä levon tutkistelun lähteillä.

Meillä on herätysliikkeistämme rukous- ja lauluperinteessä säilynyt voimakas, sydänjuuriltaan suomalainen hiljaisuuden ja yhteyden lähdesuoni. Korven isien ja äitien uskonasenteissa meillä on kotoinen, kallisarvoinen esikuva, jota kannattaa tutkia hakiessamme aineksia oman evankelis-luterilaisen kirkkomme luostarille. Se saa aluksi olla pieni siemen, ehkä ensin vain muutaman jäsenen yhteisö, jossa rukous, työ ja lepo antavat päivälle rytmin ja jossa on tilaa myös lepoa, pysähtymistä ja ylistyksen ilmapiiriä kaipaaville vieraille. Ne naiset ja miehet, jotka luostarikilvoituksessa pyrkivät elämään Jeesusta seuraten, elävät saman anteeksiantamuksen armon varassa kuin muutkin kastetut kristityt, jotka omissa kutsumustehtävissään eläen seuraavat Jeesusta keskellä maailmaa.

Luostarikutsunus merkitsee sitä, että on mahdollista vapaana muista kuormista keskittyä rukouksen, työn ja palvelun

tiellä seuraamaan Jeesusta (Mk 10:17-31). Erityisesti rukouksessa, yksin ja yhdessä, luostarin asukas puhuu Jumalalle koko särkyneen ja hämmentyneen yhteiskuntansa keskeltä kantaen omassa sydämessään kirkkonsa ja kansakuntansa haavoja. "Minä tahdon tuntea Kristuksen ja hänen ylösnousemisensa voiman ja tulla hänen kaltaisekseen osallistumalla hänen kärsimyksiinsä ja kuolemaansa. En tarkoita, että olisin jo saavuttanut päämääräni tai jo tullut täydelliseksi. Mutta pyrin kaikkiin voimin saavuttamaan sen, kun kerran Kristus Jeesus on ottanut minut omakseen" (Fil. 3:8-12).

Kristillinen elämä on kilvoitusta, se on askeesia eli Jumalan käyttöön harjoittautumista. Ei jokainen, joka tarttuu ensi kertaa johonkin vieraaseen soittimeen, saa siitä esiin hetkessä korvia hivelevää musiikkia; eikä jokainen ihminen ole synnynnäinen taiteilija, joka siveltimeen tartuttuaan osaa heti maalata kauniin taulun. Taidemaalariksi kasvaminen edellyttää harjoittelua ja työtä, ja vasta tuhan-sien tuntien jälkeen voi saada kankaalle jotain sellaista, jonka haluaa näyttää muille. Muuan yksinkertainen totuus näyttää usein unohtuvan kristillisestä uskosta puhuttaessa, nimittäin se, että yksilöltä edellytetään määrättyä aktiivisuutta ja panosta, mikäli hän haluaa olla Vapahtajansa seuraaja."

Edellä oleva lainaus on pian pienimuotoisena ja pienehkönä aluksi naisyhteisönä käynnistävän Enonkosken luterilaisen luostarin sääntöehdotuksesta. Aika tulee näyttämään, onko hankkeella pysyvä sija Suomen kirkollisen elämän puitteissa sen rikastuttajana. Vierasmajatoiminta alkaa myöhemmässä vaiheessa. Nyt keväällä luostarin toivotaan saavan aloittaa rau-

hassa. Turistikohdetta siitä ei myöskään tule.

Myös Naantalissa on vastaavanlainen luostariyhteisö "Marian tyttäret", joka elää säännöllisen rukouselämän varassa ja on avoin myös pienessä määrin vieraille, jotka haluavat hiljentyä ja rauhoittua.

Luterilaisuudessa kysymys luostareista ja sääntökunnista on ollut pitkään syrjässä, mutta on ajankohtaistunut viime aikoina. Helsingin diakonissalaitoksen luonteesta on keskusteltu uudessa valossa. Hiljaisuuden retriitit ja pyrkimys mietiskelyyn ovat monien kiinnostuksen kohteita. On perustettu luterilaisen luostarin tukiyhdistys. Ja kuten mainittiin sen tukema Enonkosken luostarin toiminta käynnistyy pienimuotoisena keväällä 1994.

Luostarielämä nähdään tänään yhä useammin myös luterilaisten keskuudessa legitiminä kristillisen elämäntavan vaihtoehtona, jonka perusta on varhaiskristillisessä identiteetissä olla "Herran tien kulkija". Keskeistä ovat Jeesuksen sanat "Minä olen tie". Kristus on itse tämän seuraamisen akti ja kaikki päätyy Jumalaan. Tämä ajattelu ei vähennä luterilaisten korostamaa vanhurskauttamista, kysymyksessä ei ole oma vanhurskaus. Tässä yhteydessä lakivanhurskauteen vetoaminen olisi virheellinen tulkinta tästä tiestä.

Kristillisen tien kulkeminen ja kouluttautuminen kristilliseksi juuri luostarin tai vastaavanlaisen yhteisön piirissä sekä säännöllinen rukouselämä on jäänyt Suomessa varjoon. Viimeaikaisessa keskustelussa on nähty, että luostari- ja sääntökuntaelämän mahdollisuus olisi elvytettävä, sillä luostarielämän katsotaan tarjo-

avan elämäntapavaihtoehdon, joka ottaa huomioon inhimilliset tarpeet. Se on eräs, vapaaehtoinen tapa elää kasteessa lahjoitettua yhteisen pappeuden kutsusta. Tämän ovat esimerkiksi Ruotsin kirkon piispat todenneet julkilausumassaan (17.1.1990), samoin Norjan kirkko piispainkokouksessa maaliskuussa 1991. Luostareita ja yhteisöjä koskevaan kysymykseen ovat ottaneet kantaa myös EKD ja Anglikaaninen kirkko.

Luostarin perustaminen luterilaisen kirkon yhteyteen nousee yhteisen kristillisen uskomme yhdestä, pyhästä, apostolisesta ja katolisesta perinteestä. Tähän yhteiseen uskon perintöön Luther aikoi- naan, samoin luterilaiset tunnustuskirjat halusivat tukeutua ja ammentaa uskon- tulkintaansa. Luostarielämä on kasteessa saadun lahjan ja tehtävän elämistä yhteisen pappeuden perusteella. Se on merkkinä olemista, ei pelastuksen ansaitsemista. Luostarielämä tämän yhteisen perinteen pohjalta ei ole luterilaisuuden sisimmälle ja ekumeeniselle olemukselle vierasta, vaan siitä nousevaa.

Luterilainen luostari Enonkoskella pyrkii toimimaan kiinteässä yhteydessä alueensa piispaan ja paikallisseurakuntaan. On kaavailtu, että piispa Huotari tuleekin aikanaan vihkimään luostarin kappelin. Tukiyhdistyksen hallituksessa on mukana tuomiokapitulin edustaja. Yhteisöllä on oma sisäinen sääntönsä. Tämä pyrkimys hiippakunnalliseen yhteyteen merkitsee ennenkaikkea vahvaa sitoutumista yhteiseen ja apostoliseen sekä alkukirkolliseen perintöön. Taloudellisesti luostariyhteisö pyrkii olemaan omavarainen, mutta se tarvitsee tukijoita.

Ilahduttavaa on, että jo 27 seurakuntaa on kantanut kolehdin luostarin käynnistämisen tukemiseksi. Enonkosken kunta on luovuttanut hyväkuntoisen koulukiinteistön yhdistyksen käyttöön käyttökustannuksia vastaan. Tukiyhdistyksen jäseneksi voi liittyä maksamalla 100 mar- kan jäsenmaksun tilille:

Luterilaisen luostarin tuki
SYP Senaatintori 200118-123112.

Matkaraportteja

Upsalan kokouksen 400-vuotisjuhlat Upsalassa 20.-22.8.1993

Risto Cantell:

Ruotsin kirkko vietti 20.-22.8.1993 Upsalan kokouksen (1593) 400-vuotisjuhlia Upsalassa Ruotsissa. Kirkkomme edustajina juhlallisuuksiin osallistuivat arkkipiispa John Vikström, pääsihteeri Risto Cantell ja kirkkoneuvos Pertti Mäkeläinen. Juhlallisuudet olivat koko vuoden käynnissä olleen juhluvuoden (jubelår) huipentuma, ja niiden taustana on 10 vuotta kestänyt intensiivinen tutkimus-työ sen selvittämiseksi, mitä Ruotsin kirkko uskoo ja opettaa tänään.

Upsalan juhlan (jubelfest) pääpyrkimyksenä oli viettää ekumeenista juhlaa sen uskon pohjalta, jonka Upsalan kokous 1593 vahvisti Ruotsi-Suomen kirkossa sitovaksi. Tarkoituksena ei ollut ensisijaisesti Upsalan kokouksen historiallinen muisteleminen, vaan Ruotsin kirkon luterilaisen uskon ajankohtaisuuden ja eku-

meenisen merkityksen tarkastelu. Juhlavuoden aluksi viime adventtina julkaistiin pieni kirja kristillisestä uskosta, jota on jaettu miljoonittain ruotsalaisiin koteihin ja juhluvuoden aikana julkistettiin monivuotisen työn tuloksena suuri kirja kristillisestä uskosta, jossa tehdään perusteellisemmin selkoa kristillisen uskon sisällöstä kuvien ja tekstien avulla.

Upsalan juhlallisuuksiin oli kutsuttu runsas joukko ekumeenisia vieraita. Kaikkien pohjoismaiden luterilaisten kirkkojen primaatit (arkkipiispat/johtavat piispat) olivat saaneet kutsun, mutta kaikki eivät sitä noudattaneet. Norjan kirkon edustajana oli piispa Odd Bondevik eikä Oslon piispa Andreas Aarflot, joka on totuttu näkemään kaikissa tärkeimmissä kansainvälisissä kokouksissa. Tanskan kirkon edustajana oli Pohjoismaiden eku-

meenisen neuvoston entinen puheenjohtaja, kirkkoherra *Carl-Christian Jessen*, varsinainen kutsuttu Kööpenhaminan piispa *Erik Norman Svendsen* oli muutamaa päivää ennen ilmoittanut esteen. Ortodoksista kristikuntaa edusti korkein mahdollinen edustaja, Konstantinopolin ekumeeninen patriarkka *Bartholomeus I*. Katolisen kirkon edustajana oli paavillisen ykseyden edistämisen neuvoston puheenjohtaja, kardinaali *Edward Cassidy* ja Englannin kirkon Canteburyn arkkipiispan edustajana oli piispa *John Hind*. Muita huomattavia ekumeenisia vieraita olivat arkkipiispa *Desmond Tutu* ja birgittalaisisarten pääabbedissa äiti *Tekla*.

Juhlien päätapahtuma oli Upsalan tuomiokirkossa sunnuntaina 22.8. pidetty juhla jumalanpalvelus, jonka toimittamiseen osallistuivat arkkipiispa *Gunnar Wemanin* johdolla kaikki pääkutsuvieraat. Patriarkka *Bartholomeus*, kardinaali *Cassidy* ja arkkipiispa *Weman* pitivät saarnat, arkkipiispa *John Vikström* lausui rippisanat ja johti jumalanpalveluksen valmistautumisosan.

Jumalanpalveluksen aikana patriarkka *Bartholomeus* luovutti arkkipiispa *Wemanille* ja Ruotsin kirkolle lahjana hopeisen ehtoolliskalkin ja lausui toivomuksen, että pian koittaisi se päivä, jolloin voidaan yhdessä viettää ehtoollista. Olkoon tämä kalkki tämän toiveen näkyvä ilmaus, sanoi patriarkka *Bartholomeus*. Arkkipiispa *Weman* kiitti lahjasta ja ilmoitti ottavansa kalkin heti käyttöön. Ehtoollismessussa hän käytti patriarkan lahjoittamaa kalkkia. Jumalanpalveluksen päätössiunauksen luki patriarkka *Bartholomeus* kreikaksi ja alttarilla olivat samanaikaisesti hänen lisäkseen kardinaali *Cassidy* ja arkkipiispat *Weman* ja *Vik-*

ström, jotka siunasivat kirkkokansan ristimerkillä.

Sunnuntaipäivän juhlallisuuksiin kuului Upsalan linnassa Ruotsin kirkolliskokouksen järjestämä juhla, jossa puhuivat Ruotsin kirkolliskokouksen puheenjohtaja *Göran Åstrand* ja arkkipiispa *Gunnar Weman* ja tervehdyksensä esittivät Pohjoismaisen ekumeenisen neuvoston entinen puheenjohtaja kirkkoherra *Carl-Christian Jessen* Tanskasta ja *Hans Vårby* metodistikirkon pohjois-Euroopan piispanalueen piispana. Tilaisuudessa luovutettiin juhla vuoden kunniaksi kolme kunniamerkkiä (Stefansmedalj) professori *Per-Erik Perssonille* ja dosentti *Anne-Marie ja Lars Thunbergille*. Juhlallisuudet päättyivät illalla arkkipiispantalossa kutsuvieraille järjestettyyn vastaanottoon, jonka aikana patriarkka *Bartholomeus* kutsui arkkipiispa *Wemanin* vierailulle Konstantinopoliin ensi vuoden aikana.

Ruotsin kirkon Upsalan juhlien jälkeen kardinaali *Edward Cassidy* ja tri *Heinz-Albert Raem* vierailivat kirkkomme kutsuina Suomessa. Piispa *Eero Huovinen* otti vieraat vastaan Helsingissä ja tarjosi heille lounaan. Helsingissä oli ohjelmassa lisäksi tiedotustilaisuus ja tutustumisen Kansallismuseoon.

Turussa kardinaali *Cassidy* tapasi piispanantalossa vesperin jälkeen kirkkomme piispat ja keskusteli heidän kanssaan ajankohtaisista ekumeenisista kysymyksistä. Vierailuohjelmaan Turussa kuului lisäksi messu Turun tuomiokirkossa ja Turun katolisessa kirkossa, vierailu tuomiokapitulissa ja Turun linnassa, neuvottelut arkkipiispan kanssa kirkkojemme

välisestä yhteistyöstä piispanantalossa sekä tutustuminen kirkkoihin Nousiaisissa, Askaisissa, Merimaskussa, Rymättylässä ja Naantalissa arkkipiispa emeritus *Mikko Juvan* johdolla. Vierailun aikana käydyissä keskusteluissa sovittiin, että tammikuussa Roomassa vietettävän Pyhän Henrikin messun yhteydessä järjestetään tulevaisuudessa teologinen seminaari ja tilannekatsaus kirkkojemme ekumeenisista suhteista ja niiden kehityksestä. Edelleen sovittiin, että arkkipiispa *Vikström* vieraillee Roomassa tammikuussa 1995 (ja piispa *Voitto Huotari* tammikuussa 1994).

Kardinaali *Cassidy*n ja tri *Raemin* Suomen vierailun aikana vahvistui käsitys siitä, että Vatikaani haluaa luoda erityiset suhteet Suomen ja Ruotsin luterilaisiin

kirkkoihin. Pohjoismaiden matka on tehnyt paaviin suuren vaikutuksen. Hän puhuu usein positiivisesti käynnistään Turussa ja Upsalassa. Paavin ja kardinaali *Cassidy*n välit ovat läheiset ja luottamukselliset. Paavin ekumeeninen linja on huomattavasti määrätietoisempi ja selkeämpi kuin yleisesti arvellaan. Kardinaali *Cassidy* omaa diplomaattisen taustan ja tulee hyvin toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Vaikka hän ei olekaan teologina edeltäjänsä kardinaali *Johannes Willebrandsin* vertainen, hän on erittäin hyvin perillä ekumeenisesta tilanteesta ja teologiasta ja johtaa tarmokkaasti ykseyden neuvostoa. Kardinaali *Cassidy*n ja tri *Raemin* yhteistyö on luontevaa ja asiallista. Tri *Raem* tuntee hyvin luterilaista teologiaa ja arvostaa Suomen ja Ruotsin luterilaisia kirkkoja.

New York, New York...

Tuula Lehto

Sain Luterilaisen Maailmanliiton kolmen kuukauden käytännöllisluonteisen stipendin ansiosta mahdollisuuden osallistua kliinisen teologian peruskurssille New Yorkissa, USA:ssa kesällä 1993.

Kyseinen kurssi järjestettiin sairaalassa. Se kesti 11 viikkoa ja oli nimeltään Clinical Pastoral Education, Basic Level. Kliininen sairaalakoulutus on USA:ssa kolmitasoinen: Basic, Advanced ja Supervisory (perus- ja edistynyt taso sekä työnohjaajataso). Koulutuksen järjestäjä oli New Yorkissa toimiva The Hospital Chaplaincy Inc., joka toimii 14 sairaalassa New Yorkin kaupungin alueella. Kursin tarkoituksena oli antaa opiskelijoille kokemus sekä sielunhoitotyöstä että yhteistyöstä eri kirkko- ja uskontokuntien välillä.

Omassa sairaalassani meitä opiskelijoita oli kaksi ryhmää, joissa oli yhteensä neljä miestä ja kolme naista. Uskonnollinen kokoonpano oli kirjava: kaksi roomalais-

katolista, kaksi juutalaista, yksi episkopaali ja kaksi luterilaista. Olin ainoa ulkomaalainen tässä usein häkellyttävän verbaalisesti itseään ilmaisevassa kokoonpanossa.

Kurssi antoi kokemuksen siitä, mitä on työskennellä nykyaikaisessa, tehokkaassa sairaalassa ja ympäristössä, jossa tehokkuus ja virheettömyys on arvo sinänsä. Sairaalani, The New York University Medical Center, oli 900 paikkainen jättiläinen. Sen yhteydessä oli kuntoutussairaala, lääketieteellinen korkeakoulu ja tutkimusyksikkö malariaa, Alzheimerin tautia ja Kaposin sarkoomaa varten. Itseleni oli yllätys sairaalassa olevien sydän-sairaiden ja aids-potilaiden määrä.

Toinen koulutuksen anti oli käytännön ekumeeninen kokemus ryhmätyöstä taustaltaan hyvin erilaisten ihmisten kanssa. Tähän ryhmään luen kuuluvaksi kouluttajat, yhteistyökumppanit (eri seurakuntien papit ja rabbit) potilaat, ja opis-

kelijatoverit. Omien osastojeni potilas-kontakteista n. 75 % oli juutalaisia. Heiltä, samoin kuin ryhmäläisiltäni, opin paljon modernista juutalaisuudesta Amerikassa. Yksi lähtömotiivi oli halu laajentaa perspektiiviä elämään niin monella tasolla kuin olisi mahdollista. Tähän kaipaukseen kurssi vastasi hyvin.

Kurssi antoi valmiuksia ja rohkeutta sairaalasielunhoitoon. Toinen anti oli erilaisten kulttuurien ja ihmisten, eli sanalla sanoen erilaisuuden kohtaaminen. Varsin homogeenisista oloista lähteneelle suomalaiselle siinä kirjavuudessa riitti ihmettelemistä. Kaupungin oman kulttuunkirjon lisäksi sairaala laajensi vielä omalta osaltaan kosketuspintaa; sinne potilaat tulivat ympäri maailmaa. Niinpä huoneeseen mennessään ei koskaan tiennyt mitä oli vastassa: vuoteella saattoi yhtä hyvin istua vanha, täysin ummikko kiinalainen mies risti-istunnassa keskittyneesti meditoimassa tai sisään tulija saattoi päästä vuolaiden syleilyjen kohteeksi, jos paikalla oli italialaisen suvun impulsiivinen tunteenpurkaus, leikkausta odottavan isoäidin vuoteen vierellä. Jännitystä riitti.

Yhteydet USA:han minun piti hoitaa itse. Hakuprosessi otti aikaa, sillä USA:ssa ei ole mitään keskitettyä organisaatiota, jonka kautta haettaisiin tähän koulutukseen. Vuoden -91 tietojen mukaan koulutuskeskuksia maassa oli kaikkiaan 368. Koulutukseen haluavan on ensin syytä tilata keskuksien nimet sisältävä kirjanen ACPE:stä (Association for Clinical Pastoral Education Inc. os. 1549 Clairmont Road, Suite 103, Decatur, Georgia 30033). Sitten on aika päättää mihin osaan maata haluaa, valita muutama kes-

kus ja pyytää hakukaavakkeet suoraan sieltä. Keskuksiin haetaan oma-aloitteisesti.

Peruskursseja järjestetään useamman kerran vuodessa. Edistyneet tasot (vuoden koulutus) alkavat usein syksyllä, haku niihin on yleensä vuoden alusta toukokuuhun. Työnohjaajatasolle on mahdollista hakea vuoden kurssin jälkeen.

Kurssimaksut vaihtelevat keskuksissa jonkin verran, ollen keskimäärin n. 500 \$/kolme kuukautta. Lisäksi tulevat vuokra, ruoka yms. juoksevat menot. New York on kallis (dollarin kurssi oli -93 kesällä 5,8-6,0 mk), kurssilaistemme vuokrat vaihtelivat 400\$-600\$ kuukaudessa. Muuten hintataso oli Helsingin luokkaa.

Kokemuksena kaupunki oli sanoin kuvaamaton. Se on ilmiö sinänsä. Suurin yhteinen nimittäjä oli erilaisuus; kulttuurit, uskonnot, kirkot, ihmiset - you just name it! Kuvaan New Yorkista vaikuttaa paljon se, missä osassa kaupunkia asuu. Oma kurssini oli niin tiivis, että aikaa paikkojen katseluun jäi vain viikonlopun.

Viisumin anominen kannattaa hermojen säästämiseksi aloittaa ajoissa. Näille kursseille tarvitaan ns. harjoittelija-viisumi, jonka liitteeksi tarvitaan lomake ACPE:stä, Georgiasta. Itse aloitin soitteluun ja kirjeenvaihdon USA:n ja suurlähetystön kanssa noin kaksi kuukautta ennen lähtöä. Liitepaperit USA:sta tulivat jatkuvan kyselyn tuloksena kuusi päivää ennen lähtöä... ja sitten vasta saattoi tehdä viisumihakemuksen....

Ahdistuksia ja löytöjä – LML:n stipendiaattina Tübingenissä

Tuija Mannström

Vietin kymmenen kuukautta (1.9.1992–30.6.1993) LML:n stipendiaattina Tübingenin vanhassa yliopistokaupungissa Etelä-Saksassa. Stipendi oli tarkoitettu lisensiaattityöni käynnistämistä varten; työni aihe on Lutherin triniteettioppi. Stipendiaattivuosi oli koko perheemme yhteisyritys. Mieheni oli papin työstään vanhempainlomalla sekä hoitovapaalla Tübingenissä ja hoiti tyttäriämme (silloin 3v ja 3–13kk) äidin ollessa yliopistolla. Tuo aika Tübingenissä oli minulle monella tavalla hyvin merkittävä. Kun Suomeen palattuani sitten soitin stipendiasioista vastaavalle *Pirjo Työrinölle* kirkon ulkomaanasiain keskuskeskeen, hän ehdotti mietteitäni kuultuaan raportilleni otsikoksi 'ahdistuksia ja löytöjä'.

Kun nyt jaottelen kokemuksiani ahdistuksiin ja löytöihin, perustan näiden välille vielä sarjan 'neutraalia hyvää'. Siihen kuului mahdollisuus työskennellä Tübingenin yliopiston erinomaisten kirjastojen hiljaisuudessa. Suurimman osan ajasta käytinkin tällaiseen itsenäiseen työskentelyyn, pääasiassa lähdemateriaalin eli Lutherin kirjoitusten läpikäymiseen työni vauhtiin saamiseksi. Tübingenin yliopistolla, myöhäiskeskiajan ja reformaation historian instituutin kellarissa on myös Lutherin koko tuotannon käsittävä hakusana-arkisto. Keräsin arkistosta mukaani kaiken mahdollisen tiedon, jonka avulla voin valikoida Lutherin triniteettiä koskevia kirjoituksia työni lähdemateriaaliksi. Kyseisessä instituutissa erityisesti dosentti *Albrecht Beutel*, mut-

ta myös kirkkohistorian professori *Ulrich Köpf* ja muutkin instituutin työntekijät olivat kiinnostuneita teemastani ja opastivat ystävällisesti arkiston käytössä.

Sen sijaan muuhun, sosiaalisempaan opiskeluun ja liikuskeluun Tübingenin yliopiston teologian ja teologien parissa liittyy sekä ahdistuksia että löytöjä. Olin ollut Suomesta käsin yhteydessä systemaattisen teologian professori *Oswald Bayeriin*, joka kutsui minut mukaan tohtoriseminaariinsa. Hän suhtautui melko myönteisesti suomalaisen Luther-tutkimukseen, mutta hänen muut omat näkemyksensä teologisesta tutkimuksesta olivat niin voimakkaita, ettei hänen kanssaan syntynyt mielekästä keskustelua. Bayerin kolmesta assistentista vain *Theo Dieter* oli jossain määrin avoin keskustelemaan kanssani. Tuolla tohtoriseminaarissa saksalaisten kaikin tavoin konservatiivisten teologimiesten keskellä minulle selvisi heti alkusyksystä, että nuoren ulkomaalaisen perheellisen naistutkijan selviytyminen sikäläisissä yliopistoteologian kuvioissa tulee kuulumaan sarjaan suuret ahdistukset. Onnekseni seminaariin tuli mukaan myös kaksi muuta huom! ulkomaalaista naista, puolalainen ja amerikkalainen Luther-tutkija. Vuorovaikutus näiden naisten kanssa muodostui niin teologisesti kuin inhimillisesti välttämättömäksi voimavaraksi kuluneen vuoden aikana.

Pidin vuorollani Bayerin seminaarissa pienen esitelmän, jossa kerroin tutkimussuunnitelmastani. Esitykseni synnyttämä keskustelu oli normaalisti vallinneeseen viileyteen nähden yllättävän kiihkeää, kuitenkin rakentavassa hengessä. Keskustelun kuluessa saksalaiset esittivät paljonkin kritiikkiä suomalaista Luther-tutkimusta kohtaan; kritiikkiä kuulin

myös pitkin vuotta. Tässä kritiikissä oli mielestäni myös pohdinnan arvoisia seikkoja, joista voi mainita esim. suomalaisten keskittymisen voimakkaasti varhaiseen Lutheriin ja vain yhden suppean lähdetekstin (esim. paljon käytetyn joulusaaman v.1514) pohjalta nousevien koko Lutherin teologiaa koskevien teesi-esittämisen. Saksalaisten mielestä suomalaiset myös painottavat omia löytöjään suhteettomasti Lutherin teologian kokonaisuuteen nähden. Sain sen vaikutelman, että useat saksalaiset eivät vastusta niinkään suomalaisten tutkimustuloksia (esim. Lutherin theosis-oppi) sinänsä, vaan niiden esille tuomisen tapaa. Yksi kuluneen vuoden löydöistä oli juuri tässä, että niin tuolla seminaarissa kuin lukuisissa muissa keskusteluissa opiskelijoiden, opettajien ja toisten stipendiaattien kanssa sain jatkuvasti uudelleen arvioida ja perustella omia näkemyksiäni siitä aina uudenaikaisiin näkemyksiin peilaten. Rehellinen toisten ihmisten ja näkemyksien kohtaaminen vaatii mielestäni väistämättä omien näkökantojen uudelleen pohdintaa; kuluneen vuoden moninaiset keskustelut ja kokemukset vaikuttavat välttämättä omaan tapaan suhtautua teologiaan ja sen tutkimiseen.

Suurin osa aikaani kului Lutherin parissa, mutta tahdoin myös muuten haistella teologian tuulia maailmalla ollessani. Tübingenin yliopiston evankelinen teologinen tiedekunta on ilmapiiriltään ennen kaikkea württembergiläisen pietismin leimaama. Mikäli olisin opiskelupaikkaa valitessani tiennyt, kuinka voimakkaasti pietismi Tübingenissä vaikuttaa jopa tieteen tekemiseen, olisin ehkä valinnut toisen yliopiston. Pidänkin tärkeänä sitä, että stipendiaatit saavat suunnitteluvaiheessa kylliksi tietoa eri opiskelupaikoista ja niiden painotuksista voi-

dakseen löytää itselleen mielekkäimmän vaihtoehdon. Systemaattisen teologian alalla oli Tübingenissä kuitenkin tarjolla useita kiinnostavia luentoja. Evankelisessa tiedekunnassa kuuntelin dekaani *Eberhard Jüngelin* luentoja (*Prolegomena*) ja systemaattisen teologian professori *Jürgen Moltmannin* luentoja (*Die Lehre von Sünde und Heil*). Erityisesti Moltmannin toivon teologia ja hänen sosiaalinen triniteettioppinsa olivat minulle merkityksellisiä löytöjä. Moltmann on tutkinut ja kirjoittanut triniteettiopista paljon, ja keskustelinkin hänen kanssaan kerran kahden kesken. Sain häneltä mahdollisuuden pitää halutessani jatkossakin yhteyttä.

Katolisen tiedekunnan ekumeeninen instituutti tarjosi myös kiinnostavia opiskelumahdollisuuksia. Erittäin hauskaa oli kuunnella instituutin johtajan, Suomesakin hyvin tunnetun professori *Hans Küngin* persoonallista *Studia generalia*-luentosarjaa suurista teologeista – muiden muassa Lutherista. Löytöjen sarjaan kuului myös tutustuminen samaisessa instituutissa työskentelevään dosentti *Anne Jensenin*. Kuuntelin hänen luentoaan feministisestä teologiasta ja keskustelin hänen kanssaan muutamia kertoja; katolisena kirkkohistorioitsijana hän kyseli mm. sitä, koska aletaan tutkia kirkkohistorian sivuuttamia mutta varmuaudella vaikuttaneita naisreformaatoreita. Jensenin luennon puitteissa avautui myös mahdollisuus ekumeeniseen keskusteluun katolisten naisopiskelijoiden kanssa. Puhuimme heidän tulevaisuudestaan ja toivottomuudestaan, minä kerroin naisten pappeuden toteutumisprosessista Suomessa; merkityksellistä oli ennen kaikkea yhteisten toiveiden ja pelkojen jakaminen. Ylipäänsä solmin Tübingenin yliopistolla miltei enemmän kontak-

teja katolisten kuin evankelisten teologian opiskelijoiden kanssa, sillä katoliset suhtautuivat ulkomaalaisorpoon huomattavasti avoimemmin ja ystävällisemmin kuin evankeliset pietistit. Koko vuoden aikana oli hyvin ahdistavaa nähdä ja kokea jälleen kerran hengellisen ja inhimillisen ahdasmielisyyden julmuus; toisaalta sykähdyttäviä löytöjä olivat kädenojennukset yllättäviltä tahoilta ja vaikean käytännön ekumenia esim. katolisten sisarten kanssa – kun se ”omien” kanssa oli usein mahdotonta!

Tutustuimme perheeni kanssa saksalaiseen evankeliseen seurakuntaelämään, erityisesti jumalanpalveluksiin ja perhepiireihin ennen kaikkea kotiseurakuntamme Derendingenin puitteissa. Osallistuimme jonkin verran myös Saksan suomalaisen seurakunnan toimintaan Stuttgartissa. Kirkollisesti merkittävintä antia minulle olivat Saksan evankeliset kirkkopäivät Münchenissä. Päivien viesti, liikkeellepanevan rakkauden vaatimus näkyi, kuului, tuntui ja läksi päiviltä mukaan kotiin. Iloitsin myös saadessani siellä kuulla mm. Hampurin piispa *Maria Jepsenin* ja professori *Dorothee Söllen*, *Eugen Drewermanin* ja useiden etelä-amerikkalaisten vapautuksen teologioiden puhuvan. ”Eurooppalainen teologia on kuollutta; elävä ja vakavasti otettava teologia tulee tänä päivänä Etelä-Amerikasta ja Afrikasta”, julisti Sölle. Mietin sitä edelleen: millainen teologia ja tutkimus ylipäänsä on mielekästä ja perusteltua?

Palaan vielä edellä mainitsemaani suureen ahdistukseen: naistutkijoiden selviytymiseen miehisessä, niin koti- kuin ulkomaisessakin yliopistomaailmassa. Saksassa suomalaisnaiselle erityisenä rasitteena on saksalaisten traditionaalinen perhemalli: miehet tekevät teologiaa ja

vaimot leipovat kakkuja pitkiin seminaari-istuntoihin. Arvelen, että juuri tästä syystä mm. saksalaismiehet Bayerin tohtoriseminaarissa eivät puhuneet kanssani lainkaan – he tiesivät minun olevan kahden pienen lapsen äiti, pappi ja tutkija. Samasta syystä sain stipendi-ilmoituksen jo saatuaani, ennen Saksaan lähtöä postia Stuttgartista, Saksan maakirkkojen stipendiasiaain toimistosta. Minua kehoitettiin vakavasti harkitsemaan lähtemistä: pienten lasten äiti tuskin voisi saada kaikkea järjestymään, asuntoa perheelle on mahdotonta löytää eikä toimisto voi sen etsimisessä auttaa. (Kaikki Saksassa tapaamani miespuoliset perheelliset stipendiaatit olivat saaneet asunnon toimiston kautta.) Omien kokemusteni perusteella olen hyvin huolissani naisten yksinäisyydestä ja jaksamisesta näissä kuvioissa. Yliopistollakin, niin Saksassa kuin täällä Suomessa miehillä kehityy kuin luonnostaan niin tieteellisten kuin inhimillistenkin suhteiden verkosto, joka tukee ja vie heitä eteenpäin. Nainen yleensä on tai hänet jätetään tämän ver-

koston ulkopuolelle, ulkomailla täydellisesti, ja monet yksin selvitettävät pikakuseikat vievät silloin naiselta valtavasti aikaa ja voimavaroja. Vaikka Suomessa naisen tie ei ehkä ole yhtä kivinen kuin esim. Saksassa, pidän silti välttämättömänä, että naistutkijoiden tukemiseen ja työn edellytysten luomiseen kiinnitetään kasvavaa huomiota.

Stipendiaattien yhteiset kokoontumiset olivat ehdottomasti suuria löytöjä. Vilkaissa keskusteluissa romanialaisten, korealaisien, egyptiläisten jne. kanssa heräsin kysymään milloin omaa itsestään selvää suomalais-luterilaista identiteettiäni, milloin oman tutkimusaiheeni ja ylipäänsä tutkimustyön mielekkyyttä; toisaalta vakuutuin yhä uudestaan avoimuuden, yhteyden, keskinäisen vastuun ja rakkauden välttämättömyydestä. Näin jälkikäteen olen hyvin kiitollinen stipendiaajasta: kotona olisin ehkä välttynyt monelta kipeältäkin ahdistukselta, mutta montako löytöä olisin tehnyt pappilan vintillä työhuoneen yksinäisyydessä?

Luther-tutkijat "vapauden valtakunnassa"

8. kansainvälinen Luther-tutkimuksen kongressi
(St. Paul, Minnesota USA)

Antti Raunio

"On vaarallista pitää konferenssi Lutherin vaikutuksesta vapauskäsitykseen, koska se mitä todennäköisimmin tulee – jälleen kerran – puolustamaan Lutherin oman kannan vastaista näkemystä!" Nämä sanat lausui Lutheran North Western Seminaryn presidentti *Gerhard O. Forde* avatessaan kahdeksannen kansainvälisen Luther-tutkimuksen konferenssin St. Paulissa USA:ssa. Konferenssin tarkoituksena oli selvittää Lutherin vapauskäsitystä ja sen vaikutusta reformaatioajalta nykyiseen vapautuksen teologiaan saakka; siitä nimi *Liberation and Freedom: Martin Luther's Contribution*. Ympäristö oli teeman kannalta sopiva: maa jossa yksilönvapaus kuuluu kaik-

kein voimakkaimmin puolustettaviin arvoihin. Yksilöiden vapaa yritteliäisyys oli myös suurelta osin tuottanut ne varat, joiden turvin kokous saatettiin järjestää. USA:n luterilaisten turvana on nimittäin erittäin hyvin menestynyt vakuutusalan yritys *Lutheran Brotherhood*, joka tukee luterilaisia teologisia seminaareja, pitää yllä erinomaista teologista kirjastoa, johon pyritään pääasiassa mikrofilmaamalla kokoamaan kaikki saatavilla oleva reformaatioajan lähdeaineisto ja rahoittaa teologista tutkimusta.

Perusongelma on, kuten *Forde* lausumasta saattaa päätellä, mikä lopulta on Lutherin vapauskäsitys. Lutheria on pi-

detty sekä modernin vapauskäsityksen airuena, että täydellisen alistumisen kannattajana. Lutherin ajattelun on katsottu toisaalta johtavan yksilöllisen omantunnonvapauden korostukseen toisaalta taas yhteiskunnalliseen alamaisuuteen ja kuuliaisuuteen, jossa vapaudella ei ole sijaa. Tämä problematiikka sävytti myös konferenssin esitelmiä, joskus suorastaan paradoksaalisella tavalla, niin että esitelmöitsijää arvosteltiin näkemyksistä joita kritikko oli itsekin taipuvainen edustamaan.

Konferenssin osanottajajoukko oli saanut aikaisempiin kokouksiin verrattuna uutta ilmettä. Luonnollisesti amerikkalaisten osanotto oli vahva, saksalaisia taas oli paikalla tavallista vähemmän. Nuoria tutkijoita oli saatu aikaisempaa enemmän mukaan, erityisesti eräiden suunnittelukomitean jäsenten toiminnan ansiosta. Suomalaista edustusta suunnittelukomiteassa ei ole ollut pitkään aikaan, mutta seuraavaa, jo neljän vuoden päästä Heidelbergissä järjestettävää kokousta valmistelemaan komiteaan valittiin teol. tri *Simo Peura*. Suomalaisen tutkijaryhmän koko ja sen teologinen panos herätti melko tavalla huomiota ja poiki myös useita yhteistyöhankkeita amerikkalaisten ja brasilialaisten tutkijoiden kanssa. Yhdysvalloissa teologiseen keskusteluun puhalttaa uusia tuulia kahden tunnetun teologin, *Carl Braatenin* ja *Robert Jensenin* perustama *Center for Catholic and Evangelical Theology*. Brasiiliassa *Walter Altmannin* johdolla tapahtuva intensiivinen luterilaisen vapautuksen teologian pohdinta kiinnostaa tutkijoita eri puolilla maailmaa.

Luther-konferenssin ohjelmaan ovat perinteisesti kuuluneet pääesitelmät, joiden pitäjiksi on valittu ansioituneita tutkijoi-

ta, sekä seminaarit, joissa kaikki osallistujat ovat halutessaan voineet esitellä tutkimuksiaan. Varsinainen teologinen työ onkin usein tehty juuri seminaareissa, ongelmana on kuitenkin ollut tulosten tiedottaminen ja julkaiseminen, joka riippuu pääasiassa seminaarin vetäjän intresseistä ja aktiivisuudesta. Pääesitelmät on aina julkaistu, vaikka niissä harvemmin tulee esille uusia tutkimustuloksia. Tämän kokouksen uutuuksia olivat ns. "short presentations", ts. kaikille halukkaille oli varattu mahdollisuus pitää lyhyt esitys omasta tutkimusaiheestaan. Tämä osoitautuikin hyväksi mahdollisuudeksi esitellä sitä, mitä Luther-tutkimuksessa tapahtuu.

Nyt pyrittiin siis saamaan aikaan katsaus Lutherin vapauskäsitykseen ja sen "jälkivaikutukseen". Tarkoitus oli päästä myös systemaattisen ja historiallisen tutkimuksen vuoropuheluun kutsumalla kutakin teemaa tarkastelemaan sekä systemaattiko että historioitsija. Toteutuiko *Gerhard Forde* esittämä "vaara", oliko tuloksena jotakin, joka on Lutherin oman käsityksen vastaista. Omasta näkökulmastani – joka voi perustua vain suomalaisen tutkimuksen korostuksiin – voi sanoa, että ainakaan Lutherin vapauskäsityksen varsinaista sisältöä ei päästy analysoimaan riittävän tarkasti.

Luther-esitelmien aiheiksi oli valittu kaksi teemaa: "Kristuksen tuoma vapautus" ja "Vapaus ja vanhurskaus". Ensimmäistä teemaa käsiteltiin erityisesti tahdonvapauskysymyksen ja Erasmus Rotterdamilaisen kanssa käydyn kiistan yhteydessä. Avausesitelmässään prof. *Karl-Heinz zur Mühlen* (Bonn) kysyi aluksi, onko vapauden korostus valistuksessa ja saksalaisessa idealismissa sama kuin Lutherin teesi kristityn vapaudesta.

Esitelmöitsijän vastaus noudatteli saksalaisesta Luther-tutkimuksesta tuttua relationaalis-eskatologista tulkintaa. Vapaus on zur Mühlenin mukaan "eskatologinen lahja, joka Kristuksessa luvataan ihmiselle hänen ulkopuoleltaan. Usko hallitsee sisäistä, uutta ja hengellistä ihmistä ja perustaa hänet hänen itsensä ulkopuolella Kristuksen I. Jumalan vanhurskaudessa ja vapaudessa." Uusi ihminen t. hyvä persoona puolestaan on "Jumalan sanalla relationaalisesti konstituoitu uusi oleminen Kristuksessa". Vapaus on ymmärrettävä omassatunnossa koetuksi suhteeksi, joka asettaa ihmisen itsensä ulkopuolelle, luvattuun eskatologiseen todellisuuteen. Tässä suhteessa koettu osallisuus Kristuksen jumalalliseen elämään voittaa päivittäin Kristityn sidonnaisuuden ja vapauttaa hänet rakkauteen ja solidaarisuuden lähimmäistä kohtaan.

Rinnakkaisesityksenä kuultiin James D. Tracyn (University of Minnesota) esitys Erasmus Rotterdamlaisen vapauskäsityksestä. Tracyn mukaan Erasmusuksen keskeinen idea oli vapauttaa kristikunta "seremonioiden uskonnosta". Sen edustajia hänelle olivat ennen muuta paavin kuurian määräykset, kerjäläismunkistojen säännöt ja juutalaisuus. Erasmusuksen oma reformiohjelma seremonioiden uskontoa vastaan oli Philosophia Christi. Kristuksen filosofiassa on kysymys hyväksi luodun ihmisluonnon uudelleen syntymisestä tai uudistumisesta. Kristuksen filosofia on tässä mielessä "luonnonmukaista". Ihmishuoltoon on nimittäin istutettu lempeä ja hyväntahtoinen suuntautuneisuus (dispositio), jonka päämääränä on hyvä tahto ihmisten kesken. Kristuksen filosofian, joka välittyy apostolien ja myös kirkkoisien kirjoituksista, tulee siis vapauttaa kristikunta sitä jätä-

vistä pahoista himoista keskinäiseen rakkauteen.

Teemasta Vapaus ja vanhurskaus esittelivät prof. Peter Blickle (Bern) ja prof. Steffen Kjeldgaard-Pedersen (Kööpenhamina). Tunnettu reformaatiohistorian tutkija Blickle tarkasteli reformaatioajan yhteiskunnallisia olosuhteita vapauden ja vanhurskauden näkökulmasta. Esitelmänsä aluksi hän osoitti vaikuttavasti, kuinka eteläsaksalaisen luostarien mailla asuvien talonpoikien argumentaatiotapa muuttui parinkymmenen vuoden kuluessa tullessa vuosisadan vaihteesta 1520-luvulle. Talonpoikia pidettiin eräällä mielessä luostarin omaisuutena, heistä käytettiin käsitettä "Leibeigenschaft". Heidän ruumiinsa kuului siis luostarille eikä ollut heidän omassa hallinnassaan. Vuosisadan vaihteessa esiintyi kyllä kritiikkiä luostarien vallankäyttöä kohtaan, mutta se ei kohdistunut tämän omistujajärjestyksen perusteisiin. 1520-luvulla sen sijaan vedottiin siihen, että jumalallisen oikeuden nojalla kaikki ihmiset ovat syntyneet vapaiksi, ts. heidän ruumiinsa ei ole kenenkään toisen omaisuutta.

Argumentaatioperusteiden muutos perustuu niihin suuriin jännitteisiin, jotka vallitsivat yhtäältä "Leibeigenschaftin" ja vapauden ja toisaalta oikeudenmukaisuuden ja lain välillä. Ratkaisun näytti tarjoavan evankeliumi. Vapausvaatimus perusteltiin Kristuksen lunastavalla kuolemalla, Raamatun sisältämällä jumalallisella oikeusjärjestyksellä ja kristillisellä lähimmäisenrakkaudella. Näillä perusteilla oli edeltäjiä. Esim. Saksassa laajimmalle levinneet lakikirjat Sachsenspiegel ja Schwabenspiegel torjuvat Leibeigenschaftin, edellinen myös Kristuksen lunastustyöhön vedoten, jälkimmäinen sil-

lä perusteella, että Raamatusta ei löydy sellaista käsitystä, että joku olisi toisen omaisuutta. Erasmus Rotterdamlainen yhdisti nämä perustelut puolustaessaan ihmisten vapautta. Jumalallinen oikeus ja vanhurskaus, joka on kirjattuna Raamatusta tuli Saksassa erityisesti talonpoikien käsityksissä yhteiskunnallisen järjestyksen normatiiviseksi perustaksi. Jumalallisen oikeuden tulkinta oli heidän mukaansa kuitenkin teologien tehtävä.

Systemaattisen ja historiallisen lähestymistavan ero oli selvimmillään Blicklen ja Kjeldgaard-Pedersenin esitelmien yhteydessä. Kun Blickle puhui puhtaasti yhteiskunnallisista oloista, Kjeldgaard-Pedersen analysoi Lutherin traktaattia Kristityn vapaudesta ja sen teologista vapaus- ja vanhurskauskäsitystä. Hänen mukaansa kaikki riippuu siitä, että oikea saama Kristuksesta tulee kuulluksi. Ratkaiseva tapahtuma on Jumalan Sanan ja ihmisen sielun yhdistyminen. Kristus-saaman tuloksena on hengellinen vapaus ja vanhurskaus, jotka tässä maailmassa kuitenkin aina ovat kätkössä. Kjeldgaard-Pedersenin mukaan puhe Lutherin "osuudesta" länsimaisen vapauskäsityksen historiassa on sikäli ongelmallista, että ihmisen käsissä hengellisestä vapaudesta ja vanhurskaudesta tulee aina jotakin muuta kuin ne itse ovat. Lutherin pyrkimysten jatkaminen on mahdollista vain saarnaamalla Kristusta.

Prof. Mark U. Edwardsin (Harvard University) teemana oli Lutherin vapauskäsitys 1500-luvun kiistakirjoituksissa. Strasbourgissa julkaistiin 1520-1522 kirjoituksia, joissa puolustettiin Lutheria katolisia hyökkäyksiä vastaan. Vain kolme näistä esittää vapauskäsityksen sellaisessa muodossa, jonka Luther olisi voinut hyväksyä. Useissa traktaateissa vaa-

dititiin vapautta ihmisen tekemistä laeista, jotta voitaisiin täyttää jumalallinen laki. Sanoma muistutti enemmän Erasmusuksen pyrkimystä yksinkertaiseen raamatulliseen kristillisyyteen kuin Lutherin paradoksaalista käsitystä kristityn vapaudesta. Esim. Martin Bucerin korostukset olivat tämäläisiä. Erasmusianista "jumalallisen lain" korostuksesta tuli sitten osa reformoitua protestantismia.

Katoliset kontroverssiteologit eivät hyväksyneet tai ymmärtäneet Lutherin jaoteltua hengelliseen ja ajalliseen alueeseen eivätkä sitä, että Luther torjui jaon hengelliseen ja maalliseen säätyyn. Kun he lukivat Lutherin käsityksiä hengellisestä vapaudesta, he katsoivat hänen hylkäävän kummankin säädyn auktoriteetin. Lutherin vaatimus kristillisestä vapaudesta koskien hyviä töitä pelastuksen saavuttamiseksi ymmärrettiin vaatimukseksi vapautua hyvistä töistä kaikissa tarkoituksissa ja kummallakin alueella. Pelastus "pelkämästä paljasta uskosta" avasi portit lihalliselle hillittömyydelle. Kontroverssiteologit katsoivat talonpoikaisodan tapahtumien vahvistavan tämän käsityksen.

Lutherin vapauskäsityksen reseptiä uuden ajan alussa, erityisesti pietismissä esitteli prof. Martin Brecht (Münster). Hänen lähtökohtanaan oli kysymys hengellisen ja "sekulaarin" vapauden suhteesta. Spenerille vapaus merkitsi vapautta synnin kirouksesta ja laista. Kristillinen vapaus on myös Spenerin mukaan hengellistä omantunnon vapautta kaikista inhimillisistä auktoriteeteista, jonka on määrä toteutua uskossa ja kirkossa. Vapaus ei koske yhteiskunnallisia oloja. Spener kuitenkin vahvisti yksilön asemaa suhteessa kirkkoon.

Gottfried Arnoldille vapaus tarkoittaa oikeaa suhdetta Kristukseen. Elämä maan päällä on taistelua lihaa vastaan. Henki velvoittaa Kristuksen toteuttamaan pelastuksen uskossa. Tämä tapahtuu Kristuksen käymässä voittoaistissa taistelussa. Vapautusprosessi on jatkuvaa armon lahjoittamista, jossa lihan ja veren on kuoltava, ennen kuin Kristus vie ihmisen paratiisiin. Arnold esittää vapauden dramaattisemmin kuin reformatorisessa traditiiossa yleensä tehtiin. Hänelläkään vapauden käsite ei liity poliittiseen ja sosiaaliseen elämään.

Prof. Marc Lienhard (Strasbourg) kysyi esitelmässään, missä määrin on mahdollista verrata Ranskan vallankumousta ja reformaatiota keskenään ja missä määrin niiden pyrkimykset olivat identtiset. Valistuksessa, saksalaisessa idealismissa ja eräissä muissa 1800-luvun aatevirtauksissa Lutheria pidettiin omantunnonvapauden esitaistelijana. Yksi usein toistuva teesi on, että Lutherin aikaansaama vapautuminen paavin ja kirkollisten instituutioiden vallasta johti välttämättä myös vapautumiseen poliittisista auktoriteeteista, vaikka Luther ei siihen pyrkinytkään.

Lienhardin vertailun tulos on, että perustava ero Lutherin ja vallankumouksen vapauskäsitteiden välillä on ihmiskäsityksessä. Vallankumouksen edustajien mukaan vapaus kuuluu ihmisen luontoon. "Ihmiset ovat syntyneet vapaiksi." Vapaus tarkoittaa "mahdollisuutta tehdä kaikkea, mikä ei ole lähimmäiselle vahingoksi." Tämä vapaus on samalla ihmisen luovuttamaton oikeus. Ihminen on epävapaa silloin, kun hänen luonnollisia oikeuksiaan ei kunnioiteta.

Lutherin mukaan puolestaan vapaus absoluuttisessa mielessä kuuluu ainoastaan Jumalalle. Synnin turmelemalle ihmiselle vapaus ei ole mikään synnynnäinen ominaisuus, vaan vapaus annetaan hänelle vain uskon kautta. Vapaus tarkoittaa vapautusta synnin, lain syytöksen ja kuolemanpelon vallasta. Vapaus on Jumalan lahja, joka on sidottu hänen vaikutukseensa, eikä se ole ihmisessä "käsillä". Vapaus saa ilmauksensa uudessa suhtautumisessa Jumalaan ja maailmaan.

Ihmisoikeuksien julistus luettelee vapaudesta seuraavia konkreettisia oikeuksia, jotka ovat pitkälle meidänkin lainsäädäntömme perustana. Lienhardin mukaan Lutheriltakin on löydettävissä ihmisoikeuksien ituja. Luther puhuu Jumalan lahjoista, jotka määrittävät ihmisen olemista ja joita toisten ihmisten ja myös esivallan tulee kunnioittaa. Absoluuttisesti suojeltavia ovat usko ja evankeliumi. Toisella tasolla ovat "maalliset hyvät". Myös ihmisen maallisen hyvän suojeleminen kuuluu yhteisön jäsenten ja esivallan tehtäviin. Omien "oikeuksien" puolustamisessa Luther ja vallankumous edustavat selvästi erilaista kantaa.

Sekä Luther että Ranskan vallankumous arvostivat yksityistä ihmistä ja painottivat hänen vapauttaan suhteessa kirkkoon ja valtioon. Jumalan vaikuttamasta omantunnon vapautuksesta, jota Luther korosti, johtaa tie omantunnonvapauteen. Reformaatiolla ja vallankumouksella on myös rinnakkaisia vaikutuksia. Taistelu kirkon valtaa vastaan tapahtui tosin erisistä ja myös päämäärä oli toinen, vaikutukset olivat kuitenkin samansuuntaisia: Välikko suhteessa paaviin, alueellisten ja kansallisten kirkkojen synty, kir-

kon omaisuuden sekularisointi, luostarien sulkeminen, kanonisen oikeuden murtaminen jne.

Katsaus Lutherin "vaikutushistoriaan" päättyi Walter Altmannin esitykseen latinalaisen Amerikan vapautuksen teologien tulkinnoista. Altman osoitti, että tulkintojen kirjo on hyvin suuri. Meillä tunnetuista teologeista Jean Luis Segundo on varsin kriittinen, kun taas Leonardo Boff pääosin myönteinen. Tässäkin keskustelussa on kysymys vanhasta ongelmasta, missä määrin ja missä mielessä Lutherin teologia voi johtaa myös yhteiskunnallisten olojen kehittämiseen ja oikeudenmukaisuuden lisäämiseen. Lutheriin torjuvasti tai kriittisesti suhtautuvat katsovat että tällaista aspektia ei ole tai että se on hyvin heikko, myönteisesti suhtautuvat taas näkevät että Lutherin teologialla on yhteiskunnallisia seurauksia. Pisimmälle tähän suuntaan on edennyt katolinen teologi Eduardo Hoornaert. Altman on havainnut, että mitä

enemmän vapautuksen teologien arviot perustuvat Lutherin omien tekstien lukemiseen, sitä myönteisemmin ne suhtautuvat Lutherin teologian yhteiskunnalliseen sovellettavuuteen. Sen sijaan sekundaarikirjallisuuden varassa Lutheria kommentoivat päätyivät negatiiviseen käsitykseen. Eri tulkintojen tarkempi esittely ei tässä yhteydessä ole mahdollista, mutta yhteistyössä Altmannin ja hänen tutkijaryhmänsä kanssa näistä asioista saadaan toivottavasti myös suomenkielisiä luettavaa.

Luther-konferenssin "vaikutushistoriallisen" lähestymistavan ongelma oli, että itse vapaus-teeman käsittelyssä jätiin melko yleiselle tasolle. Eriäänlaisena läpikäynnä teemana oli sisäisen ja ulkoisen tai hengellisen ja yhteiskunnallisen vapauden välinen vastakkainasettelu. Vaikka näinkin saatiin esiin eräitä kiinnostavia havaintoja, aiheen tarkastelu olisi varmaankin hyötynyt vähän tarkemman analyysivälineistön käytöstä.

Akateeminen huippukokous Washingtonissa

Kirsi Stjerna (Boston University)

Joka marraskuun *American Academy of Religion* (AAR) ja *Society of Biblical Literature* (SBL) seurat järjestävät "huipputapaamisen" alan ammattilaisille. Mukaan nivelee myös Arkeologisen seuran (ASOP) vuosikokous. Tämän vuoden kokous Washingtonissa, 20.–23. marraskuuta, kokosi kaikkinsa seitsemisen tuhatta osanottajaa.

Nelipäiväinen mammuttikokous antaa seurojen jäsenille ja eri puolilta USA:ta ja muuta maailmaa – mm. Suomesta – tuleville *religious/theological/biblical studies* alan oppineille ja sitä opiskeleville ainutlaatuisen mahdollisuuden uusimpien tutkimusten ja perspektiivien esittämiseen ja oppimiseen luentojen, merrin, sekä moninaiseen informaation vaihtamiseen, kollegiaaliseen seurusteluun ja suhteiden luomiseen/ylläpitämiseen eri muotoisissa kokoontumisissa.

Mukana olevat oppilaitosten, julkaisuyhtiöiden, (apu)rahastojen ja lehdistön edustajat tarjoavat tärkeää informaatiota ja materiaalia tutkimus- ja opetustyöhön. Opiskelijoiden ja muiden työttömien osalta keskeinen on ns. *Placement Assistance Service*, joka organisoi neuvotteluja professori-kandidaattien ja professoreiden etsivien yliopistojen välillä. Muuksi virkistykseksi on tarjolla elokuvia (tänä vuonna mm. *The Crying Game* ja *The Rocky Horror picture show*), konsertteja, tanssiesityksiä ja muuta vastaavaa.

Vuoden 1993 kokouksessa AAR ja SBL tarjosivat yhteensä yli 400 eriaiheista istuntoa (*section*), joista kukin koostui useista esityksistä ja vastineista, ja/tai paneelikeskusteluista. Lisäksi oli erityisluentoja, konsultaatioita, workshoppeja sekä eri järjestöjen kokouksia. Perinteisten alojen ja aiheiden ohella, sukupuoli

li(gender) tutkimus oli erityisen keskeinen teema; useita luentoja oli tarjolla *gender*-käsitteen ympäriltä sekä feministisestä ja/tai *womanistisesta* teologiasta ja raamatun tulkinnasta. Uusia tuulia edustivat mm. naiset, väkivalta ja seksuaalinen häirintä – paneelit, tulkinta David Koresh – ilmiöstä, miestutkimuksen uudet visiot maskuliinisuudesta, ja keskustelu homoseksuaalisuuden ja uskonnon suhteesta. Päivänpolttavasta aiheesta "uskonto ja ekologiset kysymykset" alustivat mm. alan pioneirit Thomas Berry ja Sally McFague.

Kokouksen presidentti, professori Edith Wyschogrod (Rice University) alusti aiheesta *Facts, fiction, ficciones: Truth in the study of religion*. Uskonnon, filosofian ja kirjallisuuskritiikin saralla työskennelleen Wyschogrodin kiinnostus on kuinka ja miksi "itse" ja "toinen" ymmärretään postmodernissa maailmassa. Presidentti johti myös paneelia ns. "Hart raportista", professori Ray L. Hartin (Boston University) kokoamasta pilotti-tutkimuksesta *religious studies* ja *theological studies* alojen suhteesta ja tilanteesta tämän hetken ja tulevaisuuden amerikkalaisessa akatemiassa; keskustelu ajan-kohtaisesta aiheesta jatkuu ensi vuoden kokouksessa. SBL:n presidentti Victor

Paul Furnish (Perkins School of Theology) puhui erikoisalastaan *On putting Paul in his place*. AAR:n erityisluennotsijoista George M. Marsden (University of Notre Dame), argumentoi uskonnollisesta sitoumuksesta akatemiassa. SBL:n erikoisluennotsijoista Jane Dammen McAuliffe (University of Toronto) luennoi islamin pyhien kirjoitusten ja raamatun suhteesta. Yllämainitut puhujat ja teemat edustavat vain murto-osaa moninaisten esitysten kirjosta.

Suomalainen tutkimustyö oli edustettuna erityisesti SBL: osastolla. Professori Timo Veijola puhui Martin Noth symposiumissa, ja tohtori Risto Uro urakoi ja konsultoi kansainvälisen Q ja Tuomaan evankeliumi -projektien istunnoissa. Suomalainen Tuomas-tutkimus tulee Uron johdolla olemaan edustettuna myös seuraavan vuoden kokouksessa, Chicagossa, 19.–22. marraskuuta.

Vuoden 1995 kokous on Philadelphiassa, Pennsylvaniassa, 18.–21. marraskuuta. Kokoukset ovat avoimia kaikille, rekisteröintiä vastaan. Kontaktiosoite on: AAR/SBL Meetings Management Department, Scholars Press, P.O. Box 15399, Atlanta, GA 30333-0399 USA. Puhelin 404/727/2343.

Teologianhistoria ja sen ekumeeninen anti

Petri Järveläinen

Modemin protestanttisen teologian tutkimuksesta fransiskaani liikkeen analyysiin aikoinaan siirtynyt dosentti *Pauli Annala* on kirjassaan *Antiikin teologinen perintö* (Yliopistopaino 1993) tehnyt uuden aluevaltauksen ja täyttänyt suomalaisessa teologisessa ja aatehistoriallisessa kirjallisuudessa vallinneen aukon. Teologianhistorian alkuvaiheita (ensimmäiset 5 vuosisataa) koskevaa esitystä ei meillä ole tässä laajuudessa aikaisemmin ollut saatavilla.

Tuodessaan kristillisen teologian alkuvaiheet suomalaisen lukijan ulottuville *Annala* osallistuu yleiseen kulttuurikeskusteluun mitä parhaimmalla ja sytyttävimmällä tavalla. Kirjoittaessaan paikoitellen lyhyisen esityksen alueelle ulottuvan intohimon vallassa *Annala* tempaa

lukijan mukaansa. *Annalan* kirjoittajanotetta leimaa syvä musikaalisuus. Lukukokemus virittää lukijan mielen hiljaiseen, kirkkosävellajien säatelemään sisäiseen musiikkiin.

Ekumenian kysymys kuten myös uskontoteologia on vakiinnuttanut tällä vuosisadalla paikkansa kaikessa teologian harjoittamisessa tavalla, jonka vuoksi kysymyksen sivuuttaminen tekee teologiasta rampaa. *Annalan* teos onkin sivuuttamaton käsikirja ekumeenisissa pyrinnoissa kamppaileville lukijoille. Filosofisen otteensa vuoksi se tarjoaa mahdollisuuden ymmärtää eri tavoin ajattelevien tahojen edellytyksiä. Ymmärtäminen ei sinänsä luo konsensusta, mutta se voi avata väyliä ekumeenisten harhankäyjen ohhi kohti itse asiaa.

Kristillisen teologian juutalainen taustahahmo Filon

Siitä huolimatta, että kyseessä on valikoiva ja oppikirjaksi tarkoitettu yleisesitys, teos kantaa myös itsenäisen tutkimuksen leimaa. Se ei ainoastaan kopioi standarditulkintoja, vaan nostaa itsestään lähteistä esille materiaalia, jonka valossa tekijä esittää useissa kohdissa tuoreita tuloksia.

Annalan esitys etenee kristillisen teologian esihistoriasta (Filon Aleksandrialainen) keskiajan teologian esihistoriaan (Boethius). Alussa lukija tutustutetaan juutalaiseen Filoniin, jonka ajattelu sisältää hämmästyttävän laajasti myöhemmän kristillisen teologian teemoja.

Filon muotoili esimerkiksi 1200-luvulla *Tomas Akvinalaisen* työskentelyssä huipentuneen skolastiikan keskeisiä teemoja kuten Jumalan olemukseen (essentia) ja olemassaoloon (eksistentia) kohdistuvan tiedon eroa, jumalatodistuksia, Jumalan ja maailman suhdetta, järjellä ja aisteilla käsitettävän maailman eroa, logoksen asemaa ideoiden tyyssijana, ikuisuuden ja ajan suhdetta sekä luomisen agape-motiivia.

Filonia ja myöhäisjuutalaista viisaukirjallisuutta esitellessään *Annala* pääsee korjaamaan *Adolf von Harnackin* vuosisadan alussa esittämää teesiä kristinuskon hellenisoitumisesta. Von Harnackin revision mukaan teologianhistoriaa leimaa alkuperäisen "sisäisen" ja "henkisen" Jeesuksen uskon muuntuminen kreikkalaisen filosofian myötä institutionalisoituneeksi spekulatioksi.

Annalan analyysi osoittaa, että juutalaisuuskään ei ollut filosofisesti autio maa,

vaan erityisesti Filonin kaltaiset hahmot sekä myöhäisjuutalainen viisaukirjallisuus muodostavat kristillisen teologian yhden taustan. Tämä on luonnollisesti kristillisen itseymmärryksen ja uskonto-teologian kannalta olennainen huomio.

Logos intellektuaalisen avoimuuden ja imperialismien lähteenä

Toinen, myös Filonin tuntema kristillisen teologian tausta on kreikkalainen ajatteluperinne. *Annalan* mukaan klassisten teologioiden ajattelu muotoutui luonteeltaan filosofisemmaksi liikkeeksi kuin kristillisen perinteen sisällä ja ulkopuolella syntyneet sitä arvostelevat vastaliikkeet. Teema on kiinnostava luonnollisen teologian kannalta ja liittyy esimerkiksi kirkkojen ja eri ideologioiden väliseen kohtaamiseen.

Niinpä stoalaisuudesta löydettiin käsitys logoksesta, hienosyisestä kosmoksen läpäisevästä todellisuuden ymmärrettävyyksiperiaatteesta, joka antoi taustan kristillisesti orientoituneen filosofisen työskentelyn syntymiselle. Erityisesti *Justinos Marttyyri* muotoili logos-kristologiaksi kutsutun opin, jonka mukaan se, mitä kreikkalaiset olivat kutsuneet logokseksi olikin nasaretilainen puusepän poika. *Justinoksen* mukaan Kristus on logos Isän ajatuksena. Sellaisena Kristus-Logos on olemassa ennen aikojen alkua Jumalan mielessä, ja maailman luominen tapahtuu Logoksen mukaisesti. Toiseksi Kristus on Logos Isästä inkarnaatioissa lähtevänä, aikaan ja paikkaan asettautuvana historiallisena persoonana.

Näin muotoillun logos-kristologian jälkivaikutus oli ainakin kahtalainen. Yh-

täältä se myönteisessä asenteessaan ihmisen luonnollisia intellektuaalisia kykyjä kohtaan yhtenä nk. luonnollisen teologian teoreettisena perustuksena mahdollisti sellaisen intellektuaalisen laaja-alaisuuden, joka oli ominaista esimerkiksi Kleemens Aleksandrialaisen teologialle.

Toisaalta logos-kristologia kylvi kristillisen uskon tulkintaan myös imperialismin siemenen. Selkein esimerkki tästä on *Eusebius Kesarealaisen* poliittinen teologia. Hänen mukaansa kosmisen järjestyksen jumalallinen periaate, Kristus-Logos, oli perustanut valtakunnan, jota jumalalliseen osallistuva keisari johtaa. Tämän ajatuksen tunnetuin uuden ajan edustaja oli keisarillinen Venäjä. Ekumeenisessa työskentelyssä on tärkeää tarkastella myös vallan ja politiikan aspektia.

Platon

Filonin taustalla ei ole vain juutalaisuus, vaan erityisesti Platon. Platon onkin viiden ensimmäisen vuosisadan teologian historian keskeisin taustahahmo. Erityisesti dialogi *Timaios*, jossa Platon esitti maailman syntyä koskevan teoriansa, on kaikkein keskeisimpiä ja eniten kommentoituja teoksia kristillisen teologian piirissä. *Timaioksen* kohdassa 29A Platon esittää, että maailmaa luodessaan luojajumala eli demiurgi katsoo ikuisia ideoita ja luo maailman niiden antaman mallin mukaisesti. Kristilliset teologit puolestaan ajattelivat, että ideat eli olioiden arkkityypit sijaitsevat Kristus-Logoksessa, jonka kautta maailma on tehty. Lähes jokainen klassisen kristillinen kirjailija käsittelee *Timaiosta* yhtä innoituneesti kuin Vanhaa testamenttia.

Annala onkin perustellusti antanut teokselleen platonismin historiaan viittaavan alaotsikon. Teos käsittelee kristillistä platonismia, ei jonkinlaisista yleisistä ajattelumalleista irrallista ilmoitushistoriaa. Tässä Annalan esitys ottaa pesäeron *Etienne Gilsonin* hurmaavaan, klassiseen kristillisen filosofian esitykseen, joka rakentuu ajatukselle erityisistä kristillisistä filosofeista.

Platonismin vaikutus on yksi Annalan pääteeseistä. Sellaisena se on kenties äkiseltään yllättävä, mutta tekijä vie linsiansa johdonmukaisesti ja vastaansanomattomasti lävitse.

Häviäjien historia

Teoksen punaisen langan avulla Annala kutoo yhteen erilaisia säikeitä, joista kiinnostavimpia ovat Syyrian nestorilaisuus sekä Nikaian synodin jälkeen tapahtuneet traagiset riidat.

Annalan tulkitsijankuvalle on tyypillistä valottaa dogmihistoriallista kamppailua häviäjien näkökulmasta. Sellaisena hänen otteensa on hedelmällinen, sillä esimerkiksi hylätty areiolaisuus saa uutta valoa. Opettaessaan Pojan alisteisuutta Isälle Areios piti kiinni keskiplatonismista Ykseys-käsityksestä, jonka kanssa Isän ja Pojan persoonien yhdenvertaisuus oli ristiriidassa. Areiolaisista ei ole näin vain teologinen vaan myös filosofinen. Huomio on tärkeä mm. siksi, että se asettaa ekumeenista teologiaa hahmottelevalle nykyajan tutkijalle tai keskustelijalle syvän kriittisyyden vaatimuksen piiriin. Ilman historiallisen ja filosofisen taustan tuntemista menneiden aikojen teologioiden iskulauseilla ratsastava ekumeeninen ote ei ole hedelmällinen, koska nämä isku-

lauseet ovat usein syntyneet tilanteissa, joissa vastapuolen kantaa ei ole täysin ymmärretty.

Nikaian synodin jälkeistä vaihetta kuvaavassa luvussa on edelleen upea kappadokiolaista teologiaa ja erityisesti *Gregorius Nyssalaisen* mystiikkaa analysoiva esitys. Gregorius päätyi käsitykseen, jonka mukaan Jumalan löytäminen merkitsee sen oivaltamista, että Jumalaa ei voi löytää: usko on ainaista ikävää ja kaipautusta. Jumala esittäytyy ihmiselle käteytymällä.

Gregoriuksen ajatus on hyvä esimerkki niistä lukuisista teologianhistoriassa myöhemmin kertautuvista teemoista, joita Annalan teoksessa on runsaasti. Modernissa teologianhistoriassa esimerkiksi *Dietrich Bonhoeffer* päätyi käsitykseen, jonka mukaan Jumala on läsnäoleva poissaolevana. Ekumeenisesti huomiota on pidettävä kiinnostavana siitä syystä, että kristillisen tradition piirissä kuvattu uskonnollinen kokemus ja uskonharjoitus ovat voineet säilyttää muotonsa varsin erilaisten käsitteellisten rakenteiden ja metafysisien kokonaishahmotusten läpi. Mennyt aika ei sulkeudu meiltä ainakaan täydellisesti, vaan voimme ehkä likiarvoisesti tavoittaa sitä. Ekumeenisen työskentelyn kannalta tällä on ainakin se merkitys, että aito ekumeeninen kirkko löytää yhteytensä spiritualiteetin teologiasta. Tämä puolestaan merkitsee sitä, että jumalanpalveluksen teologiaa voi pitää ekumenian kruununa.

Uusplatonismi

Viimeistään Augustinuksesta lähtien Plotinoksen inspiroimasta uusplatonismista tuli kristillisen teologianharjoituk-

sen keskeisin filosofinen apuväline. Mystiikanteologiassa uusplatonismia edusti puhtaaimmin *Dionysios Areiopagita*. Sekä Augustinuksen että Dionysiuksen teologia ovat jälkivaikutuksiltaan mittavat ja rakentavat keskiajan teologian kivijalan.

Augustinuksen mukaan Jumala loi maailman ikuisuudessa luomattoman Ajaatuksensa eli Pojan kautta. Koska maailma on luotu nimenomaan Pojan kautta, tämä merkitsee sitä, että se heijastaa luomisperiaatteensa intelligiäbeliä luonnetta.

Augustinuksen luomisteologia merkitsee sitä, että Jumala on eräällä mielessä kaiken maailmaa koskevan tiedon edellytys. Logos valaisee eli illuminoi ihmisen mielen. Skientiaalisen tiedon kohteita ovat muuttuvaisessa ja ajallisessa maailmassa olevien olioiden muodot, sapientiaalisen tiedon kohteita puolestaan ikuiset ja muuttumattomat jumalallisen totuudet. Kaikki tieto on logoshahmoista.

Kun ihmisessä syntyy rakkauden eli eroksen liike ikuisen, hän kääntyy itseensä ja löytää sielustaan Kristus-Logoksen, joka on sekä Opettaja että Väliittäjä. Kristus-Logos nostaa ihmisen elevaatiossa Jumalan luokse, mikä merkitsee sitä, että ihminen tulee osalliseksi sapientiaalisesta tiedosta ja jumalallisesta rakkaudesta.

Teologian loppu?

Pohtiessaan uusplatonismin maailmaa lukija joutuu kysymään: jos tämä on kristinuskoo, mitä meillä ja antiikin maailmalla on yhteistä? Uuden ajan teologiset ratkaisut ovat klassisesta kristillisestä

teologiasta niin kaukana, että aatehistorian näkökulmasta niiden välille syntyy auttamatta kuilu.

Kristillisen teologian kannalta ehdoton edellytys oli klassinen metafysiikka. Maailma oli paikka, jonka Isä oli luonut mielessään olevien olioiden mallikuvien mukaisesti Pojan kautta. Ihminen puolestaan saattoi ymmärtää maailmaa sitä paremmin, mitä syvemmin hän tunsi Jumalan. Yhteyden Jumalaan saattoi saavuttaa rakkauden ja tahdon avulla. Ne puolestaan sitoutuivat kiinteästi intellektuaaliin, sillä rakkaus nosti viisauteen ja tahdo liikutti tietoon.

Uuden ajan alussa tällainen maailma romahti. Mikään olemisen järjestys ei vaatinut olioita olemaan tietynlaisia, vaan ne olivat niin kuin ne olivat, sattumalta. Sattuman sanelemassa maailmassa ei puolestaan enää ollut intellektuaalista tietä Jumalan luokse. Jumalasta tuli pikem-

minkin maailmankatsomuksellisen marketin hyllyllä oleva artikkeli, jonka valintaa elämän päämääräksi säätelee ihmisen emotionaalinen viritys ja saaman retorisen teho.

Kun keskiajan teologiaa oli hallinnut uskon kohteiden saavutettavuutta ja käsitettävyyttä koskeva tarkastelukulma, myöhäiskeskiajalla tapahtui käänne intellektistä tahtoon ja tunteeseen. Tämä uuden ajan maailmankuvaan liittyvä protestanttiselle teologialle ominainen emotionalistis-voluntaristinen hehkutus kohottaa erityisesti roomalais-katolisen ajattelun, joka on teologiassaan uskollisemmin säilyttänyt antiikin ja keskiajan metafysisiä elementtejä. Pidän tämän kysymyksen tarkastelua yhtenä kiinnostavimpana ekumeenisena tehtävänä omana aikanamme. Vatikaani II:n mukaan Jumalan olemassaolo voidaan todistaa filosofisesti niille, jotka sitä epäilevät. Muodostaako tämä ekumenialle esteen?

Kristillisen elämän summa

Antti Raunion väitös Lutherin Kultaisen säännön tulkinnasta

Kari Kopperi

Marraskuun 20. päivänä tarkistettiin Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa viimeisin ekumeniikan alaan kuuluva väitöskirja. Systemaattisen teologian assistentti teol. lis. Antti Raunio oli saanut valmiiksi väitöskirjansa kultaisesta säännöstä Martti Lutherin teologiassa. (Summe des christlichen Lebens. Die "Goldene Regel" als Gesetz der Liebe in der Theologie Martin Luthers von 1510 bis 1527 = Kristillisen elämän summa. Kultainen sääntö rakkauden lakina Martti Lutherin teologiassa vuodesta 1510 vuoteen 1527).

Raunion tutkimus on kolmas väitöskirja, joka ilmestyy Tuomo Mannermaan johtamasta Lutherin teologiaa selvittävästä tutkimusprojektista. Häntä ennen projektista ovat väitelleet Risto Saarinen ja Simo Peura. Raunion tutkimus jatkaa uuden suomalaisen Luther-tutkimuksen

traditiota tuoden siihen mielenkiintoisen näkökulman. Väitöskirjan tutkimuskohdeena on niin sanottu kultainen sääntö ja sen tulkinta Lutherin teologiassa. Kultainen sääntö on yleinen eri uskonnoissa ja filosofisissa suuntauksissa, joissa se esiintyy hieman poikkeavissa muodoissaan. Kristillisessä teologiassa sääntö esiintyy Matteuksen evankeliumissa: "Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille. Tässä on laki ja profetia." (7:12)

On ehkä yllättävää, että vain kaksitoista vuotta Jorma Laulajan väitöskirjan (Kultaisen säännön etiikka. Lutherin sosiaalietiikan luonnonoikeudellinen perusrakenteita) jälkeen ilmestyy toinen tutkimus kultaisesta säännöstä Lutherin teologiassa. Raunion tutkimusaihe on kuitenkin perusteltu, sillä hän osoittaa, ettei kultainen sääntö ole Lutherin teologiassa

vain sosiaalieettinen periaate, kuten luterilaisessa teologiassa on usein väitetty, vaan se on paljon laajempi teologinen periaate, joka jäsentää merkittäväällä tavalla Lutherin teologian kokonaisrakennetta.

Raunio väitöskirja on laaja (378 sivua) ja perusteellinen. Se koostuu viidestä luvusta, joista kahdessa ensimmäisessä luodaan perusta Lutherin kultaisen säännön tulkinnan analyysille. Ensimmäisessä luvussa selvitetään kultaisen säännön suhdetta luonnolliseen lakiin ja jumalalliseen rakkauteen moderneissa Luther-tulkinnissa. Toinen luku puolestaan sisältää teologianhistoriallisen selvityksen kultaisen säännön erilaisista tulkinnista ennen Lutheria.

Varsinaisen Lutherin tekstien analyysin Raunio jakaa kolmeen kronologiseen jaksoon. Ensimmäisessä (luku 3) hän analysoi kultaisen säännön asemaa Lutherin varhaisissa kirjoituksissa. Ratkaisu on erittäin perusteltu, sillä luultavasti ensimmäinen Lutherilta säilynyt saarna vuodelta 1510 on kultaisen säännön selitys. Tutkimuksen toisen jakson (luku 4) muodostaa Lutherin Roomalaiskirjeen luentojen (1515) analyysi. Siinä Raunio osoittaa selvästi, miten Jumala itse toimii kultaisen säännön mukaisesti vanhurskauttaessaan ihmisen. Samalla hän osoittaa, että kristillisessä rakkaudessa ja kultaisen säännön mukaisessa lähimmäisen rakkauden vaatimuksessa on periaatteessa kysymys samasta asiasta.

Kolmannessa jaksossa (luku 5) analysoidaan Lutherin tuotanto vuodesta 1517 vuoteen 1527. Siinä Raunio osoittaa, miten kultainen sääntö on itseasiassa kristillisen elämän summa. Kultaisen säännön

vaatimuksen täyttämiseen on nimittäin vain yksi mahdollinen keino, jumalallinen rakkaus.

Luonnollinen laki edellyttää sellaista olemista ja toimintaa, joka on mahdollista vain jumalallisen agape-rakkauden avulla. Tästä seuraa, että Luther yhdistää "luonnollisen" ja "kristillisen" lain toisiinsa, vaikka luonnollista lakia ja agaperakkautta on yleensä pidetty erillisinä. Kultaisessa säännössä onkin kysymys laista, joka vaatii sitä, minkä vain evankeliumi voi lahjoittaa.

Raunio merkittävin tutkimustulos on, ettei kultainen sääntö ole Lutherin teologiassa vain maallisen lähimmäisen rakkauden periaate. Kysymyksessä on syvällinen teologinen periaate, jonka avulla monet kristillisen teologian peruskysymykset tulevat ymmärrettäviksi. Koska Jumalan oma olemus on antavaa rakkautta, hän on olemassa toisia varten. Jumalan olemuksesta johtuu, että hän toimii kultaisen säännön vaatimuksen mukaisesti. Tutkimuksen lopputulos on, että Lutherin teologiassa kultainen sääntö on jumalallisen luonnon laki. Kultaisen säännön mukaisesti Jumala lahjoittaa syntiselle ihmiselle sen, mitä hän eniten tarvitsee eli vanhurskauden ja sen ohella kaiken muunkin.

Väitöstilaisuuden alussa pitämässään *lectio precursoriassa* Antti Raunio tarkasteli kultaisen säännön erilaisia moderneja tulkintoja. Hyvän lähtökohdan hänen luennolleen antoi suomalainen versio kultaisen säännön tulkinnasta. Kerrostalon saunan seinällä lukee: "Jätä sauna lähtiessäsi sellaiseen kuntoon kuin itse toivoisit sen olevan tullessasi seuraavan kerran saunomaan."

Yksi Raunio keskeisimmistä väitteistä oli, että kultaisen säännön tulkintaan on usein liitetty ajatus omien intressien edistämisestä. Samalla on myös korostettu, että toista ihmistä tulisi kohdella päämääränä sinänsä. Näyttää kuitenkin siltä, että näiden kahden lauseen sovittaminen yhteen tuottaa ylitsepääsemättömiä vaikeuksia. Jos nimittäin kultaisen säännön avulla pyritäisiin edistämään omia intressejä, näyttää siitä välttämättä seuraavan toisten ihmisten välineellistäminen. Ilmeisesti on niin, että kultainen sääntö edellyttää toteutuakseen välttämättä edellytyksetöntä agaperakkautta.

Saksan kielellä käydyssä väitöstilaisuudessa vastaväittäjänä oli professori *Steffen Kjeldgaard-Pedersen* Kööpenhaminan yliopistosta. Avauspuheenvuorossaan vastaväittäjä ryhtyi rohkeaan tekkoon. Hän nimittäin kuvasi hyvin tarkasti ja täsmällisesti väitöskirjan keskeisimmät teologiset ajatukset. Vastaväittäjän analyysi oli perusteellista ja osoitti hänen paneutuneisuutensa väitöskirjaan. Kun hän pitkän esityksensä jälkeen kysyi väittelijältä, että vastaako kuvaus väittelijän omaa käsitystä työstään, tämä ei voinut kuin myöntää.

Vastaväittäjä piti tutkimusta hyvin ansiokkaana, ja totesi sen täyttävän reilusti väitöskirjalle asetetut vaatimukset. Kiitävien alkusanojen jälkeen Kjeldgaard-Pedersen kuitenkin huomautti, että väitöstilaisuudessa hänelle on uskottu poholaisen asianajajan rooli ja siksi hän joutuu

tekemään myös kriittisiä huomautuksia. Tämän jälkeen keskustelu oli kriittistä, ja väittelijä joutui kiivaasti puolustamaan omaa tutkimustaan ja tekemiään ratkaisuja. Keskustelussa pohdittiin mm. työn metodologiaa, lähteiden valintaa sekä joidenkin Lutherin tekstien tulkintaa. Ehkä mielenkiintoisin keskustelu käytiin jälleen kerran siitä, miten Luther ymmärtää ihmisen osallisuuden jumalallisista ominaisuuksista. Keskustelijat olivat hieman erimielisiä Lutherin tulkinnasta, mutta itse asiassa tulkintaero oli hiuksen hieno.

Kriittisistä huomautuksistaan huolimatta professori Kjeldgaard-Pedersen piti Raunio väitöskirjaa erinomaisena tutkimuksena. Hänen mielestään teos tulee olemaan alallaan standarditeos ja se tulee nostamaan suomalaisen Luther-tutkimuksen arvoa entisestään.

Antti Raunio väitöskirjan ensimmäinen versio ilmestyi Helsingin yliopiston systemaattisen teologian laitoksen julkaisujen sarjassa, osa XIII. Teosta voi tässä vaiheessa hankkia edullisesti systemaattisen teologian laitokselta, mutta jonkin ajan kuluttua teos tulee ilmestymään saksalaisessa julkaisusarjassa *Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte*. Teos kannattaa lukea, vaikka se on ainakin toistaiseksi saatavana vain saksankielisenä. On kuitenkin toivottavaa, että tekijä jaksaisi kääntää tutkimuksensa myös suomeksi, sillä silloin kirja saisi ansaitsemansa huomion myös täällä kotimaassa.

Center for Catholic and Evangelical Theology

Amerikan johtavien luterilaisten teologien ekumeeninen suuryritys

Antti Raunio

Pohjois-Amerikan luterilaisia ovat mutatis mutandis vaivanneet samantyyppiset ongelmat ja kiistat kuin eurooppalaisia-kin. Rintamanmuodostusta on määrännyt tunnustuksellisen luterilaisuuden ja enemmän tai vähemmän uusprotestanttisesta teologiasta vaikutteita saaneen ajattelutavan vastakkainasettelu. Näistä aseteelmista käsin ei kuitenkaan näytä seuraavan juurikaan eteenpäin vieviä näkökulmia ja monista eroistaan huolimatta kumpikin lähtökohta on ekumeenisesti varsin ongelmallinen. Niiden välinen ero koskee enemmänkin uskonkäsitysten "metafysiasta" perustaa kuin johtopäätöksiä luterilaisen vanhurskauttamisopin

erityislaadusta suhteessa muihin tunnustuskuntiin. Uskonvanhurskauden efektiiviseen puoleen suhtaudutaan kummallakin puolella torjuvasti.

Amerikan luterilaisten kaksi johtavaa teologia *Carl Braaten* ja *Robert Jenson* ovat ryhtyneet laajamittaiseen hankkeeseen, jonka pyrkimyksenä on luoda ekumeenista luterilaista teologiaa vanhakirkolliselta pohjalta. Yrityksen nimi on Center for Catholic and Evangelical Theology. Luterilaista vanhurskauttamisoppia halutaan käsitellä vanhan kirkon trinitaaristen ja kristologisten dogmien yhteydessä. Myös kirkon merkitys-

tä uskonsisältöjen tallettajana ja välittäjänä sekä uskovien yhteisönä korostetaan. Kysymyksessä on uusi muoto evankelisen katolisuuden ideasta, jolla on ollut edustajia Saksassa, Pohjoismaissa ja Amerikassa sekä reformoidun että luterilaisen kristillisyyden piirissä. Perustajat korostavat, että kysymyksessä ei kuitenkaan ole 1800-luvun, erityisesti Wilhelm Löhen ajatteluun perustuneen, evankelisen katolisuuden uudelleen lämmittäminen, vaikka tiettyjä yhtymäkohtia onkin. Uutta on erityisesti ekumeeninen liike ja viime vuosikymmenten ekumeenisten dialogien tulokset. Luonnollisesti tällainen ekumeeninen linjaus on herättänyt myös kritiikkiä ja jotkut katsovat Braatenin ja Jensonin menevän liian pitkälle tämän hetken luterilaisuuden kritiikissään. Braaten on jättänyt professorinvirkansa Chicagossa ja ryhtynyt kokopäivätoimisesti uuden keskuksen työntekijäksi. Jenson toimii samalla St. Olaf Collegin systemaattisen teologian professorina Northfieldissä Minnesotassa. Nämä kaksi ovat yhdessä toimittaneet ja pääosin kirjoittaneet myös paljon luetun kaksiosaisen dogmatiikan, *Christian Dogmatics*.

Center for Catholic and Evangelical Theology toimii järjestämällä teologisia kokouksia ja seminaareja, joihin kutsutaan teologeja ja kirkon työntekijöitä keskustelemaan keskenään sekä julkai-

semalla aikauslehteä *Pro Ecclesia*, jonka ensimmäinen numero ilmestyi keväällä 1992. Lehden neuvottelukuntaan kuuluu huomattava joukko luterilaisia, katolisia ja ortodokseja. Mukana ovat mm. *Avery Dulles*, *Günther Gassmann*, *Stanley Hauerwas*, *Wolfhart Pannenberg*, *Theodore Stylianopoulos* jne. Liiottelematta voinee sanoa, että *Pro Ecclesia* on kyennyt nopeasti kohoamaan tärkeiden teologisten aikauslehtien joukkoon.

Braaten ja Jenson ovat hakeneet kontaktia myös suomalaiseen Luther-tutkimukseen. Ensimmäinen askel oli triniteettiteologinen symposiumi, joka pidettiin keväällä 1993 Wilhelm Löhen vaikutusalueella Neuendettelsaussa Saksassa (ks. *Reseptio* 2/93). Seuraava etappi on Pyhää Henkeä käsittelevä kokous samassa paikassa joulun alla 1994. Elokuussa 1993 Luther-Kongressin suomalaiset osanottajat vierailivat Northfieldissä tutustumassa Centerin toimintaan ja syyskuussa 1994 Braaten ja Jenson ovat tulossa valmistelemaan kokousta, joka järjestetään yhdessä suomalaisten Luther-tutkijoiden kanssa kesällä 1995 Northfieldissä. Tällöin tarjoutuu suomalaiselle teologikunnalle tilaisuus tutustua lähemmin heidän näkemyksiinsä ja päämääriinsä, joita kohtaan saattaa olla paljonkin mielenkiintoa, vaikka kaikkiin näkemyksiin ei yhdyttäisikään.

Centro pro unione 25 vuotta

Kardinaali Cassidy kommentoi uusia linjanvetoja

Antti Saarela

Centro pro unione on Society of Atonement -nimisen amerikkalaisen fransiskaaniäntökunnan ekumeeninen dokumentaatio- ja koulutuskeskus. Se toimii huikeassa barokkipalatsissa aivan Rooman historiallisen keskustan ytimessä. *Centro* on monelle suomalaiselle ekumeniikan harrastajalle tuttu nimestään, sillä se julkaisee korvaamattoman tärkeää oppikeskustelubibliografiaa. Harvoin tulee kuitenkaan kysyttyä, mitä nimen takaa todella löytyy. Kun keskus täytti lokakuussa 25 vuotta, Reseptio oli paikalla.

Barokkipalatsin fransiskaanit

Piazza Navona, jonka varrella *Centro* toimii, on huikea aukio Rooman historialli-

sen keskustan sydämessä, matalien keskiaikaisten kortteleiden keskellä vain muutaman sadan metrin päässä keisarlisen Rooman maailmanvallan keskustasta Capitolium-kukkulasta ja Forum Romanumista. Täällä elää keisarien Rooma: aukio oli alunperin keisari Domitianuksen kilpakenkä. Pitkänsoikea stadion säilyi avoimena läpi keskiajan, vaikka siitä tulikin vuosisatojen ajaksi Rooman kauppatori. Nykyään aukio on Rooman suosituimpia nähtävyyksiä torikahviloinen ja suihkulähteinen.

Aukion länsireunaa hallitsee *S. Agnese in Agone* -nimisen kirkon mahtipontinen barokkijulkisivu. Kirkon nimi viittaa Pyhä Agnekseen, joka kärsi marttyyrikuoleman Domitianuksen stadionin katson alla olevassa ilotalossa vuonna

304, ja jonka muistoksi paikalla oli kirkko jo 700-luvulla. Aivan kirkon vieressä seisoo *Palazzo Pamphilj*, jonka Doria Pamphilj -sukuinen paavi *Innocentius X* rakensi kälylleen kaupunkikodiksi 1600-luvulla. Juuri tässä palatsissa, kaiken tämän historian äärellä, enkelifreskoin koristeltujen holvien alla *Atonement-fransiskaanit* pitivät *Centro pro unione* -keskustaan.

Suomalaista teologiaa, akkutehtaan kasvattia, tällaiset puitteet ällistytävät. Mutta meiltä puuttuikin vanha, vauras yläluokka, jolla olisi ylimääräisiä kaupunkipalatsia hurskaksiin tarkoituksiin. *Centro pro unione* on nimittäin saanut tilat käyttöönsä *Orietta Doria Pamphilj* -nimiseltä roomalaiselta aatelisrouvalta. Sama prinsessa on myös antanut suvun tunnetuimmasta palatsista *Palazzo Doria Pamphilj*sta Via del Corson ja Piazza Venezan kulmasta tilat Rooman anglikaaniselle keskukselle (*Anglican Centre in Rome*).

Dokumentaatio

Centro pro Unionen alkuperäinen tehtävä on dokumentoida ekumeenisia oppikeskusteluja. Keskitetyn dokumentoinnin tarve tuli ilmeiseksi 1960-luvun lopulla, kun kahdenväliset oppikeskustelut lisääntyivät nopeasti ja Faith and Order -työskentely alkoi kasvaa alueellisia ja kansallisia versoja. Niinpä *Atonement*-veljet ryhtyivät keräämään oppikeskustelumateriaalia ja dialogitutkimusta ja laatia niistä bibliografiaa, joka täydentyy vuosittain maailmanlaajan yhteyshenkilöverkoston avulla. Bibliografian lisäksi *Centro* pitää yllä myös ekumeenisten instituuttien rekisteriä, joka julkaistaan kirjajana säännöllisin väliajoin.

Kirjasto

Keskuksen alkuvuosien jälkeen suppean erityisalueen dokumentointi osoittautui liian kapeaksi palveluksi. Kun ekumeenisten kysymysten tutkimus lisääntyi Rooman katolisissa tiedekunnissa 1970-luvulla, syntyi laaja-alaisen, helppokäyttöisen ekumeenisen kirjaston tarve. *Centro* alkoi silloin laajentaa kirjastotoimintaansa. Nykyään sen kokoelmassa on 12.000 nidettä kirjallisuutta ekumeniikan eri aloilta, aikauslehtiä tulee 165 nimekettä.

Centron kirjasto on roomalaiseksi kirjastoksi epätavallisen helppokäyttöinen. Asiakkaat pääsevät itse hyllyjen ääreen katsastelemaan kokoelmia, kaikki luettelot on siirretty tietokoneelle ja henkilökunta palvelee englanniksi. Kirjastolla on tietoliikenneyhteys KMN:n kirjaston luetteloihin Geneveen ja Rooman teologisten kirjastojen tietoverkkoon URBE:en, joka käsittää kymmeniä kirjastoja aina Gregorianan 750.000 niteen mammutista Centron tapaisiin pienempiin erikoiskirjastoihin. Kun URBE vuoden 1994 aikana liittynee Internetiin, se tulee paljon avoimemmaksi ja halvemmaksi käyttäjä ulkomaita myöten.

Koulutus

Kirjaston lisäksi *Centro pro unione* harjoittaa myös koulutustoimintaa. Se järjestää vuoden mittaan useita yksipäiväisiä asiantuntijaseminaareja ekumeenisen teologian ajankohtaisista teemoista. Lyhyiden seminaarien lisäksi keskus järjestää myös laajempia ekumeenisen teologian peruskursseja. Englanninkielinen ekumeniikan kesäkurssi on tarkoitettu teologian jatko-opiskelijoille, ja osallis-

tujia on ollut sekä Euroopasta että Yhdysvalloista. Ensi kesänä vastaava kurssi järjestetään ensi kertaa italiaksi, ja sille toivotaan ekumeenisten paikallisyhtymien aktiiveja ja hiippakuntien ekumeenisia yhdyshenkilöitä koko Italiasta. Italiakieliset ekumeenisen spiritualiteetin luentosarjat ovat keränneet jo useana vuonna 30–40 kuulijaa.

Centron kursseista vastaa keskuksen johtaja, isä *James Puglisi, S.A.*, joka on viime vuodesta lähtien myös Vatikaanin Antonianum-yliopiston teologisen tiedekunnan uuden ekumeniikan professuurin haltija. Professori Puglisi toivoo, että yhteistyössä yliopiston ja eräiden muiden ekumeenisten keskuksien kanssa voitaisiin lähivuosina käynnistää ekumeenisen teologian tutkimusohjelma, johon voitaisiin kiinnittää jo väitelleitä tutkijoita vuoden apurahoilla tiiviiseen ryhmätyöskentelyyn. "Oma tutkimusalueeni on ekumeeninen ekklesiologia, joten itse toivoin, että tutkimusryhmistä muodostuisi eräänlainen ekumeenisen ekklesiologian pysyvä seminaari, jossa ekumeenisen kirkko-opin kysymyksiä käsiteltäisiin sekä teoreettisista että käytännöllisistä näkökulmista yhä uusin voimin vuodesta toiseen," professori Puglisi kaavailee.

Centron fransiskaaniin ekumeeniset näkemykset tulevat selvimmän esiin niissä palveluissa, joita he tarjoavat Roomassa vieraileville katolisille ja ekumeenisille matkailijaryhmille. Sen lisäksi, että kursseilla tutustutaan kristillisen Rooman historiaan varhaiskristillisen taiteen avulla, Rooman kävijöitä autetaan myös ymmärtämään Rooman katolilaista nykypäivää. "Ymmärrämme hyvin, että esimerkiksi paavin yleisaudienssit, kamevaalitunnelma ja paavin keskeinen rooli, saattavat olla oudokseltaan hämmästyttävä

kokemus," Puglisi selittää. "Uskomme kuitenkin, että audienssimenoa voi ymmärtää, jos oivaltaa paavin tehtävän erään paikalliskirkon piispana. Rooman piispa siellä opettaa kansaansa, hoitaa siis samaa apostolista opetusvirkaa, joka on kaikilla piispoilla."

Puglisiin korostukset heijastelevat selkeälinjaista kommuunioeklesiologiaa. Hän vetoaakin voimakkaasti Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen käynnistämisiin uudistuksiin ja piispanviran kollegiaalisuuteen: "Paavi on Rooman paikalliskirkon piispa, jonka kanssa ja ympärillä muut piispat johtivat omia paikalliskirkkojaan. Roomalaiskatolisen kirkon itsensä kannalta ja ekumeenistenkin pyrkimysten näkökulmasta on mahdotonta ajatella, että muut paikalliskirkot olisi jollakin tavalla alistettu Roomalle."

Näin avaralla kommuunioajattelulla ei kuitenkaan ole Vatikaanin tukea. Nykyisen paavin kannanotot paavinvirasta ovat olleet huomattavan sentralistisia, joidenkin arvioiden mukaan Johannes Paavali II on hivuttautunut Vaticanum II:n uudistuslinjalta vähitellen Vatikaanin ensimmäisen kirkolliskokouksen suuntaan. Puglisi pahoittelee tilannetta: "Reformi *in membra* on mennyt varsin pitkälle, mutta *in capita* ei niinkään."

Ruohonjuuritason reformin ja kirkon johdon konservatiivisuuden ristiriita ei tunnu pelkäävän maailmanlaajan roomalaiskatolisen kirkon suurissa rakenteissa ja ekumeenisissa suhteissa. Se näkyy Puglisiin mukaan myös Rooman paikalliskirkossa: "Monet seurakunnat Rooman ydinkeskustan ulkopuolella ovat todella eläviä, uudistuneita yhteisöjä, Vaticanum II on mennyt hyvin läpi. Mutta hiippakuntatasolla uudistukset edistyvät

nihkeästi, koska hiippakunnalta puuttuu todellinen pastoraalinen johtaja. Apulaispiispoja on kyllä kasapäin, mutta itse Rooman piispa on pysynyt poissa esimerkiksi silloin, kun on alettu uudistaa kasteopetusta hiippakunnassa."

Kohtauspaikka

Varsinaisen koulutustoiminnan ohella Centro on myös vilkas kohtauspaikka Rooman ekumeenisissa piireissä. Centro kokoa paitsi katolilaisia ekumeenikkoja, myös muiden Roomassa elävien kirkkojen edustajia ajankohtaisten kysymysten äärelle. Yksi tällaisista tapaamisista on vakiintunut tammikuun lopulle kristittyjen ykseyden rukousviikolle, joka on muutenkin tärkeä viikko keskuksen fransiskaaneille, ovathan juuri Atonement-fransiskaanit viikon ensimmäisten aloitusten takana.

Ensi tammikuussa tuossa tilaisuudessa arvioidaan Santiago de Compostelassa pidetyn Faith and Order -maailmankonferenssin tuloksia. Paikalle on tulossa suuri joukko konferenssiin osallistuneita ja muuten Faith and Order -liikettä seuranneita teologeja. Keskustelun käynnistää kardinaali *Johannes Willebrands* alustuksellaan aiheesta "Miksi olen toivon mies?". Tapahtumaan osallistuu myös Roomassa tuolloin vieraileva piispa Voitto Huotari, joka johtaa seminaariin liittyvän ekumeenisen rukoushetken.

Centro palveli kohtaamispaikkana myös viime lokakuussa, kun sen perustamisesta tuli kuluneeksi 25 vuotta. Vuosijuhlan kunniaksi keskus järjesti nelipäiväisen luentosarjan, jonka aloitti KMN:n Faith and Order -sihteeristön tri *Tom Bestin* esitelmä kirkkounioiden nykyvaiheista.

KMN:a edusti myös toinen esitelmöitsijä, maailmanneuvoston kirjaston johtaja tri *Pierre Beffa*. Kolmantena kuultiin Livornon piispaa *Alberto Ablondia*, Vatikaanin ykseysneuvoston (Kristittyjen ykseyden edistämisen paavillisen neuvoston PCPCU) jäsentä, joka käytti voimakkaan puheenvuoron kirkkojen ekumeenisen velvoitteen raamatullisesta perustasta.

Cassidy arvioi uutta ohjeistoa

Luentosarjan päätti roomalaisittain ehkä kiinnostavin esiintyjä, kardinaali *Edward Cassidy*, Vatikaanin ykseysneuvoston presidentti. Cassidy esitteli ja kommentoi roomalaiskatolisen kirkon ekumeenisen toiminnan uutta ohjeistoa (*Ecumenical Directory*), jonka paavi "hyväksyi, vahvisti ja määräsi julkaistavaksi" tämän vuoden maaliskuussa. Kardinaali selosti asiakirjan taustaa (se korvasi ensimmäisen säännösten vuodelta 1967) ja syntyprosessia (sen takana on laaja piispainkonferenssien ja Vatikaanin kuurian palauteprosessi ja Uskonopin kongregaation kontrolli).

Cassidy korosti, että asiakirja on osoitettu ensisijaisesti roomalaiskatolisen kirkon paimenille, toiseksi sen kaikille uskovaisille, se ei siis ole dialogidokumentti. "Kuitenkin toivomme, että asiakirja osoittautuu hyödylliseksi muiden kristittyjen kanssa, jotka eivät ole täydessä kommuuniossa Rooman kanssa", Cassidy huomautti.

Kardinaalin mielestä uusi ohjeisto esittää hyvin ja johdonmukaisesti ekumeenisten pyrkimysten teologisen perustan. Samalla hän totesi varsin selvästi ne teologiset linjaviivat, joita säännöstö asettaa rooma-

laiskatolisen kirkon ekumeeniselle toiminnalle. Niinpä hän mainitsi mm., että säännöstö ei pidä suositeltavana ekumeenisten rukouspalvelusten järjestämistä sunnuntaisin, koska katolilaisilla on silloin velvollisuus osallistua messuun. (Tämä suositus sai välittömästi kritiikkiä katolilaisen yleisön taholta.)

Ehtoollisyhteydestä kardinaali totesi, että asiakirja ei salli tunnustuskuntien välistä konselebraatiota (ehtoollisen yhteistä toimittamista). Ehtoollispöydän avaamiseen muiden kirkkojen jäsenille asiakirja ei suhtaudu yhtä jyrkästi: ortodoksisten kirkkojen kanssa "tiettyä keskinäistä jakamista kannustetaan", muiden kirkkojen kanssa vieraanvaraisuus ehtoollispöydässä on "vain poikkeuksellista" esim. seka-avioliittotilanteissa.

Cassidy hahmotti asiakirjassa neljä peruseriaa. Ensimmäinen lähtökohta on hänen mukaansa Vatikanin toisen kirkolliskokouksen omaksuma *subsistit in* -lausuma: Kristuksen kirkko "on läsnä" roomalaiskatolisessa kirkossa. "Tämä on positiivinen lausuma katolisesta kirkosta, mutta myös muista kirkkoista."

Myös toisen peruseriaa näkökulma on Cassidyhän hahmotuksessa varsin roomalainen: sen mukaan "jakautuneisuudesta huolimatta kirkkojen kommunio ei ole tuhouttu täydellisesti, tietty kommunio Rooman kanssa on olemassa". Kolmas periaate täydentää varovaisen positiivista peruskäsitystä muista kirkkoista: "Pyhä Henki ei ole lakannut käyttämästä muita kirkkoja välineinään." Kardinaali tosin huomautti, että asiakirja tekee tässä suhteessa selvän eron ortodoksisten ja muiden ei-roomalaiskatolisten kirkkojen välillä.

Asiakirjan neljäs pääperiaate on Cassidyhän mukaan kannustava toteamus: "Kukaan kristitty ei saisi olla tyytymätön nykyiseen kommunioon. Kardinaalin mukaan koko asiakirja on osoitus siitä, että roomalaiskatolinen kirkko ja nykyinen paavi ottavat tämän periaatteen tosissaan. "Ekumenia on pastoraalinen prioriteetti paavin viranhoidossa. En ole lainkaan varma siitä, että se on yhtä korkea prioriteetti kaikkien piispojen, pappien tai uskovaisten pastoraalisessa kalenterissa."

Keskuksen taustalla "At-one-ment"

Centro pro unionen sitoutuneisuus ykseyspyrkimyksiin, panostus ekumenian tutkimukseen ja keskeinen asema ekumeenisessa liikkeessä hämmästyttävät. Se perustettiin 1968 Vatikanin toisen kirkolliskokouksen jälkeisessä ekumeenisessa innostuksessa, mutta kirkolliskokous yksin ei kuitenkaan riittänyt selittämään, miksi jokin suhteellisen nuori amerikkalainen sääntökunta satsaa näin voimakkaasti ekumeeniseen työhön. Hankkeen takana onkin Atonement-fransiskaani oma, ekumeenisesti erikoinen historia.

Society of Atonement sai alkunsa 1890-luvulla Yhdysvalloissa, kun episkopaalisen kirkon pappi Lewis T. Wattson ja Lurana White, episkopaalisen sisarkunnan noviisi, perustivat fransiskaanisia ihanteita seuraavan luostariyhteisön New Yorkin osavaltion maaseudulle. Yhteisön nimi "Sovituksen seura" nousi perustajien käyttämästä Raamatun King James -käännöksestä, mutta atonement-sana sai omaperäisellä tulkinnalla (at-one-ment) uuden merkityksen "yhdistä-

minen, yhdeksi saattaminen". Vaikka nimittäin yhteisö toimi episkopaalisen kirkon sisällä, sen tavoitteena oli anglikaanisen yhteisön liittäminen roomalaiskatoliseen kirkkoon.

Yhteisön pyrkimykset eivät ymmärrettävästi saaneet tukea episkopaalisen kirkon sisällä. Perustajille itselleen tavoite oli kuitenkin selvä. Heidän käsityksensä mukaan anglikaanisen kirkon ero Roomasta oli ollut poliittisista ratkaisuista johtunut historiallinen tapaturma, jota mitkään teologiset syyt eivät tukeneet.

Tältä pohjalta he ajoivat ykseyttä Rooman kanssa eivätkä voineet samastua protestanttisten kirkkojen välillä käynnistyneeseen ekumeeniseen liikkeeseen. Kun episkopaalinen kirkko vuonna 1907 päätti ekumeenisessa hengessä avata saamatunolinsa muiden kirkkojen papeille, Atonement-yhteisö tuomitsi päätöksen ja ajautui valirikkoon kirkkonsa kanssa. Koko yhteisö liittyi yhtenä ryhmänä roomalaiskatoliseen kirkkoon vuonna 1909.

Katolisena sääntökuntana Atonement-fransiskaanit kehittivät sosiaalista työtä ja levittäytyivät Yhdysvaltain ulkopuolelle. He tulivat Roomaan 1930-luvulla ja saivat asuttavakseen ja hoidettavakseen P. Onofrion kirkon Gianicolokukkulalta aivan Suomen Rooman instituutin Villa Lanten läheltä. Piazza Navonan laidalle he tulivat jesuiittaisä Charles Boyerin Unitas-ryhmän kanssa. Ryhmä oli toiminut vuosia P. Birgitan talossa Piazza Farnesen laidalla, kunnes se siirtyi 1961 Palazzo Pamphiljiin. Tanne Atonement-fransiskaanit perustivat 1968 oman *Centro pro unione* -keskuksensa, joka on palvellut ekumeenista tutkimusta ja edistänyt ekumeenista liikettä arvokkaalla tavalla nyt jo 25 vuoden ajan.

Centro pro unione
Via S. Maria dell'Anima, 30
00186 Roma
Puh. 99039-6-6879552
Fax 99039-5-6833631

LML:n itäsuhteet – mietteitä Mikko Malkavaaran väitöskirjan äärellä

Olli-Pekka Lassila (Geneve)

Mikko Malkavaaran väitöskirja on mielenkiintoinen dokumentti. Lukijalle, joka työskentelee Luterilaisen maailmanliiton (LML) Euroopan toimistossa, Malkavaaran tutkimus saa oman lisä vivahteen. On kuin lukisi tuttua paikallislehteä. Kirja oli myös opettavainen lukielämys, sillä Itä-Euroopan nykytilanne iloineen ja suruineen aukenee parhaiten, jos voi kurtistaa menneisyyteen. Tällä kohtaa Malkavaaran kirja on oivallinen ikkuna ja tie juurille: sekä Itä-Euroopan kirkollisen tilanteen että Luterilaisen maailmanliiton syntyhistoriaan. Kirjan ehkä osin tarpeettomankin yksityiskohtainen asioiden kuvailu, jonka taustalla on melkoisen lähdeaineiston ja erityisesti kirjeenvaihdon penkominen, antaa lukijalle elävän kuvan tuon murroskauden kirkollisista vaihtajista ja heidän ratkaisuihistaan.

Olin juuri palannut matkalta Puolaan, Tšekiin ja Slovakiaan saadessani kirjan käteeni. Sitä lukiessa sai tuon tuostakin todeta: "Näinhän se oli – ja näinhän se on!" Monet asiat loksahdivat mielessäni paikoilleen, erityisesti tuo edelleenkin ajankohtainen ja kipeä problematiikka kansallisuuksien/vähemmistöjen ja kirkkopoliittikan kytkennöistä.

Uusi tilanne

Malkavaara tarkastelee "Luterilaisten yhteyttä rautaesiripun laskeutuessa" vuosina 1945–1950. Tänäpä – hopeaesiripun noustua 1989–1991 – LML yhdessä jäsenkirkkojensa ja ekumeenisten partneriensa kanssa pyrkii edistämään yhteyttä ja kirkkojen toimintoja uudessa

tilanteessa. Jokainen, joka tutustuu Itä-Euroopan tilanteeseen ja siellä toimivien luterilaisten kirkkojen elämään, joutuu huomaamaan, että myös tämä toinen muutos (Wende) on pitkä ja vaikea prosessi. Menneiden vuosikymmenten vaikutus ihmisiin ja systeemeihin ei ole hetkessä pyyhittävä pois. Aikaprospektiivi on liian lyhyt laajempien vertailujen suorittamiseen, mutta joitakin yleishuomioita voi tehdä.

Toisen maailmansodan jäljiltä Eurooppa oli vuonna 1945 raunioina. Malkavaara osoittaa havainnollisesti, kuinka juuri tämä tilanne antoi vauhtia sekä LML:n että Kirkkojen maailmanneuvoston (KMN) syntyyn kirkkojen välisestä yhteistyöstä ja kansainvälistä apua toteuttavina eliminä. Saksa oli lyöty sekä ulkoisesti että henkisesti. USA:n luterilaiset ottivat johtavan aseman "Luterilaisen yhteisliikkeen" linjaa määritettäessä. Kuinka ja missä määrin kirkkoista tuli kylmän sodan tai liennytyksen välineitä, tästä Mikko Malkavaaralla on paljonkin kerrottavaa. Kaikkea sävytti ja rajoitti tuolloin tiukentunut ateistinen ja sosialistinen komento Itä-Euroopassa. Tänäpä tuo kommunistinen ideologia ja yhteiskunta Euroopassa on raunioina. Saksa ja LML:n jäsenkirkot Saksassa ovat nyt keskeisin resurssi "luterilaisessa yhteisliikkeessä" eli LML:ssä, ainakin markoissa mitattuna. Nyt rakennetaan kirkkoja ja kirkon työtä paljolti kommunismin raunioille. Pohjois-Amerikan kirkot ovat mukana Euroopan työssä, mutta eivät soitele enää ensi viulua, eikä niillä ole siihen tarvetta.

Tänä päivänä tilanne on ratkaisevasti muuttunut LML:n 'itäisen roolin' kannalta. Rautaesiripun laskeutuessa ja sen aikana Geneveen syntyneet kirkkoliitot

olivat avainasemassa siltoina, ikkunoina ja kanavina idän ja lännen välillä. Nykyisin ovet ja kanavat ovat auki kaikille ja Itä-Euroopasta on tullut myös kirkkojen ja uskontojen vapaa markkina-alue. Tämäkin tilanne ei ole ongelmaton. Jotkut kirkonjohtajatkin jo huokaavat: "Nyt meillä on uskontoa liikaa!"

Kansallisuuskysymys

Meitä suomalaisia – ainakin joitakin – hirttaa Karjala eli kaakkoinen raja. Euroopassa ja itäisessä Euroopassa noita 'Karjala-kysymyksiä' riittää. Eri kansallisuuksien ja kielten rinnakkaiselo ei koskaan ole ongelmaton. Usein tähän liittyy halu tarkistaa valtioiden rajoja. Malkavaaran kirjasta näkee senkin, kuinka pahasti Euroopan valtioiden rajoja on hämmennetty ja väestöjä siirretty 1. ja 2. maailmansodan melskeissä. Työtoverini on Unkarista ja yhä uudelleen joudun ihmettelemään hänen kertoessaan kuinka paljon heikäläisiä (satoja tuhansia!) asuu nykyisen Slovakian tai Romanian tai entisen Jugoslavian alueella. Tässä sopassa riittää hämmennämistä, muidenkin kuin unkarilaisten kohdalla ja muuallakin kuin Balkanilla!

Teologisesti on suhteellisen helppo sanoa, että kirkko on universaali ja ylikansallinen yritys, josta kansalliset intohimot pysyvät loitolla. Tätä me toki korostamme LML:kin työssä. Kokonaan toinen ja paljon hankalampi juttu on 'puhtaaksiviljellä' kansallisesta ominaispainosta ja ylpeydestä vapaa ihminen, joka olisi ennen muuta vain 'kristitty' eli veli ja sisar kaikille. Mikko Malkavaaran kirjan riveiltä ja rivien välistä on luettavissa myös noita kansallisia, poliittisia ja raadollisen inhimillisiä antipatioita ja

sympatioita. Nämä jännitteet ovat, *mutatis mutandis*, kuvassa mukana myös vuonna 1993, ehkä myös Suomessa?

Ekumeeninen yhteistyö

Malkavaaran kirjan sivuilla astelee vastaan eräitä menneisyyden haamuja, mutta myös henkilöitä, joita tapaa ilmeisesti LML:n toimiston käytävillä Genevessä, esimerkiksi Rev. *György Posfay*. Olen itse lukenut kirjasta senkin havainnon, kuinka sodanjälkeisessä Euroopassa kirkot puristuivat yhteistyöhön ja kuinka kiinteästi LML:n syntyhistoria liittyy KMN:n alkuvaiheisiin. Molemmat syntyivät ja rakentuivat alhaalta päin, silloisen ruohonjuuritason ja raunioiden tarpeista. Tämä olisi terveellistä muistaa kun keskustellaan nykyisen LML:n, KMN:n ja Euroopan kirkkojen konferenssin (KEK) rakenteista, yhteistyöstä ja tulevaisuudesta.

Monista ongelmista huolimatta voimme tänään iloita siitä, että paljon vanhoja

haavoja on umpeutunut ja toivottavasti parantunut Euroopan kansojen ja kirkkojen kohdalla. Luterilaisilla kirkkoilla ja Luterilaisella maailmanliitolla saattaa olla jokin osuus esimerkiksi siihen, että suhteet toisaalta Saksan ja toisaalta Itä-Euroopan maiden ja kirkkojen välillä ovat nykyisin avoimet ja toimivat. Saksan markka tekee tietyksi paljon, mutta se ei selittäne koko totuutta.

Iso kysymys on tuo paljon puhuttu 'ekumeeninen takatalvi' Euroopassa. Mikko Malkavaaran kirja auttaa ymmärtämään senkin, että usein ns. teologisten ja ekumeenisten jännitteiden takana on vuosikymmenien tai -satojen vaikeudet eri kansallisuuksien ja kansanosien välillä (vrt. Jugoslavian umpikuja).

Parhaat kiitokset Mikko Malkavaaralle mielenkiintoisen murrosvaiheen tarkasta taltiointista!

Geneve, marraskuussa 1993

EKUMENIA JA TEOLOGIA – STKS:n vuosikirja 1993 on ilmestynyt

Antti Saarela

Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran tämänvuotinen vuosikirja ilmestyi marraskuun alussa. Kirjaan on koottu esitelmät marraskuussa 1992 pidetystä symposiumista, joka käsitteli ekumeenista teologiaa ja ekumeenisen liikkeen historiaa.

Suomalaisen ekumenian kehitystä selvittävät *Aila Lauha*, *Jaakko Ripatti* ja *Risto Cantell*. Lauha tarkastelee aikaväliä 1889–1925 ja Ripatti 1940–1960 -lukujen ekumeniaa. Cantell arvioi teologian roolia kirkkomme käymässä kahdenvälisissä oppikeskusteluissa.

Toisen artikkeliryhmän teemana on kirkkojen ja uskontojen yhteiskunnallinen rooli. Juuri väitellyt heinolalainen uskon-

nonopettaja-tutkija *Maija Arvola* käsittelee katolisen kirkon asemaa ranskalaisessa yhteiskunnassa vuosisadan alkupuolella. Helsingin yliopiston Ortodoksian ja Itä-Euroopan kirkkojen tutkimuksen laitokselta virkavapaana ortodoksisen Aamun Koitto -lehden päätoimittajana toimiva *Teuvo Laitila* tarkastelee ortodoksisien kirkkojen roolia muuttuvassa Euroopassa. Helsingin sanomien kolumnisti *Olli Kivinen* käsittelee teemaa yhteiskunnallisesta näkökulmasta, *Juhani Forsberg* puolestaan ekumeenisen teologian kannalta.

Ekumeenisen teologian ajankohtaisia kysymyksiä tarkastellaan sekä tunnustuskuntien välisen dialogin että luterilaisen keskustelun näkökulmasta. Halsuan

kirkkoherra *Jouko Heikkisen* aiheena on ehtoollisen kommuunioajatus ja Turun Katariinan kirkkoherra *Samuel Salmi* esittelee kasteen partisipaatio-ajatusta Faith and Order -teologiassa. Kirkkomme edustaja Faith and Order -pysyväiskomissiossa dosentti *Juha Pihkala* esittää yleiskatsauksen komission viimeaikaiseen työhön. Luterilaista keskustelua käsittelevät *Lorenz Grönvik* (LML:n ykseysmalli) ja *Pirjo Työrinöja* (LML:n käymät oppikeskustelut).

Kokoelman päättivät kaksi rukouksen ja jumalanpalveluselämän ekumeenista merkitystä käsittelevää artikkelia. Pastori *Matti Mikkola* Ylöjärveltä selvittää Lutherin rukouksen teologiaa. Pastori *Matti Kotiranta* Espoosta käsittelee trini-

taarisen dogman merkitystä kirkkojen liturgiasta perintöä yhdistävänä tekijänä. Kotirannan artikkeliin liittyvä laaja liite antaa katolisen messun, ortodoksien liturgian ja luterilaisen ehtoollisjumalanpalveluksen rakenteista havainnollisen synopsiksen, jonka avulla näiden kaavojen rakenteelliset yhtäläisyydet on helppo havaita.

Ekumenia ja teologia. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran vuosikirja 1993. Toim. Antti Saarela. Helsinki 1993. ISBN 952-9791-00-3.

Tilaukset Seuran kirjamyynäntiin puh. (90) 191 3978 tai postitse osoitteeseen STKS, Neitsytpolku 1 b, 00140 Helsinki.

Ajankohtaisia julkaisuja

Antti Raunio

Aila Lauha, Suomen kirkon kansainväliset suhteet 1923–1925. Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran julkaisuja 159. Helsinki 1993.

Aila Lauha väitteli runsaat kolme vuotta sitten tutkimuksellaan Suomen kirkon ulkomaansuhteista ja ekumeenisesta osallistumisesta 1917–1922. Jatko-osa Suomen kirkon kansainväliset suhteet 1923–1925 ilmestyi nopeassa tahdissa kesän kynnyksellä 1993. Lauhan työt selvittävät varsin perusteellisesti ekumeenisen ajattelun ja toiminnan alkuvaiheita Suomessa ja liittävät nämä pyrkimykset myös ajankohdan poliittisiin tapahtumiin. Vuosia 1923–25 käsittelevä teos alkaa valaisevalla katsauksella kirkkojen välisen työn yleisilanteeseen. Seuraavaksi tutkitaan suomalaisen poliittisen ja kirkollisen tilanteen luomia edellytyksiä kirkon kansainväliselle toiminnalle.

Varsinaista kirkkojen välisiä töitä koskevassa osassa tekijä osoittaa, että ekumeeninen toiminta oli Suomen kirkossa pitkään varsin kapealla pohjalla. Kirkon korkein johto, s. o. arkkipiispa *Gustaf Johansson* ei tunnetusti pitänyt ekumeeniseen toimintaan osallistumista Suomen kirkon tehtävänä. Mukana oli kuitenkin korkean tason edustajia, varsinkin *Jaakko Gummeruksen* rooli oli hyvin keskeinen. Ekumenialla ymmärrettiin tällöin ensisijaisesti yleisprotestanttisen yhteyden lisäämistä. Tunuskuntien välisiin oppikysymyksiin keskittyneen Faith and Order -järjestön päämäärät jäivät suomalaisille vieraisiksi. Tunustustenvälisistä järjestöistä vahvimman jalansijan Suomessa sai 1914 perustettu World Alliance for Promoting International Friendship through the Churches (WA), jonka päämääränä oli uskonnonvapauskysymyksen ja vähemmistökansojen ja -kirkkojen aseman tarkkailu sekä Kan-

sainliiton toiminnan seuranta ja tukeminen. W.A:n ja 1920 syntyneen Life and Work -järjestön välillä vallitsi tietty kilpailuasetus, joka lopulta päättyi Ruotsin arkkipiispan *Nathan Söderblomin* johdolla jälkimmäisen voittoon.

Erityisen jännittävä on kirjan loppujakso, jossa kuvataan suomalaisten kiista osallistumisesta Tukholman Life and Work -konferenssiin 1925. Lauhan mukaan tämä debatti vei suomalaiset hetkeksi kansainvälisen ekumeenisen keskustelun polttopisteeseen. Arkkipiispa Gustaf Johansson vastusti kokousta, jota hän piti liberaaliteologien ja rationalistien hankkeena. Hänen mukaansa se soti luterilaista kristinuskon käsitystä ja erityisesti kahden regimentin oppia vastaan. Johansson edusti siis sellaista regimenttiopin tulkintaa, että kirkon tulee huolehtia vain uskonkysymyksistä, ja yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen tähtäävä työ on puhtaasti maallisen regimentin piiriin kuuluva asia. Jaakko Gummerus puolestaan pyrki Tukholman kokouksessa pitämässään esitelmässä perustelemaan ekumeenisen sosiaalietiikan mahdollisuuden myös luterilaisen teologian periaatteista käsin. Regimenttiopista Suomessa käydyin keskustelun ja sen taustatekijöiden analyysi voisi olla hyödyllinen tutkimusaihe. Sainantapainen vastakainasettelu nimittäin nousee esiin yhä uudelleen ja usein näyttää taustaedellytyksenä olevan, että jonkinlainen "johanssonilainen" tulkinta regimenttiopista olisi kuitenkin oikea. Gummerus näyttää kuitenkin edustaneen jo 1920-luvulla toisenlaista regimenttiopin tulkintaa. Lauhakin toteaa, että vetoaminen luterilaisuuteen ei tässä yhteydessä ollut pelkästään taktista, vaikka korostaakin Gummeruksen luterilaisuutta tietoisesti valittuna strategiana ekumeenisten pyrkimysten edistämiseksi.

Johansson kävi ankaran taistelun ekumeenisissa pyrkimyksiä ja niiden teologisia lähtökohtia vastaan. Tämä johti melko laajaan epäluuloon ekumeenisesta toiminnasta

kohtaan. Ekumenian puolustajat joutuivat Gummeruksen johdolla perustelemaan näkemyksensä entistä huolellisemmin luterilaisen teologian perusteista käsin. 1920-luvun puolivälissä ei kuitenkaan näyttänyt siltä, että Suomen kirkolla tulisi olemaan aktiivinen rooli kirkkojen välisessä työssä ja ekumeenisissa järjestöissä.

Sakari Toiviainen: Subjektista objektiin. Painopisteen muutos *Joseph Ratzingerin* transsendentaalisessa ajattelumuodossa 1954–1981. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 187. Helsinki 1993.

Saku Toiviainen analysoi harvinaisen ajankohtaisessa väitöskirjassaan Vatikaanin uskonopin kongregaation johtajan *Joseph Ratzingerin* teologiaa. Toiviaisen teesi on, että Ratzingerin teologiassa on tapahtunut selvä painopisteen muutos. Varhaiskautellaan Ratzinger liittyi pitkälti rahnerilaiseen transsendentaaliteologiaan, t.s. hän oli kiinnostunut ihmisen persoonan konstituutioon kuuluvista Jumala-suhteen edellytyksistä. Ihmisen persoonan olemiseen kuuluu relaatiokyky, minän kyky avautua sitä vastapäätä olevalle sinälle. Tämä persoonan apriorinen transsendentaalinen rakenne sisältää myös kyvyn avautua kohti ylikuonnollista Sinää, Jumalaa. Suhde Jumalaan vasta tekee ihmisen sanan varsinaisessa mielessä persoonaksi. Myöhäiskautellaan Ratzinger on selvästi vähemmän kiinnostunut Jumala-suhteen transsendentaalisista edellytyksistä. Hän ei näytä suoraan torjuvan omia aikaisempia käsityksiään, mutta Toiviainen osoittaa, että kasvava kritiikki Rahnerin teologiaa kohtaan implikoi myös selvästi Ratzingerin aikaisemmista kirjoituksista poikkeavia näkemyksiä. Paikoitellen vaikuttaa siltä, kuin olisi kyse enemmästäkin kuin "painopisteen muutoksesta". Toiviainen on sitä mieltä, kuten kirjan nimikin kertoo, että Ratzingerin ajattelussa painopiste siirtyi varhaiskauten subjektikeskeisestä tarkastelusta teologiaan, jossa koros-

tetaan uskon kohteen tuomaa "uutta", ts. uskon ihmispersoonassa vaikuttavaa reaalista muutosta. Painopisteen muutoksesta on tekijän mukaan kysymys siksi, että kaiken aikaa kuitenkin pysytään transsendentaaliteologian kysymyksenasettelun sisällä.

Vaikka kirjassa ei suoraan käsitelläkään Ratzingerin ja uskonopin kongregaation välienselvittelyjä eräiden katolisen kirkon sisäisten ilmiöiden kanssa, se auttaa kuitenkin ymmärtämään niitä perusteita, joista käsin asioita tarkastellaan. Ratzingerin oma kehitys on kulkenut suuntaan, jossa korostuvat ihmisen lankeemuksen vaikutus ja kirkon kautta välittyvän uskon tuoma uusi todellisuus. Sellaiset teologiset ratkaisut, joissa nämä korostukset ohentuvat tai ovat vaarassa hävitä, ovat Ratzingerin kritiikin kohteena.

Kirja ei myöskään suoraan tarkastele Ratzingerin ekumeenisista ajattelua. Eräissä kohdin esitellään kuitenkin hänen arvioitaan esim. luterilaisesta sakramenttiteologiasta. Ratzinger ilmeisesti oli yksi taustavaikuttaja, kun 1970-luvun lopulla syntyi ajatus *Confessio Augustanan* tunnustamisesta katoliseksi. *Peter Manns* vainusi hankkeessa pyrkimyksen edetä ekumeniassa niin, että Lutherin teologia voitaisiin sivuuttaa. Tällainen hanke ei tietenkään ollut myöskään kaikille evankelisen teologian edustajille vastenmielinen, koska juuri Lutherin on ajateltu edustavan sellaisia teologisia näkemyksiä, joiden varassa ei päästä eteenpäin. Ratzingerin käsitys Lutherin teologiasta näyttää olevan sellainen, että ekumeenisia mahdollisuuksia ei juuri ole. Manns kävi tuolloin massiiviseen taisteluun ekumeenisen Lutherin puolesta ja sai kuulemma Ratzingerilta lupauksen, ettei hän enää lausu julkisesti mitään reformaattorin teologiasta.

Ratzingerin teologian tutkimus on hankalaa, koska tutkija joutuu käsittelemään varsin fragmentaarista aineistoa, artikkeleita

ja pieniä kirjasia, joissa ei pyritäkään oman käsityksen perusteelliseen argumentointiin. Ratzingerin käyttämä, katolisesta transsendentaaliteologiasta periytyvä käsitteistö aiheuttaa myös aivan omat vaikeutensa. Toiviainen on esittänyt hyvin perustellun tulkinnan Ratzingerin teologiasta kehityksestä. Subjektista objektiin on tärkeä kirja kaikille, jotka pyrkivät seuraamaan ja ymmärtämään katolisessa kirkossa käytävää teologista keskustelua ja kirkon kannanottoja.

Hans-Martin Barth: *Spiritualität. Ökumenische Studienhefte 2. Bensheimer Heft 74. Göttingen 1993.*

Bensheimissa toimiva Konfessionskundliches Institut on ryhtynyt julkaisemaan uutta *Ökumenische Studienhefte* -kirjasarjaa. Tarkoituksena on julkaista neljätoista suppeahkoa katsausta ekumeenisen keskustelun keskeisiin kysymyksiin. Vuositain ilmestyy kaksi osaa, ja vuonna 1993 valmistuivat ehtoollista ja spiritualiteettia käsittelevät niteet.

Spiritualiteetti – käsite, jolle ei ole oikein hyvää suomenkielistä vastinetta – on viime aikoina ollut lisääntyvän mielenkiinnon kohde teologiassa ja ekumeenisissa keskusteluissa. Myös meillä on esim. dogmatiikassa puhuttu spiritualiteetin teologiasta ja ekumeniikan opintojaksoihin on liitetty ekumeeninen spiritualiteetti. Spiritualiteetin esiin nostaminen tuo keskusteluun sen alueen, jossa ekumeeniset kysymykset konkretisoituvat kirkkojen, seurakuntien ja kaikkien kristittyjen jokapäiväisessä elämässä ja uskon harjoituksessa.

Marburgin yliopiston systemaattisen teologian professori *Hans-Martin Barth* pyrkii teoksessaan esittelemään ekumenian kannalta tärkeimmät spiritualiteetin muodot, niiden keskeiset piirteet ja myös ongelmakohdat. Bensheimin instituutti, jonka sarjassa teos ilmestyy, on pitänyt kirkkojen välisissä kysymyksissä esillä ennen

muuta keskieuropalaista protestanttista näkökulmaa, johon kuuluu varsin voimakas varautuneisuus suhteessa katolisuu-teen ja ortodoksisuuteen. Barth ilmoittaa omaksi teologiseksi lähtökohdakseen valistuksen ja pietismin muovaaman evankelisuuden, mutta pyrkii kuitenkin mahdollisimman tasapuoliseen arviointiin ja suhtautuu kriittisesti myös omaan perinteesensä. Evankelisen spiritualiteetin perusongelmana Barth pitää sitä, että itse asiassa spiritualiteetti "ihmisen hurskauden harjoituksena" ei sovi evankeliseen uskonkäsitykseen. Uskossa syntyvä ihmisen uusi identiteetti ei ole lainkaan psykologista todellisuutta. Uskon ja rakkauden "välissä" ei ole tilaa hurskaudelle (Frömmigkeit). Tämä huomautus osuu olennaiseen kohtaan, jonka selvittämisessä teologialle olisi töitä.

Kirjan ensimmäisessä osassa esitellään ortodoksinen, katolinen, evankelinen, karismaattinen sekä vapautuksen teologian ja feministiteologian pohjalta nouseva spiritualiteetti. Kaikkiin sovelletaan samaa menetelmää, ensiksi kysytään, mikä on kunkin spiritualiteetin lähde ja perusta, toiseksi, millaiset muodot se saa, kolmanneksi, mikä on spiritualiteetin varsinainen päämäärä, neljänneksi, mitä teoreettisia ja käytännöllisiä ongelmia eri spiritualiteeteissa ilmenee ja lopuksi tarkastellaan niiden "kehitysmahdollisuuksia". Toisessa osassa tarkastellaan spiritualiteetin kysymyksiä temaattisesti: ekumeenisesta näkökulmasta. Aluksi hahmotellaan lyhyesti ekumenian historiallista kehitystä spiritualiteetin näkökulmasta, sen jälkeen tarkastellaan rukousta, Jumalan sanaa, sakramenteja, liturgiaa sekä "yhteiskunnallisen taistelun ja kontemplaation" suhdetta. Lopuksi esitetään tilannearvio ja tulevaisuuden näköaloja.

Barthin kirja tarjoaa erittäin hyödyllisen ja melko helposti luettavan katsauksen aiheeseen, josta ei vastaavia esityksiä juuri ole saatavissa. Ongelmakohta kirjassa on nähdäkseni tekijän käsitys opin ja spiritualiteetin suhteesta. Hän näyttää ajattelevan, että oppi on aina spiritualiteetin ilmaus tai seuraus tai sitten oppi merkitsee spiritualiteetin rajojen asettamista ja väärin muotojen torjumista. Opilla on näin ollen suhteessa spiritualiteettiin joko negatiivinen tai eksplikoiva rooli, mutta ei sitä luovaa tehtävää. Tästä seuraa myös, että oman tunnustuskunnan spiritualiteettiin syventyminen ja yhteisen ekumeenisen spiritualiteetin etsiminen eivät oikein sovi yhteen. Tämä on erikoista, koska hän kuitenkin analysoi esiin spiritualiteetin "perusteita". Nämä perusteet ovat itse asiassa juuri eri tunnustuskuntien keskeisiä opillisia korostuksia. Faktisesti ei voine syntyä mitään ekumeenista spiritualiteettia, ellei juuri näiden perusteiden kautta löydy yhdistäviä tekijöitä. Mielestäni Barth viittaa itsekin tähän suuntaan liturgiaa käsittelevässä luvussa, jossa hän kritikoit sellaisia liturgisia uudistuksia, joissa kootaan erilaisiin konteksteihin kuuluvia elementtejä yhteen välittämättä niiden alkuperäisestä kokonaisuudesta.

Suomalaisen lukijan kannalta ongelmallista on myös evankelisen spiritualiteetin niputtaminen yhteen lukuun, vaikka tämä tietysti keskieuropalaisen tilanteen ja teoksen kustantajan position huomioon ottaen on ymmärrettävää. Evankelisen spiritualiteetin alle mahtuu kuitenkin niin selvästi toisistaan poikkeavia korostuksia, että on kyseenalaista, saadaanko tällä tavalla sen eri haarojen olennaisia piirteitä ja niiden ekumeenisia mahdollisuuksia.

Ajankohtaisia ekumeenisiä asiakirjoja

Pirjo Työrinoja

Kirkkohallituksen ja KUK:n yhteistyössä ilmestyvä Document of Evangelical-Lutheran Church of Finland on saanut jatkoa.

Loppusyksyllä ilmestyi *Järvenpää 1992*. The Ninth Theological Discussions between the Evangelical Lutheran Church of Finland and the Russian Orthodox Church (Documents 5). Church Council for Foreign Affairs – Church Council, Helsinki 1993.

Asiakirja sisältää Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Venäjän ortodoksisen kirkon yhdeksänsien teologisten oppikeskusteluiden annin eli kokouksen tiedonannon, siihen liittyvät teesit ja kokouksessa pidetyt esitelmät englanniksi. Kokouksen tiedonanto on julkaistu suomeksi mm. Reseptio 1/92 lehdessä ja

suomalaiset esitelmät TA 1/1993 numerossa.

Neuvottelukokouksen ohjelmaan sisältyi neljä teemaa: 1) Apostolinen opetus Uudessa testamentissa ja vanhassa kirkossa; 2) Apostolisen uskon tunnustaminen tänään; 3) Apostolisen uskon ilmentymisen kirkon elämässä sekä 4) Apostolisen uskon todistaminen maailmalle.

Kirkko ja maailma

Myös syksyllä ilmestyi *Tuire Valkeakarin* kääntämänä KIRKKO JA MAAILMA. Kirkon ykseys ja ihmiskunnan uudistuminen. Faith and Order -tutkimusasiakirja. Suomen ekumeenisen neuvoston julkaisu XL, Helsinki 1993.

Porvoon yhteinen julkilausuma

Ekumeenisesti erittäin merkityksellinen ja jo ennen ilmestymistään kiinnostusta herättänyt *Porvoon yhteinen julkilausuma* on ilmestynyt englanniksi. Julkilausuman suomenkielinen valmistuu alkuvuodesta 1994.

Asiakirja valmistui Järvenpäässä 9.–13. lokakuuta 1992 pidetyssä kokouksessa. Siinä ehdotetaan lähempää yhteyttä Englannin, Skotlannin, Walesin ja Irlannin anglikaanisten kirkkojen sekä pohjoismaisten ja Baltian luterilaisten kirkkojen välillä. Asiakirjaa on laatinut mainittujen kirkkojen välinen komissio, joka aloitti työnsä vuonna 1989 Canterburyn ja Uppsalan arkkipiispojen aloitteesta.

Asiakirja tulee kaikkien siihen kuului- en, yhteensä 12 kirkon, käsittelyyn lähitulevaisuudessa. Sen piiriin kuuluu yhteensä 50 miljoonaa jäsentä. Porvoon asiakirjassa ei puhuta täydestä ykseydestä, vaan lähemmästä ykseydestä. Mikäli se hyväksytään kirkkoissa, se tuo uskon, opin ja käytännön tasolla kirkot erittäin lähelle toisiaan. Asiakirja merkitsee huo-

mattavaa ekumeenista askelta kirkkojen välisissä suhteissa.

The Porvoo Common Statement. Conversations between The British and Irish Anglican Churches and The Nordic and Baltic Lutheran Churches. Text agreed at the fourth plenary meeting, held at Järvenpää, Finland, 9–13 October 1992. The Council for Christian Unity of the General Synod of the Church of England, Occasional Paper No. 3, London 1993.

Together in Mission and Ministry. The Porvoo Common Statement with Essays on Church and Ministry in Northern Europe. Conversations between The British and Irish Anglican Churches and The Nordic and Baltic Lutheran Churches. Church House Publishing for the Council for Christian Unity of the General Synod of the Church of England, London 1993.

The Porvoo Common Statement sisältää kyseisen asiakirjan ja *Together in Mission and Ministry* sen lisäksi selvityksen kunkin maan piispuuskäytännöstä.

MINNE MENNÄ ?

USKO JA KULTTUURI -seminaari 9.–10.2.1994

Helsingin yliopiston suuressa juhlasalissa

Pääluennoitsijana englantilainen TT *Lesslie Newbigin*, Etelä-Intian kirkon piispa ja ekumeenisen lähetysliikkeen pitkäaikainen johtohahmo. Seminaari on avoin kaikille.

keskiviikko 9.2.

13.00 Saapuminen ja ilmoittautuminen

13.45 Seminaarin avaus, Eero Huovinen

14.00 MODERN WESTERN CULTURE IN FOCUS, *Lesslie Newbigin*

Kommenttipuheenvuorot: Mikko Juva, Aila Arajärvi
Yleiskeskustelu, pj. Juhani Forsberg

17.00 KANAVIIN ORIENTOITUMINEN, Seppo Koistinen

Ruokailut

19.00 ILT'AOHJELMA Tuomiokirkon kryptassa
Lesslie Newbigin, musiikkiohjelmaa
Iltarukous

torstai 10.2.

8.00 Aamurukous, Christian Artists in Finland

8.30 THE GOSPEL AS PUBLIC TRUTH, *Lesslie Newbigin*

Kommenttipuheenvuorot: Eero Huovinen, Paul Verschuren
Yleiskeskustelu, pj. Riitta Aaltonen

11.20 Puolipäivärukous, Juhani Forsberg

Ruokailut

1. USKO JA TAIDE

Riitta Aaltonen ja Juhani Forsberg
 Avauspuheenvuorot: Paavo Liski, Kari Hakala, Juhani Kivela
 * Taide – uskon tulkki vai häirit-sijä

2. USKO JA POLITIIKKA

Tapani Ruokanen ja Seppo Koistinen
 Avauspuheenvuorot: Saara-Maria Paakkinen, Aino Suhola
 * Usko politiikassa – politiikka uskossa?
 * Toimiiko Lutherin regiment-tioppi?

3. USKO JA TIEDON RAJAT

Tuomo Mannerman ja Jukka Keskitalo
 Alustus: Reijo Työrinoja
 * Usko ja toden kriteerit
 * Tiede – ainoa luotettavan to-tuuden lähde?

4. USKO JA TALOUSELÄMÄ

Ahti Hirvonen ja Lauri Haavisto
 Avauspuheenvuorot: Veli-Matti Kankaanpää, Pentti Martiskai-nen
 * Talous ja hyvinvointi
 * Usko ja markkinavoimat

5. USKO JA MEDIA

Tapio Aaltonen ja Sirkku Ny-ström
 Avauspuheenvuorot: Reetta Me-riläinen, Jaana Hallamaa, Mark-ku Vuorinen
 * Uutiset, totuus ja vastuu
 * Tiedotusvälineiden arvomaail-ma

6. USKO JA USKONNOLLI-SUUS

Harri Heino ja Timo Vasko
 Alustus: Seppo Rissanen
 * Uskonnon ihmisen uusi tu-leminen
 * Miten kohtaamme uuden us-konnollisen kulttuurin?

16.00 KOKOAVA TIIVISTELMÄ KANAVISTA, mukana Lesslie Newbiggin

17.00 SEMINAARIN PÄÄTÖS, Han-nu Paavola

Seminaarin järjestävät Kirkon lähetys-työn keskus, Helsingin yliopiston syste-maattisen teologian laitos, Helsingin hiippakunta, SKSK, Suomen Lähetys-seura ja Kansan Raamattuseura.
Osallistumismaksu 150 markkaa, opis-kelijat ja työttömät 50 markkaa.
Ilmoittautumiset 31.1.1994 mennessä Helsingin hiippakunnan lähetystoimis-toon os. PL 142, Bulevardi 16 B 5. krs., 00121 Helsinki, puh. 90-649 082.

Ekumeniikan alaan kuuluvia väitöksiä teologisessa tiedekunnassa keväällä 1994

Helmikuussa 1994 tarkastetaan kaksi systemaattisen teologian väitöskirjaa, jotka kumpikin ovat ekumeenisesti kiin-nostavia.

Perjantaina 25.2. klo 12 väittelee TL *Pir-jo Työrinoja* aiheenaan luterilainen iden-titeetti luterilais-katolisissa oppikeskus-teluissa. Vastaväittäjänä toimii dos. *Juha Pihkala*. Kirja ilmestyy Luther-Agricola-

Seuran sarjassa Scripta missiologica et oecumenica fennica.

Lauantaina 26.2. on tarkastettavana TL *Seppo Karppisen* tutkimus *Una fiducia*. Ernst Kinderin ekumeeninen metodi. Opponenttina on dos. *Risto Cantell*. Teos julkaistaan Suomalaisen Teologisen Kir-jallisuusseuran sarjassa.

Ekumeeninen iltapäivä 26.4.1994 systemaattisen teologian laitoksella

Alunperin joulukuulle 1993 kaavailtu Systemaattisen teologian laitoksen ekumeeninen iltapäivä on siirretty huhtikuuhun 1994. TL *Simo Kiviranta* pitää tiistaina 26.4. klo 14 Fabianinka-tu 7 4 krs. esitelmän *Koinonian käsit-teestä Santiagon Faith and Order -ko-kouksessa*. Koinonia/communio on noussut tämän hetken ekumeenisen

keskustelun keskeiseksi käsitteeksi. Viime elokuussa pidetty Faith and Or-der -kokous on herättänyt paljon kes-kustelua ja sen koinonia -käsitteistä on arvioitu laajasti ekumeenisissa aika-kauslehdissä. Ekumeeninen iltapäivä tarjoaa mahdollisuuden osallistua tä-hän keskusteluun.

Urban Servant Corps

Raija Eeva

Kirkon ulkomaanasiain keskuksen teologisten asiain jaosto oli valmistellut useita vuosia yhteistyötä Amerikan evankelis-luterilaisen kirkon kanssa. Syyskuussa 1993 yhteistyö toteutui. Matkustin Yhdysvaltoihin ollakseni vuoden Urban Servant Corps -yhteisössä ja sen toiminnassa. Mikä Urban Servant Corps (USC) -yhteisö sitten on? USC on toinen Amerikan evankelis-luterilaisen kirkon vapaaehtoistoimintajärjestöistä. Toinen on The Lutheran Volunteer Corps, joka toimii Itävallassa. USC:n toimipaikka on keskellä USA:ta Denverissä.

Denverissä ja sen lähialueella asuu yhteensä 1,9 milj. ihmistä. Kolmannes kaupungin asukkaista on 15–35 vuoden väliä. Kaupunki on kasvava kaupunki. Sinne muuttaa jatkuvasti ihmisiä Kalifor-

niasta, jossa väestön määrä on paisunut valtavaksi. Ihmiset muuttavat Denveriin työn, asumisväljyyden, asuntojen halvempien hintojen ja paremman toimeentulon takia. Kaliforniasta ovat tulleet myös huumejengit, jotka ovat vähän väliä lehtien otsikoissa katutappeluiden ja ampumisten johdosta. Denverin ydinkeskusta ja sen välittömässä läheisyydessä olevat alueet ovat köyhien asuma-alueita. Valkoiset ja rikkaat asuvat pääasiassa asumalähiöissä. USC-yhteisön talo on "slummialueen" välittömässä läheisyydessä mustien asuma-alueella.

USC on toiminut vuodesta 1987 ja taloudellisesti sen toimintaa tukevat Amerikan evankelis-luterilainen kirkko, lähialueiden seurakunnat, osa yhteistyöjärjestöistä sekä yksityiset ihmiset.

USC:n periaatteita ovat:

– Kristuksen seuraaminen auttamalla konkreettisesti lähialueen ihmisiä sekä kristillisessä uskossa kasvaminen. "Itse Kristus opettaa niissä ihmisissä, joita palvelemme ja joiden kanssa työskentelemme."

– Rauhan, väkivallattomuuden ja oikeudenmukaisuuden toteuttaminen ihmisten välillä lähialueilla ja koko maailmassa.

– Työskenteleminen avoimesti yhteistyössä muiden organisaatioiden ja kirkkojen kanssa erilaisissa projekteissa.

– Asuinalueen parempi ymmärtäminen ja sieltä nouseviin ongelmiin vastaaminen.

– Yksinkertainen elämä, toisten kunnioittaminen ja tukeminen yhteisössä ja muualla.

USC on diakoninen järjestö, joka pitää sisällään kaksi erilaista toimintaryhmää ja toimintatapaa.

1. USC:n ydinryhmän muodostavat Bockin perhe ja kuuden vapaaehtoisen asuin-yhteisö, jonka jäsenet ovat sitoutuneet vuodeksi USC:n toimintaan. Yhteisön jäsenet ovat 22–60 vuoden väliä. Yhteisössä on joka vuosi ainakin yksi ulkomaalainen yhteisön jäsen. Tänä vuonna allekirjoittanut. Yhteisön jäsenet ovat päivisin työssä kodittomille, köyhille, sairaille jne. tarkoitetuissa auttamispaikoissa. Yhteisön johtajana toimii pastori Bonita Bock.

Allekirjoittanut on ollut USC:n asuin-yhteisön jäsenenä nyt kolme kuukautta ja työskennellyt "The Women's Bean" -projektissa. "The Women's Bean" -pro-

jekti on asunnottomille ja köyhille naisille tarkoitettu työpaikka, jossa naisille opetetaan taitoja, jotka auttavat heitä saamaan vakituksien työpaikan ja pitämään sen. Myös naisten itseluottamusta pyritään lisäämään sekä tunnetta siitä, että he pystyvät vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun. Naiset ovat mukana projektissa noin 6 kk–2 vuotta. Monet naisista ovat päihdeongelmaisia. Työni ohella olen tutustunut Denverin muihin auttamiskeskukseen ja yömajoihin.

2. USC:n toisen ryhmän muodostavat lähialueiden seurakuntien erilaiset ryhmät, pääasiassa nuorten ryhmät, jotka osallistuvat USC:n toimintaan muutaman päivän ajan. Nuorisoryhmät osallistuvat köyhille jaettavien aterioiden valmistukseen ja jakoon sekä vierailevat esim. kodittomille nuorille tarkoitettuun päiväkeskuksessa tai yömajassa. Ohjelma vaihtelee ryhmän toiveiden mukaan sisältäen kuitenkin aina konkreettisen toiminnan toisten auttamiseksi. Nuoret tulevat pääasiassa asumalähiöistä Denverin läheltä, missä valkoiset ja varakkaat asuvat. Monelle nuorelle USC:n toimintaan osallistuminen on kosketus köyhyyteen ja kodittomuuteen.

USC-yhteisön periaatteena on vieraanvaraisuus. Talossa on huone, joka on tarkoitettu vierailijoille, jotka tulevat tutustumaan tai osallistumaan USC:n toimintaan joksikin aikaa. Huonetta käytetään joskus myös jonkun asunnottoman tilapäiseen majoittamiseen.

Aika Denverissä on ollut mielenkiintoista ja antoisaa. Ajatuksissani on ollut, olisiko tällainen diakoniseen näkökulmaan tutustuminen mahdollista toteuttaa Suomessa?

Stipendit haettavana

Luterilaisen maailmanliiton stipendit

os. KIRKKOHALITUKSEN ULKO-
ASIAIN OSASTO / KIRKON ULKO-
ASIAIN NEUVOSTO
Satamakatu 11, PL 185, 00161 Helsinki
p. 90-1802 397

A) Teologiset ja muut akateemiset stipendit

Luterilainen maailmanliitto tarjoaa akateemisia stipendejä ulkomaisia opintoja varten. Stipendit myönnetään ensisijaisesti teologisen loppututkinnon suorittaneille, jotka haluavat tulla korkeamman tason teologian opettajiksi, valmistua kirkon erityistehtäviin, syventyä johonkin teologiseen tutkimusaiheeseen tai perehtyä johonkin ekumeeniseen kysymykseen. Stipendi voidaan myöntää myös muun akateemisen oppiarvon suorittaneelle edellyttäen, että stipendiprojekti ja sillä hankittu tieto palvelee kirkon toimintaa.

B) Käytännöllisluontoiset stipendit

Samoin tarjotaan yleensä kolmen kuukauden pituisia ulkomaisia stipendejä papeille ja maallikoille, jotka ovat täystoimisesti Suomen ev.lut. kirkon palveluksessa tai kirkon työhön läheisesti liittyvässä tehtävässä. Akateemista loppututkintoa ei vaadita. Stipendi suo mahdollisuuden tutustua tehokkaasti johonkin kirkollisen työn erityiskysymykseen tai alaan, jotta stipendin saaja voisi entistä tehokkaammin palvella kotikirkkoaan.

Molempiin stipendeihin sisältyvät opiskelumaksut, täysihoito, taskuraha sekä sairaus- ja tapaturmavakuutus.

Lähempiä tietoja sekä hakupaperit ovat saatavissa Kirkkohallituksen ulkoasiain osastolta. Hakupaperit kaikkine liitteineen on palautettava viimeistään 15.9.1994 mennessä.

Pohjoismaisen Ekumeenisen Neuvoston stipendit

Apurahan myöntämisen perusteet

Pohjoismainen Ekumeeninen Neuvosto (Nordiska ekumeniska rådet, Uppsala) ottaa vastaan stipendiaatteja pohjoismaisista kirkkoista tutustumaan ja osallistumaan neuvoston toimintaan. Stipendiaatilta edellytetään riittävää ekumeenista kokemusta ja kielitaitoa. Stipendiaatti saa Uppsalassa aiheutuvat täysihoitoa vastaavat kulut. Stipendiaika on 1-3 kuukautta sopimuksen mukaan.

Hakumenettely

Stipendistä sovitaan instituutin ja sen jäsenkirkon tai jäsenjärjestön välillä. Varsinaista hakuaikaa ei ole.

Lisätietoja stipendistä saa Kirkkohallituksen ulkoasiain osastolta, teologian apulaissihteeri *Pirjo Työrinöjältä* os. PL 185, 00161 Helsinki, p. 90-1802 397.

Sitoumukset

Stipendiaatin edellytetään osallistuvan neuvoston tehtäviin ja toimintaan sekä sen muuallakin järjestämiin tilaisuuksiin. Stipendiaatille jää kuitenkin aikaa omiin opintoihin myös Uppsalan yliopistossa ja kirjastossa.

Kirkkohallituksen ulkoasiain osaston välittämää muita stipendejä

Em. stipendien lisäksi Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto välittää myös stipendejä mm. Unkarin luterilaisen kirkon teologiseen akatemiaan, Venäjän ortodoksisen kirkon Pietarin hengelliseen akatemiaan, Saksaan sekä Yhdysvaltoihin (esim. Gettysburgin luterilaiseen teologiseen seminaariin. **Huom. Gettysburgin hakuaika on 15.4. mennessä!**).

Lisätietoja saa sekä esitettä "KIRKKOLIISET STIPENDIT" voi tilata ulkoasiain osastolta 90-1802 397 tai 1802 287.

Kirkkojen maailmanneuvoston stipendit

KIRKKOJEN MAAILMANNEUVOSTO
SUOMEN EKUMEENINEN NEUVOSTO
os. PL 185, 00161 HELSINKI
P. 18021

Apurahan myöntämisperusteet

Suomen ekumeenisen neuvosto välittää joka vuosi stipendihakemuksen Kirkkojen maailmanneuvoston (KMN) stipendiasian toimistoon Geneveen. Yhteistyössä eri maiden yliopistojen ja kirkkojen kanssa pyritään löytämään rahoitus tai ns. vapaapaikka ekumeenisten jatko-opintojen suorittamiseen.

Stipendiasian esittelyssä on omat kriteerit, joiden perusteella hakijat suositellaan KMN:lle. Tärkein kriteeri on hakijan ja hänen tutkimuskohteensa ekumeeninen painoarvo. Hakijan tulee olla suorittanut oman alansa loppututkinto. Oma arvonsa annetaan myös sille, missä määrin hakijan taustayhteisö / kirkko arvelee pystyvän hyödyntämään hakijan ekumeenista kokemusta. Hakijat ovat yleensä alle 35 vuotiaita. Yleisimmät kohdemaat ovat olleet Saksa ja Yhdysvallat. Yhä useammin on myös hakeuduttu kolmannen maailman opiskelemaan, mikä omalta osaltaan on palvellut KMN:n periaatetta voimavarojen ekumeenisesta jakamisesta.

Hakumenettely

Hakuaika alkaa keuhäisin ja päättyy yleensä elokuun lopussa. Hakuaika koskee aina aikaisintaan seuraavan vuoden keuhällä alkavia opintoja. Hakukaavakkeita ja tarkempia tietoja saa ekumeenisen neuvoston toimistosta. Hakijan taustayhteisö / kirkko täyttää osan hakukaavakkeista. Suomen ev. lut. kirkkoa edustaa tältä osin Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto.

Bosseyn ekumeeninen instituutti

Suomen ekumeenisen neuvosto välittää hakemuksia myös KMN:n ylläpitämän Bosseyn ekumeenisen instituutin eri pituisille kursseille.

Suosituin kurssista, ns. pitkä kurssi, alkaa yleensä lokakuussa ja kestää 3-4 kuukautta. Hakuaika tälle on keuhäisin. Bosseyn kurssit ovat melko kalliita ja rahoitus pyritään yleensä löytämään eri kohteista kotimaassa.

Bosseyn ohjelma 1994

- *Orthodox Theology and Spirituality* (23 April - 3 May, Thessaloniki, Greece)

- *Women in Dialogue, Wholeness of Vision Towards the 21st Century* (29 April - 8 May)

- *Feminist and Orthodox Spiritualities* (9-19 May)

- *Issues in pastoral Theology - A Case Study Approach* (12-22 August)

- *Viability of Ministerial Formation in Today's World* (24 August - 3 September)

- *Ethical Challenges of Health and Healing Today* (14-24 September)

- 43rd session of the Graduate School of Ecumenical Studies "Education for Koinonia" (15 October 1994-28 February 1995)

Yhteystieto suoraan instituuttiin: Guest-house Secretariat of the Ecumenical Institute; Address: Ecumenical Institute, Château de Bossey (Vaud), CH-1298 Céligny, Switzerland, Telephone: (022) 776 25 31.

RESEPTIO ?????????????????

- reseptio on vastaanottamisprosessi
- se on kirkollisen ja teologisen tiedonkulun yksi väline
- ruohonjuunitasoon etsimistä
- palautteen saamista ja antamista
- vastaanottamista
- virallista tai epävirallista hyväksyntää
- teologisten tekijöiden ja dialogien vaikutusta
- siinä on eri tasoja, kirkollinen, seurakunnallinen, yksilöllinen
- vaikuttavia tekijöitä ovat myös ei-teologiset tekijät
- prosessi voi johtaa tuloksiin, vuorovaikutukseen
- prosessi voi johtaa kaiken loppumiseen
- kysymys on liikkeestä, joka etsii muotoaan
- Reseptio on myös Kirkon ulkoasiain osaston teologisten asiain toimiston ja ekumeniikan arkiston yhteisiä kysymyksiä ja tiedotusta
- tämä lehti haluaa löytää kohderyhmäkseen teologisista kysymyksistä kiinnostuneet henkilöt, jotka haluavat tietää enemmän, mitä kirkollisella ja ekumeenisella saralla keskustellaan...

TILAUSLOMAKE:

HALUAN, ETTÄ MINULLE POSTITETAAN RESEPTIO-TIEDOTUS-
LEHTI:

NIMI _____

OSOITE _____

POSTITETAAN OSOITTEELLA: RESEPTIO / KIRKKOHALLITUK-
SEN ULKOASIAIN OSASTO, PL 185, 00161 HELSINKI